

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Katedra sociální a kulturní ekologie

Bc. Pavla Vamberová

***„Aktivisté dál visí ve větvích“: Mediální
obraz environmentálních aktivistů***

**Případová studie protestů proti kácení v Národním parku
Šumava v letech 1999 a 2011**

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Odborná konzultantka práce: PhDr. Petra Guasti, M.A., Ph.D.

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila pouze uvedené prameny a literaturu. Práce nebyla využita k získání jiného titulu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato práce byla zpřístupněna v příslušné knihovně UK a v elektronické databázi vysokoškolských kvalifikačních prací a v souladu s autorským právem používána ke studijním účelům.

V Praze 26. června 2014

Bc. Pavla Vamberová

.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala odborné konzultantce práce PhDr. Petře Guasti, M.A., Ph.D. a vedoucímu práce Mgr. et Mgr. Arnoštu Novákovi za cenné rady ohledně koncepce a obsahu práce. Oběma velice děkuji za vstřícnost a pomoc při jejím vypracování.

Také bych chtěla poděkovat svým blízkým za to, že mě podporují ve všem, co dělám.

OBSAH:

ABSTRAKT	- 9 -
ABSTRACT	- 10 -
1 ÚVOD	- 11 -
2 TEORIE	- 15 -
2.1 MEDIÁLNÍ KOMUNIKACE.....	- 15 -
2.1.1 <i>Sociální konstrukce reality a teorie masové komunikace</i>	- 15 -
2.1.2 <i>Politická komunikace médií a média jako zprostředkovatel</i>	- 19 -
2.1.3 <i>Životní prostředí v médiích</i>	- 23 -
2.2 NOVÁ SOCIÁLNÍ HNUTÍ.....	- 27 -
2.2.1 <i>Environmentální hnutí a přímá akce</i>	- 31 -
2.2.1.1 Terminologické problémy – environmentální, ekologický, zelený aktivismus	- 34 -
2.3 STŘET PARADIGMAT V OCHRANĚ PŘÍRODY	- 36 -
3 BACKGROUND	- 39 -
3.1 TIŠTĚNÁ MÉDIA V ČESKÉ REPUBLICĚ	- 39 -
3.2 ENVIRONMENTÁLNÍ HNUTÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ.....	- 41 -
3.3 OBRAZ ENVIRONMENTÁLNÍCH ORGANIZACÍ V ČESKÉ SPOLEČNOSTI.....	- 49 -
3.4 OCHRANA PŘÍRODY V NÁRODNÍM PARKU ŠUMAVA	- 56 -
4 METODOLOGIE	- 64 -
4.1 METODA OBSAHOVÉ ANALÝZY	- 64 -
4.2 VÝBĚROVÝ SOUBOR.....	- 66 -
4.2.1 <i>Časové období pro analýzu</i>	- 66 -
4.2.2 <i>Výběr médií</i>	- 66 -
4.2.3 <i>Výběr článků</i>	- 67 -
4.2.4 <i>Výběr vzorku</i>	- 68 -
4.3 VÝZKUMNÉ OTÁZKY A HYPOTÉZY	- 69 -
4.4 OPERACIONALIZACE VÝZKUMU	- 71 -
5 ANALÝZA	- 74 -
5.1 AKTIVISTÉ MEZI AKTIVNÍM SUBJEKTEM DISKUZE A PASIVNÍM OBJEKTEM SDĚLENÍ.....	- 74 -
5.2 VÝVOJ MEDIÁLNÍHO OBRAZU AKTIVISTŮ V ČASE – PŘED, V PRŮBĚHU A PO BLOKÁDĚ	- 78 -
5.3 MÉDIA JAKO VYVÁŽENÁ ARÉNA ARTIKULACE ZÁJMŮ V KAUIZE KŮROVCE V NPŠ.....	- 88 -
5.3.1 <i>Vliv politické orientace médií na vyváženost informací a hodnocení aktivistů</i>	- 92 -
6 SYNTÉZA	- 96 -
7 ZÁVĚR	- 100 -

LITERATURA.....	- 104 -
ODBORNÉ PUBLIKACE A ČLÁNKY	- 104 -
REPORTY A JINÉ DOKUMENTY.....	- 107 -
CITOVANÉ NOVINOVÉ ČLÁNKY A REPORTÁŽE.....	- 108 -
SEZNAM PŘÍLOH	- 110 -
PŘÍLOHY	- 111 -
P1. KÓDOVACÍ SCHÉMA.....	- 111 -
P2. SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	- 112 -
P3. TABULKY K JEDNOTLIVÝM GRAFŮM	- 113 -
P4. PROJEKT DIPLOMOVÉ PRÁCE.....	- 116 -

ABSTRAKT

Diplomová práce hledá odpovědi na otázku, jak jsou environmentální aktivisté prezentováni v médiích, a to na příkladu protestů proti kácení kůrovcem napadených stromů v Národním parku Šumava, které v letech 1999 a 2011 vyvrcholily blokádou. Práce se snaží zachytit pozadí celé kauzy a pohled české společnosti na environmentální aktivismus jako takový, ke kterému média významnou měrou přispívají. V analytické části jsou kombinovány kvalitativní i kvantitativní metody výzkumu, jejichž základem je obsahová analýza dvou vybraných zpravodajských deníků (Mladá fronta Dnes a Právo). Důraz je kladen na dynamiku kauzy, proto jsou analyzována delší časová období, vždy jeden rok před a dva roky po ukončení blokády.

Klíčová slova:

Šumava, média, environmentální aktivisté, blokáda, analýza obsahu

ABSTRACT

This diploma theses attempts to find answers to the question: How does the media represent environmental activists? Using the anti-logging protests in Šumava National Park that resulted in blockades in 1999 and 2011 as an example. The author tries to capture the background of the affair, and the view of Czech society towards environmental activists, which is significantly influenced by the media. The analytical part combines qualitative and quantitative research methods based on content analysis of two selected daily news sources (Mladá fronta Dnes and Právo). Emphasis is given to the dynamics of the affair, which is why longer time periods are analyzed, comprising one year before and two years after each blockade.

Key words:

Šumava, media, environmental activists, blockade, content analysis

1 ÚVOD

Média nabývají stále většího významu jako komunikační kanál, pomocí kterého k nám proudí informace o okolním světě. Obrázek, který si o tom světě utváříme a postoje, které zaujímáme, jsou z velké části formovány způsobem, jakým nám média realitu interpretují. Proto je důležité, zda k nám média promlouvají způsobem, který je ideologicky nezaújatý, popisuje konkrétní události věcně a z co největšího počtu úhlů pohledu a poskytne čtenáři potřebné podklady pro utvoření vlastního postoje k situaci. Média v České republice se těší poměrně vysoké míře nezávislosti. Podle organizace Reportéři bez hranic si Česká republika stojí dobře i mezi evropskými zeměmi a ve světovém měřítku je již na 13. místě mezi Rakouskem a Německem (World Press Freedom Index 2014). Tato deklarovaná nezávislost médií by tedy měla být garancí vysoké míry objektivity zpravodajství.

Oblastí, ve které se to ne vždy daří naplňovat, jsou kauzy, ve kterých se angažují environmentální aktivisté. Při čtení článků, které se těmto událostem věnují, mne zarazil způsob, jakým je o aktivistech v některých případech informováno. Mnohdy ne příliš lichotivá rétorika tisku mne přivedla na myšlenku zabývat se tématem mediálního obrazu environmentálních aktivistů a jeho příčinami hlouběji.

Jako případovou studii pro tento fenomén jsem zvolila protesty proti kácení stromů v Národním parku Šumava z let 1999 a 2011, které v průběhu akce a ještě dlouhou dobu po jejím skončení plnily stránky českých deníků¹. Způsob, jakým média o těchto kauzách a lidech angažujících se v nich informovala, nutně přispěl k vytvoření veřejného diskurzu a tento diskurz může mít podle mého názoru vliv na směřování celého Národního parku v budoucnosti. Důsledky mediální konstrukce nějakého tématu se tak mohou odrazit v realitě. Navíc právě v současnosti, kdy soud po dvou letech od protestů proti kácení v nejcennějších lokalitách Šumavy v létě 2011 označil blokádu za nejen legitimní, ale i legální, a naopak za nezákonné označil samotné kácení i zásah policie proti demonstrantům², se otázka nazírání podobných protestních akcí médii stává velice aktuální.

¹ Pozn. Citace v názvu práce je převzata z článku: „O kácení na Šumavě se zajímá Brusel, aktivisté dál visí ve větvích“ (Petříčková, Janouš, MF Dnes, 28. 7. 2011).

² Viz rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 11. prosince 2013, číslo jednací 57 A 66/2011-357.

Roli nevládních organizací ve společnosti, nám přibližuje například Petra Rakušanová ve své stati *Třetí sektor a občanská participace v České republice*. Mezi tyto role patří zejména role participativní, neboť občané se skrze nevládní organizace mohou podílet na spolurozhodování své obce, kraje nebo státu. Dále je to například role servisní, protože tyto organizace poskytují služby, které lidé nemohou uspokojit jinde. V neposlední řadě neziskové organizace díky zaměření na různorodé společensky významné problémy a díky jejich artikulaci ve veřejném prostoru pomáhají k vytváření názorové plurality ve společnosti (Rakušanová, 2005), což je velmi důležitý předpoklad pro fungování demokracie jako takové. Význam nevládních organizací v péči o životní prostředí oceňuje i veřejnost. Dokládá to například měření provedené Centrem pro výzkum veřejného mínění v roce 2002, které zjišťuje, kdo se podle veřejnosti nejlépe stará o životní prostředí. Podle tohoto šetření veřejnost nejvíce oceňuje práci obecních a krajských úřadů, dále ministerstva životního prostředí a hned poté ekologických organizací, jejichž činnost hodnotí kladně 46% dotázaných (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002). Ekologické organizace si tak stojí vzhledem k dalším uvedeným institucím, které mají životní prostředí na starost, v očích veřejnosti poměrně dobře.

Je tedy zřejmé, že nevládní organizace a konkrétně organizace zabývající se ochranou životního prostředí mají ve společnosti důležitou roli a jsou i společností uznávané. Proto je velmi důležité, aby ekologické organizace měly možnost veřejnost o záležitostech, kterými se zabývají, skrze své zástupce adekvátně informovat. Nabízí se tak otázka, jestli tyto organizace, zastoupené konkrétními jednotlivci, dostávají v médiích odpovídající prostor ke komunikování své agendy veřejnosti, nebo jestli jsou médií ve srovnání s ostatními účastníky konkrétních sporů přehlíženy. Další otázkou je, jestli média o ekologických organizacích a či environmentálních hnutích informují nezájatě, a nebo již předem nabádají čtenáře k určitému hodnocení. Ludmila Činovská nám ve své bakalářské práci *Obraz šumavské blokády (2011) vo vybraných českých médiích* naznačuje poměrně negativní hodnocení environmentálních aktivistů v médiích (Činovská, 2012). Vidím zde tedy určitou mezeru mezi tím, jak na ekologická hnutí nahlíží veřejnost skrze výzkumy veřejného mínění a tím, jakým způsobem o nich píše média. Proto se budu ve své práci pohledem médií na ekologické aktivisty zabývat důkladněji a pokusím se zjistit, jestli se tento pohled nějak změnil v porovnání s první velkou blokádou v Národním parku Šumava v roce 1999 a také jak se vyvíjí v průběhu jednotlivých blokády v závislosti na fázi, ve které

se o nich píše. Z toho důvodu pro analýzu zvolím raději kombinaci kvantitativních i kvalitativních metod, což mi umožní hlubší vhled do celé problematiky.

Téma se také pokusím zasadit do širších souvislostí na základě současného přístupu k analýze médií, který se vymezuje vůči dříve rozšířené představě o „všemocnosti“ médií. Současný přístup na média nahlíží spíše jako na zprostředkovatele sdělení, který má moc určit kdo a v jaké míře bude ve sdělení přítomný či jak celá kauza pro čtenáře vyzní, uvědomuje si ale současně, že média na čtenáře působí spolu s dalšími vlivy a je třeba jejich vliv analyzovat v kontextu (viz například Mazzoleni, Schulz, 1999, McQuail, 2002).

Výkladovým rámcem celé práce bude přístup mediální konstrukce reality. Ten na mediální sdělení nahlíží tak, že neodráží realitu přímo, ale vytváří ji znovu a pozměněnou tím, že do její interpretace implementuje své vlastní hodnoty. Vytváří tak určitou „metarealitu“, která může a nemusí odrážet skutečné dění, která jej však ve zpětné vlně ovlivňuje.

Cílem práce je zachytit, jak je o aktivistech v médiích informováno, jaký prostor k vlastnímu vyjádření dostávají v porovnání s ostatními aktéry sporu a jak se způsob názírání na ně případně mění v čase a v porovnání obou blokad. Bude mě také zajímat, jaký prostor je v novinách věnován oběma stranám sporu, který by se dal nazvat sporem paradigmat v ochraně přírody a kde aktivisté stojí na jedné straně pomyslné barikády. Analýza bude provedená na dvou největších celostátních denících profilujících se na pravo-levém politickém spektru. Období pro analýzu je vždy jeden rok před blokadou a dva roky po ní, protože mne zajímá vývoj tohoto diskurzu a zkoumat pouze období, kdy se blokáda odehrávala, by tedy nebylo dostačující. Z celkového počtu článků bude následně vybrán vzorek nejvíce informačně nabitých článků reprezentativních v čase, i podle jednotlivých médií. Vlastní analýza pak bude provedena za pomoci programu Atlas.ti.

Teoretická část práce je postavena na třech typech literatury, a to literatury o mediální komunikaci, environmentálních organizacích a o ochraně přírody. Po této ose postupuje jak oddíl Teorie, který má za cíl práci určitým způsobem ukotvit (viz kapitoly Mediální komunikace, Nová sociální hnutí a Střet paradigmat v ochraně přírody), tak oddíl Background, který se snaží přiblížit situaci v České republice (viz kapitoly Tištěná média v České republice, Environmentální hnutí v České republice, Obraz environmentálních organizací v české společnosti a Ochrana přírody v Národním parku Šumava). Teoretická část práce je značně rozvinutá, a to z toho důvodu, že u nás neexistuje podobná studie

zabývající se mediálním obrazem environmentálních aktivistů, a na kterou by se dalo navázat. Bylo tedy nutné nejprve pro téma vytvořit určitý rámec a pokusit se jej ukotvit v prostoru a v čase.

Předmětem práce je tedy jednak analýza způsobu, jakým média informují o environmentálních aktivistech v České Republice (na příkladu konkrétní kauzy), ale zároveň je práce analýzou konkrétního a velmi ideologicky vypjatého střetu paradigmat ochrany životního prostředí, přírody jako takové, a role (kritické) občanské společnosti v médiích a ve společnosti. Práce je teoreticky vedeným empirickým příspěvkem do diskuze o problému kácení kůrovcem napadených stromů v Národním parku Šumava či přeneseně o ochraně přírody a roli občanské společnosti v ní.

2 TEORIE

2.1 Mediální komunikace

„Lidé reagují na politické záležitosti na základě „obrazů ve svých hlavách“, a to obrazů skutečného světa – ovšem vybraných a uspořádaných ve velké míře médií“ (Lipmann, 1965 cit. podle Jirák, Říchová, 2000: 15).

V této kapitole se budu snažit přiblížit to, jak média ovlivňují naše vnímání reality a jak důležitou roli hrají. Řekneme si, jaká je funkce médií ve společnosti a jak média informují o otázkách týkajících se životního prostředí. Nejprve zmíníme koncept sociální konstrukce reality a teorii masové komunikace jako určité zastřešující přístupy. Následovat budou oddíly věnované politické komunikaci a tématu životního prostředí v médiích.

2.1.1 Sociální konstrukce reality a teorie masové komunikace

Chceme-li porozumět roli médií v uchopování a rozvíjení environmentálních témat, argumentuje Anders Hansen ve svém článku z roku 1991, musíme se pohybovat v rámci konstruktivistického přístupu, protože tento koncept rozpoznává důležitost kulturních resonancí v procesu privilegování některých témat na úkor jiných (Hansen, 1991: 44). Konstruktivismus budiž pro nás tedy určitým zastřešujícím konceptem pro úvahy o médiích a mediální komunikaci a pro analýzu mediálního obrazu blokad v Národním parku Šumava. Koncept sociální konstrukce reality byl představen Peterem Bergerem a Thomasem Luckmannem v roce 1966 (české vydání 1999) v knize *Sociální konstrukce reality* s podtitulem *Pojednání o sociologii věděni*. Základní argument tohoto díla je obsažen už v názvu a spočívá v chápání lidské reality jako reality vytvářené (konstruované) sociálně. Tuto naši subjektivní realitu si každý člověk v sobě vytváří v průběhu socializace. Subjektivní realita tak odráží to, čím a jak na nás působí okolí. To spoluvytváří naše vlastní hodnoty a náš pohled na svět neboli na objektivní realitu. Naše vnímání reality je tak sociálně konstruované (Berger, Luckmann, 1999). Berger

s Luckmannem přitom stále rozlišují mezi objektivní a subjektivní realitou, což někteří pozdější konstruktivističtí autoři dovádějí do krajnosti, když existenci objektivní reality téměř vylučují.

Koncept sociální konstrukce reality je v sociologii obecně přijímán a stal se základem mnoha dalších teorií a začal být chápán i v obecnějším smyslu, než jak jej původně Berger s Luckmannem zamýšleli, když psali spíše o konstrukci reality na úrovni jedince. Pro nás je pak tento koncept pozadím pro něco, čemu by se dalo říkat „mediální konstrukce reality“ a což by ve striktním pojetí znamenalo určitou „metakonstrukci“ – konstrukci konstrukce. Média totiž, stejně jako jedinec, jimi zaznamenanou realitu uchopí, „přemelou“ a následně vrátí do veřejného prostoru interpretovanou skrze vlastní optiku či pozměněnou na základě vlastních hodnot. Metakonstrukce spočívá v tom, že médiu uchopovaná realita již vlastně sociálně konstruovaná je.

O výzkum médií jako prostředku masové komunikace je mezi sociology a humanitními vědci již po několik desetiletí obrovský zájem (viz McQuail, 2002, Luhmann, 2014 či McLuhan, 1991). Ten souvisí s předpokladem, že média mají na společnost významný vliv, protože fungují jako prodloužená ruka mezilidské komunikace a pomáhají tak společnost utvářet a formovat. Během celého 20. a počátku 21. století vzniklo mnoho teorií o působení médií na společnost, rozcházejících se v názoru na to, jak velkou moc mají vlastně média v tom nás ovlivňovat.

Rozmach masových médií šel ruku v ruce s technickým vývojem, a tak postupně k tradičním médiím, jako byly noviny a rozhlas či televize, přibývala další, elektronická média, která těžila z celosvětového rozšíření internetu. Koncept masové komunikace (na rozdíl od obecnějšího pojmu mediální komunikace, který se více využívá v současnosti) souvisí s ustavováním masové společnosti a masové kultury konzumerismu. Média jsou zde chápána jako masový prostředek veřejné komunikace (Jiráček, Říchová, 2000).

Jedním z autorů věnujícím se dlouhodobě teorii masové komunikace a popisujícím vliv médií na jednotlivce i na společnost je Denis McQuail. Základem jeho teorie je předpoklad, že role médií ve společnosti je závislá na charakteru této společnosti. Je tedy definovatelná a my můžeme následně měřit a hodnotit, jestli této předem stanovené roli média vyhovují nebo ne. Média jsou podle McQuaila v podstatě národními institucemi, která reagují na různé tlaky zvenčí, sociální či politické, a snaží se naplnit očekávání svého

publika. Odrážejí tak v podstatě „národní zájmy“. Tuto definovatelnost role médií je možno brát jako sociální normu, a proto se této teorii říká „normativní teorie médií“.

„Přestože každá národní společnost má pravděpodobně svou vlastní, více či méně typickou a od ostatních odlišnou verzi normativní teorie médií, můžeme vysledovat určité obecné principy „jednání médií“ (media performance) vztahující se k moderní masové komunikaci a často působící napříč různými národy a státními útvary“ (McQuail, 2002: 147).

K tomuto účelu McQuail vymezuje pojmy „struktura“ a „jednání“ médií. Strukturou myslí například otázky svobody médií ve vztahu ke státu a pojem jednání v sobě zahrnuje způsob, jakým se média vyrovnávají se svými informačními nebo zábavnými úlohami.

Pokud tedy přistoupíme na to, že média mají nějaký normativní rámec v prostředí určitého státu, zajímá nás, jaká hodnota stojí za takovým rámcem, nebo co ten rámec určuje. Americká komise pro svobodu tisku v roce 1947 zveřejnila zprávu, ve které zakotvila určité univerzální principy, k nimž by se média měla hlásit. Jedná se hlavně o princip svobody tisku, ale zároveň o princip společenské odpovědnosti. Ke společenské odpovědnosti by se měl tisk hlásit na znamení toho, že uznává své zásadní postavení ve společenském a politickém životě. Hlavní úlohou médií by tedy mělo být jejich působení ve veřejném zájmu, jako instituce veřejné služby (McQuail, 2002).

Oblastí, která nás na médiích nejvíce zajímá, jsou jejich účinky na společnost a jednotlivce. A právě tady se teorie nejvíce rozcházejí. Studium masové komunikace pracuje s předpokladem, že média mají významné účinky. Na jejich povaze a rozsahu se však málokdo shodne. Nelze přesně určit, jaké chování nebo názor je čistě výsledkem působení médií, a co je formováno převážně ostatními vlivy. To je pro média vlastně obrovská výhoda, protože takto se mohou snadno pohybovat ve veřejném prostoru a ať už aktivně nebo pasivně pracovat s veřejným míněním, aniž by z toho mohly být usvědčeny.

Obecně lze říci, že od počátku studia médií se jim připisovala až magická moc na ovlivňování psychiky jedinců, ovšem s postupem času toto přesvědčení slábne.

McQuail vymezuje čtyři fáze vývoje názoru na účinky médií (2002): V první fázi, která sahá do přelomu minulého století a končí zhruba ve 30. letech, byla média pokládána za všemocný nástroj ovlivňování mínění a přesvědčení ve společnosti. Tyto názory byly založeny na pozorování mimořádné popularity tisku a nových médií a byly potvrzovány využíváním médií pro reklamu a jejich působení ve službách různých diktátorských režimů. Další fáze je charakterizována počátkem empirického výzkumu účinků médií ve

třicátých letech v Americe. Závěry těchto výzkumů nepotvrdily předchozí domněnku o všemocnosti médií a jejich závěrem bylo, že účinky médií silně podléhají stávající sociální struktuře a sociálním vztahům konkrétního společenského kontextu a samy osobě jsou tak skoro nulové. Tato fáze trvala zhruba do 60. let a její výsledky byly velmi brzy poté, ve třetí fázi, opět otočeny naruby. V této době, zhruba od konce 70. let, se výzkumy začaly zaměřovat na dlouhodobější změny namísto dosavadního přístupu k chování ve stylu „podnět – odezva“. Pozornost byla upírána na poznávací procesy a především na kolektivní fenomény, jako je názorové klima, víra, ideologie či kulturní vzorce, a také na institucionální formy fungování médií. Pozornost se také začala obracet na způsob, jakým média zpracovávají informace, které jsou určeny k publikování. V této době tedy došlo k renesanci teorie mocných masových médií. Podle McQuaila tento přístup ovlivnilo také období nástupu levicového myšlení v šedesátých letech. V poslední době ovšem dochází znovu k přehodnocování silných účinků médií. Tuto čtvrtou fázi McQuail nazývá „dohodnutý“ vliv médií. Vychází ze sociálně konstruktivistického pohledu a nejvýznamnější účinek médií podle tohoto přístupu spočívá *„v konstruování významů a v systematickém nabízení těchto významů publiku. Publikum pak tyto významy na základě jisté „dohody“ včleňuje (či nikoli) do osobních významových struktur, často formovaných předchozími kolektivními identifikacemi“* (McQuail, 2002: 363). Média tedy v současném pojetí nejsou brána jako všemocná, ani jako bezzubá. Je jim přisuzován určitý omezený vliv, který je silně závislý na působení společenského kontextu. Moc médií je tak vnímána především jako moc zprostředkování (o tomto konceptu více v následující kapitole).

Zmíněný sociálně konstruktivistický pohled se v současnosti často využívá pro stanovení podílu médií na událostech a je hojně uplatňován právě ve výzkumu sociálních hnutí. Podle tohoto přístupu média nezprostředkovávají přímo obraz o poselství a aktivitách hnutí, ale jedná se spíše o určitou konstrukci těchto myšlenek a aktivit. Média tak vytvářejí nebo konstruují určitou veřejnou identitu hnutí (McQuail, 2002). To je přístup, ze kterého vychází i tato práce, když zkoumá, jaký je mediální obraz environmentálních aktivistů. Jejím základním argumentem je právě myšlenka, že média tento obraz konstruují a že aktivně ovlivňují jeho podobu. Tento obraz zkonstruovaný médii pak na společnost působí coby jeden z mnoha dalších faktorů. Síla médií ovšem často spočívá v neschopnosti publika určitou mediální interpretaci zhodnotit objektivně, protože nemá možnost situaci nahlédnout v realitě. To se projevuje i v našem případě. Lidé

mají totiž často jediný kontakt s aktivitami hnutí právě přes média, v realitě mohou shlédnout jen výsledky těchto aktivit, ne už tak jejich motivace a širší společenský kontext. Proto je zde úloha médií velice silná a obraz environmentálních hnutí a aktivistů bojujících za konkrétní kauzy může ve společnosti značně korespondovat právě s obrazem předkládaným médii.

2.1.2 Politická komunikace médií a média jako zprostředkovatel

„Obecně lze tedy prohlásit, že společnost vzniká v okamžiku, kdy se objevuje komunikace mezi jedinci; prostřednictvím komunikace se společnost utváří a uchovává. Komunikace je nedílnou součástí utváření a upevňování skupinové soudržnosti, umožňuje překročit izolovanost individuí, umožňuje vést kolektivní akce“ (Jiráček, Říchnová, 2000:6-7).

Veřejná sféra sestává i podle McNaira (2011) v zásadě z komunikačních institucí společnosti. Skrze ty cirkulují všechna fakta a názory. Komunikační instituce jsou také médii, pomocí kterého mohou být určité sdílené znalosti použity jako základ pro kolektivní politickou akci. Masmédia se od 18. století podle McNaira etablovala v hlavní zdroj a prostředek sdílené zkušenosti společnosti. Moderní koncept zpráv se vyvinul jako prostředek sloužící k „nasyčení“ občanů těmi „nejdůležitějšími“ informacemi z pohledu jejich politických aktivit a zároveň jako prostředek k tomu, aby byly některé problémy vytaženy na světlo a aby se kolem nich rozhořely společenské diskuze, které média dále vedou a formují (McNair, 2011). Média tedy v současnosti fungují jako hlavní prostředek komunikace společnosti. To z nich dělá významnou entitu ovlivňující náš každodenní život, formující naše názory a postoje, které přebíráme od okolí.

V našem případě nás bude zajímat hlavně to, jak média souvisí s pojmem politické komunikace. Slovo „komunikace“ jsme již slovy Jiráčka a Říchnové přiblížili na začátku kapitoly. Teď je třeba vysvětlit pojem „politická komunikace“. Ta by se dala označit v podstatě za pojítko mezi společností a politickou sférou, jakožto její řídicí institucí, která ve společnosti rozděluje hodnoty a činí rozhodnutí. Politický systém a společnost nemohou existovat nezávisle, musí být propojeny a vzájemně si předávat informace. A právě toto

předávání informací mezi politickou sférou a společností je označováno pojmem politická komunikace (Jirák, Říchová, 2000).

Politické prostředí či politika vůbec je navíc v současnosti chápána hlavně jako proces. A také stejně jako každý proces, který souvisí se společností, je založen na přijímání, zpracovávání a vysílání sdělení – je to tedy proces komunikace (Jirák, Říchová, 2000). „*Podstata a průběh rozhodovacích procesů v politické sféře – tedy politická komunikace – se stále zřetelněji chápou jako jeden z klíčů k pochopení konstitutivních mechanismů postindustriálních společností*“ (Jirák, Říchová, 2000: 5). Díky tomu, že masová média fungují jako prostředek pro šíření této komunikace, je nasnadě, že zde panuje poměrně silný vztah mezi politickou sférou a médii.

McNair nám ve své knize „An Introduction to Political Communication“ předkládá pět funkcí, které komunikační média mají v „ideálním typu“ demokratické společnosti: Za prvé je to funkce *informativní* nebo *monitorovací*. Média informují veřejnost o tom, co se kolem děje. Dále média mají za úkol občany *vzdělávat* ve smyslu faktů, které jim předkládají. Důležitost této funkce demonstruje vážnost s jakou si novináři hlídají svoji objektivitu, protože jejich hodnota jakožto „vzdělavatelů“ spočívá ve schopnosti profesionálního odstupu od analyzovaných témat. Třetí funkcí médií je *poskytování platformy* veřejného politického diskurzu. Média zprostředkovávají tzv. „veřejné mínění“ a zpětně jej komunikují veřejnosti, ze které vzešlo. Musí to zahrnovat rovněž poskytování prostoru pro vyjádření disentu, bez čehož by pojem demokratického konsenzu ztrácel význam. Čtvrtou funkcí médií je dávat publicitu vládním a politickým institucím, tzv. *funkce hlídacího psa*. Média tak udržují určitou úroveň transparentnosti politických institucí. V neposlední řadě média podle McNaira v demokratické společnosti slouží jako prostředek prosazování různých úhlů pohledu v politice. Politické strany potřebují prostor pro artikulaci svých politik a programů veřejnosti a k tomu jim média poskytují platformu. Tato funkce může být označena jako funkce *přesvědčovací* (McNair, 2011).

Média se historicky ustavovala a rozvíjela „*jako partner politické sféry, jako „sedmá velmoc“, „čtvrtý stav“, „ideologická zbraň“ či „hlídací pes demokracie“, ne-li dokonce jako součást politického života a politická síla svého druhu*“ (Jirák, Říchová,

2000: 14-15). Mnoho autorů se právě proto zabývá vztahem politické a masové mediální komunikace. Hlavně v době od 70. do 90. let minulého století vznikaly teorie, které médiím přisuzovaly velmi silnou pozici. Média podle nich lze využít k ovládnutí mysli a tato jejich síla je obsažena ve způsobu, jakým jsou sdělení podávána. Analýzy se proto věnovaly volbě syntaktických struktur, výběru fotografií doprovázejících text, opakování textových vzorců a podobně (Jiráček, Říhová, 2000). Na konci 90. let se však začalo hovořit o tom, že role médií může být poněkud přeceňována. Pomalu se tak začíná přecházet od koncepce absolutní „moci médií“ k názoru, že média disponují spíše „mocí zprostředkování“ a tedy nedisponují onou tvůrčí silou, ale spíše je na ně potřeba nahlížet jako na významné aktéry složitějšího procesu. Tuto zprostředkovatelskou moc médií Mazzoleni a Schulz nazývají „medializací“ a ve svém článku „*Mediatization of Politics: A Challenge for Democracy?*“ přicházejí s upravenou koncepcí pohledu na vztah médií a politiky a na chápání účinků médií na společnost, který je určitou rehabilitací suverénní politiky v prostředí vzrůstající moci médií. Politické instituce jsou podle nich stále více závislé na masmédiích, ale přesto si uchovávají kontrolu nad politickými procesy a funkcemi (Mazzoleni, Schulz, 1999).

To možné ohrožení demokracie médii, které se objevuje v názvu článku, zosobňuje názor, že mocná média díky svému vlivu na politiku tuto oblast velice posilují na úkor ostatních demokratických institucí. A protože právě rovnováha mocí udržuje demokracii, toto převážení na jednu stranu ji může ohrozit. Podle zastánců tohoto názoru jsou média schopna změnit charakter politiky, která se tak vzdálí svému dosavadnímu liberálně demokratickému pojetí (Mazzoleni, Schulz, 1999). S tímto pojetím autoři polemizují a argumentují tím, že pronikání médií do politických procesů nemusí nutně znamenat jejich převzetí vládou nad politikou samotnou. Jde spíše právě o proces medializace, kdy politické instituce kvůli tomu, že silná média mají vlastní formáty a přístupy a vlastní pravidla, musí tyto jejich formáty dodržet a přizpůsobit se jim. To ale samo o sobě nemusí nutně znamenat změnu v charakteru politických institucí. Ty v tomto Mazzoleniho a Schulzově pojetí nemusejí ztrácet nic na své suverenitě, když se přizpůsobují požadavkům médií, protože skrze ně realizují svoji politickou komunikaci.

Proces medializace je pro politické aktéry ovšem velice důležitý, protože to, jakým způsobem se ten který aktér v médiích objevuje, může zásadně ovlivnit pohled na něj a na organizaci, kterou zastupuje. Politika medializaci potřebuje, a to alespoň jednou za čas,

když na sebe potřebuje upozornit možné voliče nebo podporovatele. Publicita však zároveň znamená podřídit se schématu masových médií, která ji zajišťují. S médii tak politika tvoří neoddělitelný vztah. A není divu, že politika sama se pak snaží vměstnat do forem komunikace, které jsou typické pro média, aby tak vyhovovala jejich kritériím. Právě tento stav, kdy si politika předchází média tím, že upravuje svůj způsob komunikace tak, aby vyhovoval masovým médiím, Mazzoleni a Schulz (1999) označují jako fenomén „medializace politiky“. Ten je podle nich typický pro celá devadesátá léta a pokračuje až do současnosti. Extrémní případ, tedy úplně medializovaná politika, by podle nich představoval stav, kdy politika ztratí svoji autonomii a bude ve svých centrálních funkcích závislá na masových médiích, a která bude těmito médii nepřetržitě formována. Míra medializace politiky se stát od státu různí, a proto musí být média a jejich vliv analyzován vždy v kontextu místa a v kontextu ostatních vlivů, které v konkrétním případě působí.

Takto Mazzoleni a Schulz charakterizují pět hlavních kroků, které vedou k medializaci politiky:

Za prvé média prezentují jen vyselektované úseky reality, které odpovídají jejich kritériím a mají tak pro ně „novinářskou hodnotu“. Tento proces selekce je velmi ovlivněn osobou novináře a rutinami mediální produkce. Tento médii prezentovaný úsek se pak lidem jeví jako kompletní obraz reality, což je ještě posíleno tam, kde lidé nemají možnost osobního srovnání.

Za druhé média v moderní společnosti, na rozdíl třeba od antického Řecka, kde se občané mohli podílet na veřejném životě v Agoře, konstruují veřejnou sféru výměny informací a názorů a kontrolují podmínky jejich přenosu. Je tak na médiích, aby určily, kdo bude mít přístup do této veřejné sféry a možnost v ní ostatním předávat své názory, a kdo ne.

Třetím krokem medializace politiky je přizpůsobení politické komunikace tomu, jak ji používají média. Je to adaptace politického jazyka tak, aby vyhovoval mediálním komerčním sdělením. Tím dochází ke „spektakularizaci“ politického formátu komunikace a i samotného politického diskurzu.

Čtvrtý krok nastává ve chvíli, kdy političtí aktéři znají požadavky médií a jsou jim schopni přizpůsobit své jednání. Když političtí aktéři inscenují události tak, aby získali pozornost médií, když uzpůsobí průběh akce tak, aby vyhovoval časovým a místním

požadavkům médií a když navíc zarámují sdělení a jeho protagonisty tak, aby to vyhovovalo světlům reflektorů, pak můžeme hovořit o medializované politice. Političtí aktéři se přitom takto mohou chovat právě s vědomím, že tím získají nad médii kontrolu. Dochází tak k symbolickému vztahu, který je určován na jedné straně medializací politiky a na straně druhé instrumentálním využíváním médií politickými aktéry za účelem prosazení svých vlastních záměrů.

A konečně, média mají skutečné legitimní politické funkce, které spočívají ve vyjadřování vlastního postoje k událostem a v zapojování se do investigativního zpravodajství, aby tak dostály své roli tzv. „hlídacího psa“, což je evropská tradice, která sahá do 19. století, do doby blízkých vztahů mezi politikou a médii (Mazzoleni, Schulz, 1999: 250-252).

Já ve své práci budu vycházet právě z konceptu medializace, který předpokládá vliv médií na veřejnou sféru a na politiku, avšak nehledí na média jako na *tvůrce reality*, ale jako na její *zprostředkovatele*, jejichž moc spočívá v tom, jak realitu interpretují, kterým výsekům reality věnují větší publicitu na úkor těch ostatních (tzv. agenda setting), které účastníky do komunikace zahrnou a které ne či souhrnně slovy Mazzoleniho a Schulze v tom, jakým způsobem realitu medializují. Na média tedy budeme nahlížet jako na prostředníka, který může aktivně ovlivňovat způsob, jakým bude konkrétní kauza a její účastníci vnímáni. Avšak je třeba na ně zároveň nahlížet pouze jako na jeden z více vlivů, které působí společně a podílejí se dohromady na výsledném vnímání celé kauzy. Právě na tuto moc zprostředkování, kterou média disponují, se zaměříme v naší analýze, kde budeme zkoumat způsob, jakým jsou medializováni environmentální aktivisté jakožto aktéři politické debaty v České republice. Abychom se k tomu dostali, je nejprve potřeba něco si povědět o způsobu, jakým média informují o obecnějších otázkách životního prostředí. To bude předmětem následující kapitoly.

2.1.3 Životní prostředí v médiích

„Zpravodajství neexistuje ve vzduchoprázdnu a ani žurnalistické normy objektivity a vyváženosti nezabrání tomu, aby se do „fakt“ jednotlivých zpráv promítaly „hodnoty“

jak zdrojů, na které se reportéři obracejí, tak společnosti, ve které média působí, a v neposlední řadě i hodnoty, které sama média vyznávají“ (Novák, 2010: 221).

Tomu, jak témata související se životním prostředím uchopují média a jak o nich komunikují, se ve svých pracích věnuje Anders Hansen (2010, 1991), z českých autorů se tímto tématem zabývá například Arnošt Novák (2010, 2008). To jsou dva autoři, ze kterých budu v této kapitole čerpat.

Obecně se dá říci, že otázky týkající se životního prostředí jsou v médiích artikulovány poměrně často. Jejich základní charakteristikou ovšem je, že se nevyskytují jako téma samo o sobě, ale spíše jako pozadí nějaké konkrétní kauzy. Jinými slovy k tomu, aby se dostaly do mediálního diskurzu, potřebují určitý spouštěč, který by pak ve druhém kroku dokázal zažehnout zájem i o širší environmentální souvislosti. Jedním z důvodů je podle Hansena to, že témata týkající se problémů životního prostředí nejsou pro média snadno uchopitelná kvůli svému plíživému a dlouhotrvajícímu charakteru, který neodpovídá klasickému 24 hodinovému cyklu novinové produkce (Hansen, 1991). Na rozdíl od běžných mediálních kauz, které sledují určitou dějovou linku od odhalení přes rozbor až po závěrečné vyvrcholení kauzy (či její postupné „vyšumění“), problémy životního prostředí nemají často ani výrazný začátek, ani se nedají rozebrat bez přílišného zjednodušení a navíc většinou nenabízí žádné rychlé a lákavé rozuzlení. Aby se tedy dostala tato širší témata do mediálního diskurzu, potřebují úvodní spouštěč, který bude mít charakter médiím blízký. Mezi takovéto spouštěče patří například různé havárie (ropného tankeru, továrny chemického průmyslu apod.), a nebo právě přímé akce nějakých aktivistických skupin, které na problém takovýmto způsobem upozorní a otevrou prostor pro jeho další artikulaci ve veřejném prostoru. Média se prostě raději zaměřují na zprávy, které mají charakter události, než na nějaké dlouhotrvající procesy, k jejichž popsání je navíc často třeba hlubší orientace ve vědeckých poznacích (Novák, 2010).

Arnošt Novák k tomuto prvnímu přidává ještě dva další důvody, proč environmentální témata nejsou jednoduchá na uchopení v rámci médií. Zaprvé, životní prostředí je natolik široké téma, že jde napříč všemi zpravodajskými oblastmi od průmyslu přes politiku po zdraví a je tedy rozptýleno ve velkém spektru kauz. Zadruhé, životní prostředí samo o sobě není médiím chápáno jako příliš atraktivní, protože se dlouhou dobu

považovalo a někdy stále ještě považuje za téma nudné či příliš komplikované ve srovnání například s tématy jako jsou celebrity nebo skandály (Novák, 2008, 2010).

V oblasti životního prostředí přitom média často lidem slouží jako primární a jediný zdroj informací. Zvláště u některých témat je množství alternativních a snadno dostupných informací poměrně omezené (Hansen, 1991). Lidé jsou tedy v těchto otázkách většinou odkázáni na to, jak kauzu média uchopí a jak ji sama informačně zasytí. Prostor, který případně jednotlivým aktérům či náhledům na situaci je tedy důležitý o to víc, protože formuje celou agendu v očích veřejnosti.

V současnosti již má většina médií svoji environmentální sekci a novináře, kteří jsou zaměřeni speciálně na pokrytí těchto témat. To může být výhoda, ale i nevýhoda, protože sice si média takto vyhrazují pravděpodobně více prostoru pro environmentální témata a pokrývají širší škálu problémů, navíc novináři působící v těchto rubrikách se pravděpodobně v tématu již velice dobře orientují. Na druhou stranu je možné namítnout, že fakt, že o těchto tématech píše v jednotlivých denících stále jedni a ti samí lidé, se může podepsat na objektivitě takových zpráv.

Hansen však zároveň varuje před přílišnou kritikou médií a novinářů v otázce absence objektivitě při informování o různých kontroverzních tématech týkajících se životního prostředí. Argumentuje tím, že tyto kritiky mají tendenci ignorovat fakt, že média sama častokrát pouze odrážejí nejistotu, nesouhlas a kontroverze, které jsou mezi vědeckými, průmyslovými či politickými komunitami přítomné. V otázkách životního prostředí pak zásadní roli ve všech interpretacích hraje otázka vědecké nejistoty, která často nedovoluje docházet k jednoduchým a jasným závěrům. Žurnalisté sami jsou tedy nuceni „balancovat uprostřed palby“ konfliktních tvrzení, což pro ně mnohdy nemusí být jednoduché a není tedy na místě z této situace obviňovat pouze je, ale je potřeba brát v potaz při hodnocení jejich výstupů i zdroje, ze kterých ve svých článcích a reportážích čerpají (Hansen, 2010). Novináři navíc k tomuto balancování podle Nováka sami přispívají tím, že se orientují pouze na omezený počet zdrojů, a to hlavně pod časovým tlakem uzávěrek. Tyto zdroje jsou pak omezeny především na zdroje oficiální a mocné a na ty, co „vědí“ (Novák, 2010). To samo o sobě vede k omezení různých perspektiv a ve výsledku to přispívá ke snižování objektivitě.

Jak jsme již zmínili, environmentální otázky se do mediálního prostoru dostávají většinou pomocí nějaké spouštěcí akce, kterou může být konkrétní událost na způsob

havárie ohrožující životní prostředí či právě výraznější protest environmentálních skupin nebo hnutí. Environmentální organizace a aktivisté zde figurují jako aktéři, kteří vnášejí téma životního prostředí do veřejného prostoru a tematizují jej. Přesto však, podle Hansena, ač jsou environmentální hnutí důvodem uvedení problému do mediální agendy, nefigurují při pozdějším definování problému jako „primární definující“ (primary definers), ale jsou z tohoto diskurzu vytlačeni jinými skupinami požívající v mediálním prostředí západních demokracií větší autority. Těmito skupinami jsou podle Hansena především oficiální politické struktury a vědci či elitní experti, kteří problém v médiích rámuji a definují (Hansen, 2010). Hansen dále uvádí, že pokud již environmentální skupiny v médiích vystupují jako primární definující, je to pouze skrze přímou protestní akci, kterou na problém upozornili a která zároveň nepožívá přílišné legitimacy v očích veřejnosti. Zde vidím jeden ze zásadních problémů mediálního pokrytí environmentálních problémů, na které upozorňují aktivisté skrze své protesty. Totiž, že média sice obracejí pozornost na aktivisty a dění kolem nich, ale zabývají se ve svých sděleních pak hlavně aktivisty samotnými, a vlastní problém přitom nechají definovat jiné skupiny, které ve společnosti požívají autority k tomu, aby jí situaci vysvětlili a zhodnotili. Podle Arnošta Nováka jsou aktivistické skupiny ve společnosti vnímány jako „ti, kdo nevědí“ v protikladu k politikům, zástupcům průmyslových společností a expertům, kteří „vědí“. Toto nazírání podle něj odráží mocenské nerovnosti ve společnosti a v důsledku tak dochází k marginalizaci významných společenských aktérů (Novák, 2008).

Mimo jiné z výše naznačených důvodů je i na našem příkladu blokády v Národním parku Šumava možné sledovat něco, co by se dalo nazvat „soubojem vědců“. Každá strana sporu, aby měla v očích veřejnosti legitimitu a ta jim tak byla ochotna popřát sluchu, potřebuje na své straně mít vědecké osobnosti, které dodají jejím názorům patřičnou legitimitu a důležitost. V sporu o Šumavu tak dochází místy až k bizarním „závodům“ o množství vědců, kteří se ke sporu na té které straně vyjadřují.

Vysvětlení tohoto jevu nám opět nabízí Hansen, když tvrdí, že média do značné míry následují kulturní kontext, ve kterém působí. K tomuto kulturnímu kontextu, nebo podle Hansena „kulturním danostem“ (cultural givens), v oblasti životního prostředí řadí víru v nadvládu nad přírodou a víru v technický a vědecký pokrok (Hansen, 1991). To jsou principy vlastní západní civilizaci, ovšem ne už tak třeba východním filosofiím. V našem pojetí pak vědci hrají při definování problémů a jejich řešení mnohem důležitější roli, než

by tomu mohlo být jinde. Není to tedy způsobeno jen dostupností expertů pro média, či jejich záměrem, ale odráží to i určité místní kulturní zázemí. V tomto případě tedy média musí být chápána jako element, který nejen že sám vytváří a uzpůsobuje si realitu podle svého, ale který je zároveň sám ve vleku sociální konstrukce.

Studií zabývajících se mediálním obrazem různých kauz či společenských aktérů existuje veliké množství. Méně je jich pak v případě přístupu médií k otázkám životního prostředí. O pohledu médií na environmentální aktivisty jsem našla pouze práce, které se jim věnují jen zběžně jako součásti celého širšího tématu (např. Činovská, 2012, Šlapáková, 2012), proto si myslím, že je přínosné zabývat se jejich mediálním obrazem hlouběji.

2.2 Nová sociální hnutí

„Studentské hnutí 60. let nezůstalo ve své výzvě vůči stávajícímu řádu věcí osamoceno. Uvedlo do pohybu mnoho dalších hnutí, která do té doby přežívala ve své strnulé nebo pouze rudimentární formě kdesi na okraji společnosti. Zvláštní pozornost si v této souvislosti zaslouhuje hnutí environmentální, jemuž se později podařilo v určitém slova smyslu zastřešit téměř celý ideový prostor, v němž sociální hnutí přebývala“ (Znebežánek, 1997: 25).

Tématem této diplomové práce je pohled médií na environmentální aktivisty. Proto je nutné nejprve se pokusit objasnit, co environmentální aktivisté bojující proti kácení stromů v šumavském Národním parku vlastně zosobňují. I když mnozí z nich jednají na vlastní pěst a zařazování do jakýchkoli škatulek by se určitě bránili, obecně lze říci, že tito jednotlivci jsou součástí nějakého většího společenského celku, sociálního hnutí. O environmentálních hnutích se mluví jako o „nových sociálních hnutích“. Tak je také mnozí autoři vymezují například vůči dělnickým hnutím nebo obecněji sociálním hnutím průmyslové epochy, od kterých se odlišují svými cíli, organizací i způsobem jednání a v neposlední řadě také tím, z jakého společenského prostředí se jejich příslušníci rekrutují (více např. Scott, 1990, Pichardo, 1997). V této kapitole se tedy budeme zabývat „novým

sociálním hnutím“ jako fenoménem posledního půlstoletí a environmentálním hnutím jako jeho významnou součástí.

Pro účely této práce si vypůjčíme Znebejánkův překlad syntetické definice sociálních hnutí od Maria Dianiho, která nám říká, že: „*Sociální hnutí je síť neformálních interakcí mezi pluralitou individuí, skupin nebo organizací angažovaných v politických nebo kulturních konfliktech na základě sdílené kolektivní identity*“ (Znebejánek, 1997: 29). Znebejánek na základě této definice vyděluje sociální hnutí od projevů tzv. *protestních událostí*. Podle něj se sociální hnutí od protestní události odlišuje tím, že v případě sociálního hnutí vazby mezi účastníky konkrétní protestní akce přetrvávají i po jejím skončení, zatímco u protestní události jako projevu, který není součástí nějakého širšího kontextu, síť vztahů mezi účastníky po jejím skončení neexistuje. Protest samotný tedy podle něho může být součástí aktivit sociálního hnutí, ale není podmínkou jeho existence (Znebejánek, 1997). Blokády v Národním parku Šumava tak mohou být viděny jako projev konkrétního sociálního hnutí, ale zároveň i jako nezávislá protestní událost, protože se jich účastnili vedle aktivních členů hnutí i lidé, kteří s ním jinak nemají nic společného a vazby s ním po skončení akce neudržují.

Jako další krok je nutné vysvětlit rozdíl mezi „klasickým“ sociálním hnutím a „novým“ sociálním hnutím, protože environmentální hnutí se řadí právě mezi tzv. nová sociální hnutí, o kterých se začíná mluvit zhruba od 60. let minulého století. Tehdy se v západních státech vzedmula vlna studentských protestů a odstartovala tak novou etapu společenských změn. Charakter těchto protestů se podle mnohých teoretiků významně lišil od hnutí 19. století, mezi které patřilo například dělnické hnutí. Základní rozdíl je podle Davida Westa ten, že nová sociální hnutí se zaměřují na jiné než třídní cíle, i když stále tam figurují cíle materiální či redistribuční, ovšem oproštěné od dělení založeného na třídní příslušnosti (West, 2004). Nová sociální hnutí tak mají za cíl hlavně hodnotové změny ve společnosti, změny životního stylu a obranu občanské společnosti. Mnozí teoretici, mezi nimi například Nelson Pichardo, vidí nová sociální hnutí jako produkt postindustriální ekonomiky. Požadavky hnutí se podle něj posunuly od instrumentálních otázek průmyslové éry k otázkám „kvality života“ v postmaterialistické společnosti (Pichardo, 1997). Jde jim spíše o univerzální hodnoty oproštěné od standardních politických ideologií, a proto také většinou záměrně zůstávají mimo institucionalizovaný rámec politiky (Znebejánek, 1997). Ideologie nových sociálních hnutí je tedy dalo by se říci reakcí na

materiální blahobyt industriálních demokracií. Naproti tomu se snaží vyzdvihnout význam kvality života a požaduje možnost spolurozhodování lidí o problémech, které se jich týkají.

Mezi nejvýraznější nová sociální hnutí tedy kromě environmentálního hnutí patří například mírová hnutí, feministická hnutí, hnutí za práva gayů a lesbiček, etnická či studentská hnutí. Požadavky těchto hnutí i jejich zázemí jsou oproštěny od třídního dělení a vyjadřují názory a postoje lidí napříč společenskými vrstvami. Podle Znebejánka je hlavní motivací k aktivitám v nových sociálních hnutích orientace na cíle, které zosobňují nějaké kolektivní potřeby. Jako formu vyjádření proto nejčastěji volí protesty a expresivní akce, kterými mobilizují veřejné mínění (Znebejánek, 1997). K mobilizaci veřejného mínění pak těmto novým hnutím v současné době slouží především masmédiá, která předkládají průběh a výsledky jejich akcí širokému publiku. Bez nich by dopad protestů a stejně tak i jejich cíl, kterým je v konečném důsledku změna hodnot ve společnosti, nebylo možné účelně naplňovat a vlastní protesty by tak ztrácely smysl. Je tedy v zájmu hnutí s masmédií spolupracovat a snažit se, aby média jejich akce nejen zaznamenala, ale aby ale aby také veřejnosti tlumočila jejich pozadí a cíle.

Sdružování lidí v sociálních hnutích souvisí s jejich snahou o prosazování zájmů ve veřejném prostoru, s participací. Je tedy nutné si pojem participace stručně objasnit a také vymezit, jak participace s aktivismem souvisí a čím se od něj odlišuje. Mansfeldová a Kroupa v knize *Participace a zájmové organizace v České republice* chápou participaci jako „*účast občanů na společenských procesech, a to jak na rozhodovacích procesech, tak na aktivitách společenského a politického života*“ (Mansfeldová, Kroupa, 2005: 12). K tomuto účelu tedy rozlišují mezi participací politickou a společenskou (občanskou). V České republice i v dalších postkomunistických zemích je sice ve srovnání se zeměmi západní Evropy míra participace jednotlivců velmi nízká, avšak navzdory tomu se zde rozvinula poměrně široká infrastruktura občanské společnosti a sociálních hnutí (Císař, 2008, Rakušanová, 2005).

Petra Rakušanová (2007) ve své knize *Povaha občanské společnosti v kontextu střední Evropy* nabízí podrobnější rozdělení mezi občanskou a politickou participací. **Občanskou participaci** rozlišuje na tzv. *konvenční* (členství v sociálních, sportovních či vzdělávacích neziskových organizacích) a *nekonvenční* (např. podpis petice nebo účast na demonstraci). **Politickou participaci** poté rozděluje na členství a účast v *tradičních*

politických organizací (politické strany, odbory, profesní asociace) a členství a účast v tzv. *nových politických organizacích*, které mají za cíl aktivně ovlivnit formování politik a kam spadají právě environmentální skupiny. V rámci politické účasti pak ještě vyděluje participaci individuální, což je účast ve volbách nebo referendech.

Podle Císaře je ale nutné rozlišovat mezi pojmy politická participace a aktivismus. „Zatímco první pojem (*participace*) zachycuje to, co dělají běžní občané jako jednotlivci, tj. na mikroúrovni, když se angažují v politice, druhý (*aktivismus*) zahrnuje více či méně profesionální aktivity obhájců určitých politik a sociálních opatření na úrovni politických organizací, tj. na mezoúrovni“ (Císař, 2008: 8). Nová sociální hnutí a mezi nimi také hnutí environmentální v České republice na základě toho Císař označuje jako zvláštní typ politického aktivismu typický pro země střední a východní Evropy a to jako neparticipační neboli „transakční aktivismus“ (Císař, 2008). Ten se vyznačuje tím, že míra participace jednotlivců je zde nízká a navíc tato hnutí většinou nemají napojení na formální politické struktury. Na rozdíl od participativního aktivismu, který je podle Císaře schopen mobilizovat relativně masovou podporu, vyznačuje se spoluprací mezi jednotlivými organizacemi a v neposlední řadě je schopen zajistit si přístup k politickým institucím, a který je typický pro západní Evropu (Císař, 2008). Typologie aktivismu podle Císaře je zachycena v tabulce č. 1.

Tabulka 1: Typologie aktivismu

	Vysoká mobilizační kapacita	Nízká mobilizační kapacita
Vysoká transakční kapacita	<i>Starý participativní aktivismus</i>	<i>Nový transakční aktivismus</i>
Nízká transakční kapacita	<i>Epizodická masová mobilizace</i>	<i>Nový radikální aktivismus, Občanská sebeorganizace</i>

Zdroj: Císař (2008: 32).

Císař v tabulce č. 1 popsanými typy aktivismu charakterizuje „vlastnosti aktérů“, které lze zjednodušeně interpretovat následovně: *Starý participativní aktivismus* je založen na členských organizacích, které mají dobrý přístup k politickému systému. Nemobilizují příliš často, ale pokud ano, jsou schopny přitáhnout mnoho stoupců. *Nový transakční aktivismus* je proti tomu založen na malých advokačních organizacích s proměnlivým přístupem k politickému systému. Tyto organizace mobilizují často, ale s poměrně malým

počtem účastníků. *Nový radikální aktivismus* je založen na volných platformách a čelí naprosto uzavřenému politickému systému. Často využívá radikální a násilné strategie projevu, kterých se účastní malý počet stoupců. *Občanská sebeorganizace* je založena na individuálním úsilí, protest není zaštitěn žádnou organizací. Přístup k politickému systému je proměnlivý jako u transakčních aktivistů, akcí se účastní malý počet účastníků. *Epizodická masová mobilizace* spočívá na okamžité mobilizaci velkého počtu účastníků. Formální organizace zde nehrají velkou roli. Participanti se po skončení akce demobilizují bez vzniku nějaké organizační struktury (Císař, 2008: 33-34).

Environmentální hnutí jako součást tzv. nových sociálních hnutí bychom tedy na základě výše zmíněných rozdělení mohli charakterizovat jako participační i neparticipační aktivistické hnutí. O participačním hnutím by se pak dalo hovořit hlavně v západní Evropě a jako neparticipační neboli transakční aktivismus by mohlo být označeno v zemích východní a střední Evropy a tím pádem také v České republice. Empirická zjištění naznačují, že v České republice stejně jako v dalších střeoevropských státech s komunistickou minulostí je míra individuální participace jednotlivců poměrně nízká (Císař, 2008, Mansfeldová, Kroupa, 2005) a je spíše nahrazována aktivismem ve smyslu organizované a dá se říci profesionální aktivity jednotlivých hnutí (Císař, 2008). Neparticipační neboli nový transakční aktivismus v České republice je pak podle Nováka výsledkem umírněnosti a postupné deradikalizace environmentálních organizací od poloviny 90. let minulého století a typická je pro něj orientace na „*elitní, expertní vědění bez emocionálních projevů*“ (Novák, 2013: 100).

2.2.1 Environmentální hnutí a přímá akce

O světovém environmentálním hnutí toho bylo napsáno poměrně hodně. V této kapitole budu vycházet hlavně z práce Arnošta Nováka (2013), který se mu věnoval v souvislosti s vývojem tohoto hnutí v českém prostředí. Počátky environmentálního hnutí současného typu můžeme zařadit do 60. let a počátku 70. let 20. století. Jsou spojeny s divokými léty studentských hnutí a protiválečných demonstrací 60. let na západě a také se vznikem „nové levice“ (Novák, 2013). Není to však počátek moderního zájmu o ochranu přírody jako takového. Ten spadá do 19. století a pojí se se zakládáním

nejrůznějších ochranných spolků, které se většinou věnovaly konkrétním věcem, které je třeba chránit, ať už se jednalo o živočišné či rostlinné druhy, místa s krásnou nebo zachovalou přírodou nebo třeba o ochranu čisté vody. K celosvětově nejznámějším organizacím tohoto typu patří například World Wide Fund for Nature (zkráceně WWF)³. Environmentální hnutí jako součást nových sociálních hnutí se však v mnohém od tohoto ochranného pojetí zásadně odlišuje. Navíc se od 60. let, tedy už od doby svého vzniku, stalo jedním z nejdůležitějších a nejvíce viditelných sociálních hnutí vůbec. To nám dokládají třeba Macnaghten a Urry v knize *Contested Natures*, kde uvádějí počty členů nejvýraznějších environmentálních hnutí v polovině 90. let, mezi nimi například Greenpeace⁴ s téměř půl milionem podporovatelů nebo organizaci Friends of the Earth⁵ s 250ti tisíci členů (Macnaghten, Urry, 1998). Od té doby se počty členů zmíněných organizací ještě výrazně navýšily.

V 60. letech vzniklé environmentální hnutí se od ochranných spolků starého typu odlišuje tím, že problémy přírody začíná vidět v širších souvislostech, ne jako jednotlivé problémy, které je třeba uvést do pořádku nebo konkrétní místa, která je třeba chránit, ale spojuje problémy přírody s charakterem společnosti. Konkrétně je dává do souvislosti se strukturálními rysy západních společností, s její orientací na ekonomický růst a orientací na materialistický způsob života (Novák, 2013). Přenáší do sféry životního prostředí myšlenky, kterými se nová levice a nově vznikající kontrakultura v 60. letech vyznačovala, a také způsoby jejich prosazování, mezi něž patří hlavně protestní akce. Klade důraz na politickou angažovanost, má na zřeteli sociální otázky, kvalitu života a přímou demokracii a zpochybňuje tak formy dominantní moci (Novák, 2013). Proto má environmentální hnutí spíše charakter sociálního hnutí, v porovnání s organizacemi zabývající se čistě ochranou přírody a nedávající ochranu přírody do souvislosti s širším společenským kontextem, které tu existovaly do té doby.

Ve státech západní Evropy se jako prostředek komunikace environmentálních hnutí s veřejností hned od počátku jejich vzniku etablovala protestní akce. Protože

³ WWF, Český Světový fond na ochranu přírody, je mezinárodní nezisková organizace podporující ochranu divoké přírody. Založena byla v roce 1961. Více informací: www.wwf.org.

⁴ V současnosti má Greenpeace téměř 3 miliony členů a působí ve více než 40ti zemích světa. Od svého založení si přitom zakládá na své nezávislosti a je financována jen z darů přispěvatelů. Více informací: www.greenpeace.org.

⁵ Organizace Friends of the Earth, česky Přátelé Země, má v současné době více než 2 miliony členů po celém světě. Více informací: www.foei.org.

environmentální hnutí na západě jsou charakteristická vysokou mírou participace, protestní přímá akce byla od počátku prostředkem k dosahování stanovených politických cílů. Přímá akce byla od počátku demonstrací boje proti systému, opačného názoru neslučitelného s etablovaným řádem společnosti, jakož i formou krajního řešení konkrétních problémů. Jako příklad takové demonstrativní přímé akce nazývané také „media stunt“ (událost pro média) můžeme využít Novákův popis jedné z prvních přímých akcí vůbec. Tu uskutečnila v roce 1971 organizace Friends of the Earth, která ve Velké Británii zorganizovala vrácení stovek nevratných lahví před kancelář firmy Schweppes. Ta je totiž odmítala recyklovat. Tato akce měla velké mediální pokrytí a organizace Friends of the Earth díky ní vešla v širokou známost (Novák, 2013). Pro mnohá environmentální hnutí v západní Evropě se přímé akce staly součástí repertoáru jednání a prostředkem k dosažení stanoveného cíle, ale pro část z nich představovaly i hodnotu sama o sobě jako určité bezprostřední jednání (Novák, 2013).

Environmentální hnutí v západní Evropě a Severní Americe se ale postupně od strategie přímé akce odklánějí a procházejí procesem určité „deradikalizace“. Novák to ve své stati shrnuje takto: *„Tato hnutí se mobilizovala zejména kolem témat kvality života a původně byla nositeli nových repertoárů jednání a způsobů organizace, které se zakládaly na konfrontaci, přímé a spontánní participaci. Postupně se však organizace a skupiny těchto nových sociálních hnutí „normalizovaly“, profesionalizovaly, institucionalizovaly a staly se až opakem svých původních ideálů“* (Novák, 2013: 89). Stejný důraz na profesionalizaci je typický i pro současné environmentální hnutí v České republice, jak uvádí například Císař (2008), Jehlička (2001) a Novák (2013)⁶.

V České republice se přímé akce ve formě happeningů či „události pro média“ nikdy příliš neetablovaly. Po revoluci se sice některé organizace snažily navázat na způsob komunikace jejich západních kolegů, ovšem narazily na odmítavé přijetí společnosti nezvyklé takovému způsobu jednání. Proto se u nás přímá akce realizovala spíše ve formě instrumentálního použití, tedy krajního řešení problému, pokud všechny ostatní zákonné možnosti selhaly. O Šumavské blokádě potom lze mluvit jako o projevu, který se pohybuje v rámci tzv. liberální přímé akce. Tu Novák charakterizuje v protikladu k anarchistickému pojetí přímé akce, ve které jde o to, dosáhnout určitých cílů vlastní aktivitou, vykonávat přímo moc, kterou nad námi obvykle realizují jiní. Liberální přímá

⁶ Specifikám českého prostředí se věnuje kapitola Environmentální hnutí v České republice.

akce naproti tomu usiluje o demokratickou legitimizaci a je vlastně obhajobou řádu, pohybuje se v legální rovině. Bývá využívána hlavně v případech, kdy úřady nebo jiné authority nejednají podle platných právních předpisů či jednají jiným nepřijatelným způsobem. Přímá akce je v tomto pojetí zároveň prostředkem, který pomocí mediální pozornosti může ovlivnit veřejné mínění a vyvinout tak tlak na politické rozhodování (Novák, 2013).

Ať už jde o přímou akci jako hodnotu samu o sobě či o její instrumentální použití, nebo o přímou akci v anarchistickém či liberálním pojetí, vždy ji můžeme pokládat za určitou formu politické komunikace. Tato komunikace se odehrává vně formálních politických struktur, protože environmentální hnutí a aktivisté většinou nejsou jejich součástí, ať už proto, že svým založením bojují proti systému a odmítají být jeho součástí, a nebo prostě proto, že do těchto struktur nemají přístup.

2.2.1.1 Terminologické problémy – environmentální, ekologický, zelený aktivismus

„Myslet si o někom, že je ekolog jenom proto, že třídí odpad, nebo nakupuje biopotraviny, je stejné jako označovat za ekonoma každého, kdo má účet v bance“ (Sklenička, 2013: 90-91).

Úryvek z kapitoly s příznačným názvem „Ekologové proti vibrátorům a ekologické rakve“ z knihy *Pronajatá krajina* od Petra Skleničky mě vlastně přivedl k tématu, kterým se tato práce zabývá a ačkoli nebudu analyzovat správnost a nesprávnost použití slov ekolog a ekologický v médiích, je nutné si zde termíny často používané v souvislosti s environmentálními aktivisty alespoň stručně vysvětlit. Pro tento účel si vypůjčím definice, které nám ve své knize *Zelený extremismus* předkládá v poměrně ucelené podobě Bohuslav Binka, který se tak podle svých slov pokouší „*vyčistit v současné době tak kontaminovanou environmentální terminologii*“ (Binka, 2008: 27):

Ekologické hnutí (ekologové). Tento termín byl používán hlavně v 90. letech a označoval souhrn všech zelených skupin nebo hnutí, hlavně těch, které zastávaly radikální

postoje. Protože má ale výraz ekologie a slova od něj odvozená původně odlišný význam⁷, od používání tohoto výrazu v souvislosti se zeleným hnutím se v současnosti upouští.

Environmentální hnutí (environmentalisté). Termín environmentalismus a slova od něj odvozená se v České republice objevuje od konce 90. let a nahrazuje nesprávně používané výrazy spojené se slovem ekologický. Termín environmentální hnutí či environmentalismus v současnosti používají jak jeho zastánci, tak kritici.

Environmentalismus se nejčastěji charakterizuje v protikladu k **ekologismu**. Oba dva pojmy se odlišují tím, že ekologismus, jako nová zelená politická ideologie, přináší myšlenku radikální proměny vidění světa a politiky, přičemž napadá mnohé faktické i hodnotové předpoklady spojené se třemi dosud dominantními ideologiemi (socialismus, konzervatismus a liberalismus). Environmentalismus je naproti tomu postaven na slučitelnosti s těmito dosavadními ideologiemi. Neboli v jeho primárním zájmu nestojí snaha o jejich změnu.

Termín **ekologisté** je v českém prostředí v současnosti hojně používán kritiky zelených, kteří již mají na paměti nesprávnost používání slova ekolog. V jejich interpretaci pak ekologista (ekologismus) označuje vyznavače dogmatické, pseudo-náboženské a mylné ideologie, ohrožující naši svobodu, což jej do jisté míry diskredituje od používání v širších společenských kruzích jako hodnotově neutrálního výrazu.

Zelené hnutí (zelení). Tento termín je využíván více způsoby. Někteří tak označují politicky aktivní představitele environmentalismu i ekologismu, další nahrazují pojem environmentalisté pojmem světle zelení a pojem ekologisté pojmem tmavě zelení. Obecně se dá říci, že pojem zelení či zelené hnutí reprezentuje všechny myšlenky, postoje či hnutí zohledňující hodnotu a ochranu přírody. Mohou to být umírnění i radikální environmentalisté stejně tak jako radikální ekologisté.

Já pro potřeby této práce kromě označení environmentální aktivista používám i slovní spojení ekologický aktivista ve stejném významu. Podle Binky to není striktně správně, ovšem ve spojení se slovem aktivista lze slovo ekologický v přeneseném významu tolerovat a toto slovní spojení je poměrně často používáno i v odborné literatuře.

⁷ Vznik ekologie jako vědního oboru se datuje do roku 1866, kdy ji tak poprvé nazval německý biolog Ernst Haeckel. Definoval ji jako biologickou vědu zabývající se vztahem organismů a jejich prostředí a vztahem organismů navzájem.

Přestože termín ekologický aktivista je právě tím přízviskem aktivista podle mého názoru poměrně korektní označení; u termínu „ekolog“ hojně využívanému médií jako synonymum ekologického aktivisty, bychom se na pozoru mít měli. I když slova často v jazyce ztrácí svoje původní významy a získávají nové a já to nepovažuji za jev, kterému by se dalo i bylo záhodno zcela zabránit, přesto je nutné zamezit shrnutí dvou rozdílných významů do jednoho pojmu. Ekolog ve smyslu člověka, který obor ekologie jako vědy vystudoval, sice může být ve svém volném čase aktivistou, ale také nemusí. Rozhodně to neznamenaá, že tyto dva pojmy jsou totožné. Média si toho však často nejsou vědoma a mezi těmito označeními nerozlišují. To je důvodem, proč jsem klíčová slova pro výběr článků k analýze rozšířila o slovo „ekolog“, ovšem v analýze budu rozlišovat mezi skutečným významem slova a významem přeneseným.

2.3 Střet paradigmat v ochraně přírody

Název kapitoly celkem výstižně vystihuje pozadí debaty ohledně kácení či nekácení kůrovcem napadených stromů v Národním parku Šumava. V celé kauze jde totiž primárně o spor dvou odlišných přístupů k ochraně přírody. Každý z nich vychází z jiné tradice, každý směřuje jinými metodami k jinému cíli a oba tyto přístupy jsou ze své podstaty vzájemně neslučitelné, a proto jejich konfrontace vyvolává tolik diskuzí, dohadů a nepochopení. V této kapitole si je pokusíme trochu přiblížit.

Základní rozdíl mezi oběma přístupy, které mezi sebou v ochraně přírody bojují, je to, jak se k přírodě vztahují. První přístup by se dal charakterizovat tak, že lidé v rámci něj přírodu vnímají spíše utilitárně, tedy jako prostředek k dosažení něčeho určitého pro člověka. Tento přístup se nazývá „antropocentrický“ a je základem většiny politik v ochraně přírody. Je charakteristický snahou po dosažení maximálně uspokojivého *stavu* přírodního prostředí, tak aby příroda byla schopna plnit všechny své *funkce*. Člověk je v tomto přístupu z přírody jakoby vyčleněn, vztahuje se k přírodě jako někdo, kdo stojí vně přírody samotné. Je založen na utilitárních a demokratických ideálech a jeho povaha je spíše materialistická. V angličtině je tento přístup nejčastěji nazýván „conservation ethic“ (Callicott, 1990) a v praxi se projevuje především aktivním managementem chráněné oblasti, kdy je pomocí aktivního zasahování do přírodních procesů (jejich blokováním či naopak podporou) cíleně dosahováno určitého stavu území, který chceme zachovat.

Naproti tomu zde existuje postoj, který člověka nevyděljuje z množiny přírody a nahlíží na něj, jako na její nedílnou součást. V angličtině je nazýván „preservation ethic“ (Callicott, 1990). Tento přístup nesleduje v ochraně přírody nějaký cíl či její ideální stav pro člověka, není teleologický jako ten předchozí, ale zaměřuje se namísto toho na ochranu přírodních *procesů*, které je třeba zachovat, aby se příroda mohla sama rozvíjet ať již jakýmkoli směrem. Příroda v tomto přístupu nemá pro člověka pouze instrumentální hodnotu, ale důležitá je zde i určitá spirituální hodnota přírody, v angličtině nazývaná „intrinsic value“ (více o tomto etickém konceptu např. Callicott, 1985). Proto je přednější chránit přírodní procesy, i když ne všechny jejich fáze mohou přinést člověku materiální užitek či estetické uspokojení. Tento přístup k ochraně přírody se projevuje bezzásahovým či pasivním managementem chráněného území, kde je naším cílem ochrana spontánních přírodních procesů.

Tento přístup bychom mohli ještě rozdělit na dva proudy. Jednak je to přístup „biocentrický“, který vychází z postojů německého teologa, misionáře a filosofa Alberta Schweitzera. Jeho základem je přesvědčení o nevyhnutelnosti člověka v přírodní říši a o nutnosti chránit především *život* jako takový. Proto se mu také často říká etika života. Druhým proudem je tzv. „ekocentrický přístup“. Vychází z díla amerického lesníka, environmentalisty a spisovatele Aldo Leopolda, především z jeho knihy *A Sand Country Almanac* (Leopold, 1949). Podle Leopolda by cílem v ochraně přírody měla být *rovnováha ekosystémů* na zemi. Člověk v tomto pojetí opět představuje pouze část celé skládky, je však stejně jako v případě biocentrismu její nedílnou součástí.

Rozdíly v obou přístupech můžeme sledovat hlavně v praktické ochraně přírody. V evropském měřítku s převahou člověkem intenzivně využívaných krajín převládá na většině území aktivní přístup k ochraně přírody. Ten pasivní je vyčleněn pro několik málo území, ať již takových, která mají charakter divočiny s velmi malým zaznamenaným vlivem člověka či takových, kde o jeho vyčlenění ze systému hospodaření a o jeho postupné převedení na přírodě blízký ekosystém bylo rozhodnuto. Taková území jsou pak ponechána vlastnímu vývoji, bez ohledu na to, jestli tento vývoj povede k námi očekávaným výsledkům či nikoli (Härtel, Křenová, 2009). V Evropě jsou v současnosti v bezzásahovém režimu a tedy ponechána vlastnímu pouze necelá 2% lesních porostů (Parviainen et al., 2000). Jejich rozloha se navíc v jednotlivých lokalitách velice liší, od několika málo desítek hektarů typických pro silně obydlené regiony, jako je například

Nizozemí, až po desetitisíce hektarů lesa ponechaných vlastnímu vývoji, kterými se pyšní Finsko (Parviainen et al., 2000). Celkově je však rozloha těchto území velmi malá a proto je velice důležité, aby v těch, která již existují, byl tento směr vývoje zachován a dlouhodobě podporován, protože návrat lesních ekosystémů do jejich přírodě blízké podoby není otázka několika let, ale několika desítek až stovek let.

Na našem území je situace obdobná jako v jiných evropských hustě zalidněných zemích. Ochrana přírody je zde ve většině případů realizována formou aktivního managementu, kde je upřednostňována ochrana stavu, ke kterému chceme směřovat, či se jej snažíme udržet. Bezzásahová území jsou pak zakládána především v jádrových zónách národních parků či lesních maloplošných chráněných území. Jejich přesnou rozlohu je však obtížné určit, protože se ne ve všech případech jedná o stav, který by byl všestranně a hlavně dlouhodobě respektovaný (Hofmeister, 2014). To je i případ bezzásahových zón v našem rozlohou největším Národním parku Šumava, kde je dlouhodobá koncepce neustále narušována změnami v přístupu státní správy. Šumava je tak pro nás ukázkovým příkladem střetu dvou paradigmat v ochraně přírody, a to paradigmatu pasivního a aktivního managementu lesních ekosystémů. Proti sobě zde stojí jednotlivci i instituce, laická i odborná veřejnost a tento střet vyvrcholil v roce 2011 zatím poslední velkou blokádou proti kácení kůrovcem napadených stromů. Tu soud po dvou letech od jejího konání označil za legální a postavil se tak na stranu protestujících aktivistů proti správě národního parku, která neměla ke kácení potřebná povolení, i proti zasahující policii, která aktivisty z míst těžby vyváděla⁸.

Mediální „boj o Šumavu“ tedy ve své podstatě není bojem o jednotlivé stromy v chráněných zónách parku, ale je hlavně bojem o legitimitu mezi dvěma přístupy v ochraně přírody, které se vzájemně vnímají jako hrozba. Tento pomyslný střet se navíc odehrává převážně v mediální rovině, kde jde jednotlivým účastníkům sporu především o obhájení své pozice před veřejností. Je tedy velice důležité, aby se média snažila dostat svému závazku objektivity, věnovala odpovídající prostor představitelům obou těchto znesvářených přístupů a poskytla tak veřejnosti příležitost k jejich nezávislému hodnocení.

⁸ Viz rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 11. prosince 2013, číslo jednací 57 A 66/2011-357.

3 BACKGROUND

Tato kapitola má za cíl zprostředkovat vzhled do pozadí kauzy, které se budeme věnovat v analýze. Protože zprávy o protestech proti kácení stromů na Šumavě nejsou jediným zdrojem, na základě kterého si vytváříme náš vlastní náhled na situaci, je potřeba zabývat se i tím, co vlastní blokáde a kolotoči kolem ní předcházelo. Jak vlastně společnost v České republice nahlíží na ochranu přírody a na hnutí či jednotlivce, kteří se v této oblasti angažují? Kdo jsou lídři debaty ve společnosti na toto téma a jaké názory prosazují? Jak je tato debata formována? Z jakého prostředí pocházejí skupiny, které se dnes zasazují za ochranu životního prostředí v České republice? A jak se národní park Šumava a jeho management vyvíjel předtím, než došlo k blokádám? To jsou otázky, které nám pomohou najít odpovědi na to, v jakém kontextu média o kauze Šumavy informují a pomohou nám lépe se v celém problému zorientovat. Nejprve je však třeba nastínit, jakou mají média v České republice pozici, nakolik jsou nezávislá a jak jim lidé důvěřují. Začneme tedy kapitolou o médiích v České republice, pokračovat budeme historií environmentálního hnutí u nás, následovat bude oddíl o tom, jaký je obraz environmentálního hnutí v české společnosti, a nakonec stručně nastíníme vývoj v národním parku Šumava, který vlastním blokádám předcházelo. V podstatě tak tento oddíl kopíruje strukturu teoretické části, kde jsme nejprve věnovali pozornost médiím, poté sociálním hnutím a nakonec ochraně přírody. Tady se ovšem bude jednat konkrétně o Českou republiku a případ Šumavy.

3.1 Tištěná média v České republice

Důvěra obyvatel České republiky v média není nikterak vysoká. Jak ukazuje zatím poslední průzkum Centra pro výzkum veřejného mínění (2014), z různých druhů médií lidé nejvíce důvěřují rádiu (55% respondentů důvěřuje, 41% nedůvěřuje). Dále si na přibližně stejné pozici stojí internet (42% důvěřuje, 44% nedůvěřuje) a televize (46% důvěřuje, 51% nedůvěřuje). Nejhůře z médií je na tom, co se důvěry občanů týče, právě tisk – důvěřuje mu pouze 42% dotázaných, zatímco 55% mu nedůvěřuje.

Svoboda tisku je přitom v České republice považována ze strany mezinárodních organizací za poměrně vysokou. Organizace Reportéři bez hranic každoročně vydává

report, který obsahuje žebříček zemí sestavený na základě toho jak moc je v nich zajištěna svoboda tisku (World Press Freedom Index 2014). Podle tohoto dokumentu si Česká republika nestojí špatně ani v evropském měřítku a celosvětově se nachází na 13. pozici (počítáno od země, kde je svoboda tisku největší a kterou je v současnosti Finsko) mezi Rakouskem a Německem. Tyto výsledky mezinárodních pozorovatelů však neznamenají, že v České republice nejsou na novináře vyvíjeny tlaky, ať už ze strany politické nebo podnikatelské sféry. Významným faktorem potenciálně ovlivňujícím nezávislost médií v České republice je také jejich vlastnická struktura, která se hlavně v posledním roce dostala do středu veřejné diskuze a to kvůli odkoupení nakladatelství MAFRA jedním z nejbohatších a v současnosti i nejvlivnějších mužů u nás Andrejem Babišem. Nakladatelství MAFRA je největší tuzemská mediální společnost, která vydává mimo jiné dva nejčtenější české deníky Mladá fronta Dnes a Lidové noviny, z nichž první zmíněný je předmětem naší analýzy. Tento Babišův nákup dvou největších deníků v červnu 2013 vzbudil mnohé kontroverze hlavně kvůli jeho podnikatelským aktivitám a politickým aspiracím (Gawrecká, 2013). Andrej Babiš je majitelem skupiny Agrofert, která zastřešuje široké spektrum společností zabývajících se zemědělstvím, potravinářstvím či chemickým průmyslem, a také jako lídr politického hnutí ANO po posledních volbách do poslanecké sněmovny na podzim 2013 obsadil křeslo ministra financí České republiky.

Dalším vlivným domácím vlastníkem médií je podnikatel Zdeněk Bakala, který vlastní 88% podíl ve společnosti Economia vydávající například deník Hospodářské noviny či týdeník Ekonom a větší množství dalších časopisů, mezi nimi například Respekt, který v roce 2006 odkoupil od politika Karla Schwarzenberga. Zdeněk Bakala má rovněž politické ambice, i když nepřímé. V roce 2010 například během parlamentních voleb finančně podpořil politické strany ODS a TOP09 (Rybková, Řiháčková, 2013).

Právo, druhý deník v naší analýze, je publikováno také domácí společností Borgis a vlastní jej jeho dlouholetý šéfredaktor Zdeněk Porybný, který drží 90% akcií tohoto deníku (Gawrecká, 2013).

Přibližně 40% trhu s českými tištěnými médii je kontrolováno ze zahraničí, a to prostřednictvím švýcarské firmy Rinsinger Axel Springer. Ta má ve svém vlastnictví nejznámější české bulvární noviny Aha! a Blesk, sportovní deník sport a z týdeníků například časopis Reflex (Rybková, Řiháčková, 2013). Dalším významným zahraničním vlastníkem je společnost Verlagsgruppe Passau. Ta prostřednictvím českého vydavatelství

Vltava Labe Press dominuje trhu s regionálními týdeníky. Následují časopisy o životním stylu a módě, z nichž většina patří německé skupině Heinrich Bauer Verlagsgruppe a finské Sanoma WSOY (Rybková, Řiháčková, 2013)

Mediální trh v České republice má podle Rybkové a Řihákové pouze málo omezení. Regulován je zejména zákonem o ochraně hospodářské soutěže. Ten zakazuje zneužití dominantního postavení na trhu 40% nebo vyšší. Od roku 2006 platí také nový zákon o televizním a rozhlasovém vysílání, který zakazuje současné vlastnictví provozovatele sítě elektronických komunikací a držitele vysílací licence a stanovuje limity pro koncentrace vlastnictví celoplošných televizí či rozhlasových stanic (Rybková, Řiháčková, 2013).

Ustanovení o svobodě projevu slovem, písmem i tiskem je obsaženo spolu s právem na informace a zákazem cenzury v Listině základních práv a svobod České republiky, novinářská práva jsou tak formálně státem garantována a měla by být zárukou objektivit. Je však otázkou, jak velký vliv představují tlaky, které na novináře působí ze sféry politiky a businessu, které pronikají i do vlastnické struktury médií.

3.2 Environmentální hnutí v České republice

Environmentální aktivisté jsou dnes jedněmi z nejviditelnějších a nejaktivnějších nepolitických aktérů v České republice. K tomuto závěru shodně dochází výzkumníci za pomoci kvalitativních i kvantitativních studií o politickém aktivismu v České republice (viz například Jehlička, 2001 a Císař, 2008). Environmentální aktivisté a hnutí, která zastupují, nejsou tedy v českém prostředí neznámou a nedůležitou entitou. Nebylo tomu ale tak vždy. Počátky environmentálního hnutí v prostředí totalitního režimu před rokem 1989 nebyly zrovna jednoduché. V této kapitole si přiblížíme vývoj environmentálního hnutí v České republice od jeho počátku přes „transformační“ 90. léta až po dnešek, před vstupem České republiky do Evropské unie a po něm, vymežíme specifika českého aktivismu a jeho hlavní aktéry a témata, na která se zaměřují.

Charakter ekologických organizací v České republice před rokem 1989 můžeme vymežit jako dvě od sebe odlišné skupiny, uvnitř a vně politického systému, nebo spíše na ty, které byly komunistickým režimem tolerovány a ty, které se nacházely ve sféře

undergroundu. Prvními jmenovanými byly spolky zabývající se čistě ochranou přírody, a to bez ideologického podtextu. Ty se orientovaly na tzv. „malou ekologii“, což v tehdejší terminologii značilo aktivity ochrany přírody, které jsou v očích komunistické strany neškodné a apolitické (Jehlička, 2001). Největší organizací tohoto prvního typu byl Český svaz ochránců přírody (CSOP). Ten se orientoval a stále orientuje na převážně vědecký přístup a nahradil již dříve existující organizaci Tis, který byl komunistickému režimu nepohodlný kvůli kritizování některých jeho kroků. CSOP byl naproti tomu vytvořen jako oficiální organizace ochrany přírody, která následovala stranickou linii. Někteří jeho členové však postupně začali spolupracovat i s méně oficiálními strukturami a ekologickými disidenty a narušovali tak přísně hodnotově neutrální a vědeckou podobu CSOP. Dalším představitelem tolerovaného ekologického hnutí bylo v době předrevoluční hnutí Brontosaurus. To založili členové sekce krajinné ekologie při akademii věd a oficiálně fungovalo pod záštitou Socialistického svazu mládeže. Orientovalo se totiž především na environmentální vzdělávání (Jehlička, 2001). Po revoluci se Brontosaurus osamostatnil a v podobě organizování letních kempů pro mládež a environmentálního vzdělávání funguje dodnes, nicméně ztratil významně svůj tehdejší vliv.

Druhým typem ekologických organizací fungujících v socialistickém Československu tedy byla většinou nelegální hnutí a v rámci nich jednotliví ekologičtí disidenti orientující se na tzv. „velkou ekologii“. To znamená, že problémy životního prostředí tyto skupiny chápaly jako důsledek ekonomických a politických podmínek v zemi (Jehlička, 2001).

Zvláštní postavení měla takzvaná „Ekologická sekce“, což bylo uskupení členů akademie věd a jejich přátel a kolegů, kteří byli často ve spojení s disidenty Charty 77. Toto uskupení bylo režimem relativně tolerováno hlavně kvůli jeho předpokládanému malému vlivu na společnost. Členové Ekologické sekce pořádali semináře přístupné veřejnosti a připravovali také expertní reporty pod záštitou státních institucí (Jehlička, 2001).

V samém závěru 80. let se začala formovat nová nezávislá hnutí, která vznikala částečně po vzoru západu a která posléze v 90. letech výrazně posílila svůj vliv na české scéně. Jednalo se hlavně o dvě hnutí: Děti země a Hnutí Duha.

Čeští environmentalisté sehráli svou roli také v revolučním roce 1989 a po sametové revoluci se rychle etablovali v očích veřejnosti jako skupina bojující proti

bývalému režimu a za demokracii. „Zejména v ekologicky poškozených severních Čechách a Praze byly některé z demonstrací předznamenávajících konec režimu v roce 1989 ve skutečnosti spojeny především s ekologickými požadavky“ (Císař, 2008: 95). Environmentalismus byl tedy v prvních porevolučních letech mezi lidmi velice populární. V rámci něj se na politické scéně začaly profilovat výrazné osobnosti v čele s Josefem Vavrouškem, dřívějším členem zmiňované Ekologické sekce. Ten z environmentálních problémů udělal jednu z nejdůležitějších otázek nově ustaveného Národního fóra. Na politické scéně se také etablovala strana zelených, a to jako první z polistopadových politických stran, která v sobě sdružovala a zaštiťovala celou českou environmentální scénu. Byla tak jakýmsi příslibem environmentálně smýšlejících lidí, že se blýská na lepší časy a měla mezi lidmi masovou podporu.

První porevoluční léta by se tedy dala označit za zlatou éru českého environmentalismu. Bylo to dáno jednak pohledem společnosti na environmentální hnutí jako na spojence v boji proti bývalému režimu, jednak okamžitým proniknutím jejich představitelů do porevolučního státního aparátu a vytvořením jakéhosi státem garantovaného environmentalismu, kdy státní úředníci aktivně spolupracovali s aktivisty z nevládních environmentálních skupin (Jehlička, 2001). V roce 1991 byl také přijat zákon o životním prostředí, což dokazuje silnou pozici environmentálního citění ve společnosti.

Mimo oficiální politický proud se na počátku 90. let úspěšně rozvíjely hlavně dvě výše zmíněné organizace, a to Hnutí Duha a Děti země. Ty se staly společně se Zeleným kruhem, zaštiťující organizací českých environmentálních uskupení, páteří porevolučního environmentalismu v České republice (Jehlička, 2001). Hnutí Duha a Děti země rychle adoptovaly západní vzory environmentálních kampaní spočívajících v organizování happeningů a přímých akcí. Avšak podle Jehličky mimo jiné právě kvůli tomu začaly postupně masovou popularitu ztrácet, protože společnost zvyklá na vědecký přístup k environmentálním otázkám praktikovaný před revolucí nebyla na takovéto nekonvenční způsoby jednání připravená. Také kvůli jejich pozdější finanční závislosti na západních nadacích a grantech začala být jejich činnost odpůrci interpretována jako cizí vměšování se do domácích problémů a aktivisté sami jako „pěšáci“ v rukou západu (Jehlička, 2001).

V roce 1992 spolu s volbami do České národní rady a následným opuštěním dosavadního progresivního směru v ochraně přírody také končí námluvy ekologických organizací se státní správou. Po těchto volbách ekologická agenda ztratila své výsadní

postavení v prioritách nových demokratických vlád a byla odsunuta výrazně do pozadí. Nový pravicový předseda vlády Václav Klaus a můžeme říci, že pravice obecně, v té době považovala institucionální řešení environmentálních problémů za přílišný zásah státu do nově se v Česku etablujícího fungování volného trhu. Tento přístup byl navíc podporován většinou médií (Jehlička, 2001).

Právě v té době se ekologické organizace v čele s Hnutím Duha a českou sekcí Greenpeace začaly přiklánět k západní strategii protestů a přímých akcí. Greenpeace se soustředily spíše na konkrétní kauzy a na změnu jednotlivých ekonomických či environmentálních parametrů ČR, Hnutí Duha navíc přidalo zásadní kritiku vývoje moderní společnosti (Binka, 2009). Nejznámější z přímých akcí, která měla možná zásadní vliv na pozdější vnímání aktivistů médii a veřejností, byla opakovaná blokáda jaderné elektrárny Temelín. „*Blockades were regarded by the majority of the media and citizens alike as emotional and completely irrational actions. In as technocratic society as the Czech one that highly values scientific but value-free rationality and hard data, this was a fundamentally damaging accusation*“ (Jehlička, 2001: 88).

Dalším příkladem takovéto přímé akce z počátku 90. let byla obrana vsi Libkovice před vystěhováním obyvatel a srovnáním vsi se zemí kvůli těžební činnosti na území, kde stála. Zde už nebyla role environmentálních aktivistů vnímána tak negativně, jako v případě Temelína, a ačkoli ves byla nakonec přeci jen zbourána, nevládní organizace, které se na protestech proti tomu podílely, slavily určité morální vítězství poté, co kvůli nevhodným podmínkám pro těžbu, které se později ukázaly, byla akce likvidace vesnice vlastně zbytečná (Jehlička, 2001).

Obecně však lze říci, že od roku 1992 a s příchodem pravicových vlád environmentálním hnutím v České republice nastaly těžké časy. Situace vyvrcholila v roce 1995, kdy anti-environmentalistická kampaň skončila zapsáním některých ekologických organizací na seznam extremistických organizací, kde se tak vyskytly společně například se skinheady. Oficiální pohled na ekologické iniciativy se tím vrátil do doby před sametovou revolucí, kdy byly považovány za hrozbu společenského pokroku (Jehlička, 2001). Aktivistickým organizacím se nástupem vlády v čele s Václavem Klausem v podstatě uzavřel přístup k politickému systému, protože ten k nim přistupoval jako

⁹ Česky: „*Blokády byly většinou médií a občanů vnímány jako emotivní a kompletně iracionální akce. V tak technokratické společnosti, jako je ta česká, která si vysoce cení vědecké od hodnot oproštěné racionality a tvrdých dat, to znamenalo vážné obvinění*“ (překlad autorka).

k politickým nepřátelům (Císař, 2008). Ekologická hnutí tak během několika málo let absolvovala přeměnu z rytířů demokracie a společenských hrdinů bojujících „za nás“ k podvratným žvlům demokracii naopak podkopávající a elementů, které „nás“ ohrožují a chtějí o něco připravit. Tím, že byl pro ekologická hnutí politický prostor uzavřen, začala se podle Císaře více orientovat na akce, které přitáhnou pozornost médií a umožní tak mobilizaci vně oficiálních institucí. K tomu sloužila například kampaň proti dostavbě jaderné elektrárny Temelín (Císař, 2008). Tyto akce však, jak je zmíněno výše, zároveň přispěly k podkopání přízně společnosti, nezvyklé na takovéto nátlakové projevy.

Členská základna i finanční zdroje ekologických organizací byly v té době velice skromné. Nepřízeň společnosti, živená navíc politickou reprezentací, donutila environmentální uskupení k postupné změně strategie a návratu k ne příliš radikální a spíše na vědeckém základě postavené formě komunikace. Tu česká společnost uznávala mnohem více a považovala ji za legitimnější formu propagace svých cílů, než byly podle ní iracionální přímé akce (Jehlička, 2001). V průběhu druhé poloviny 90. let tak environmentální hnutí procházela obdobím určité „deradikalizace“, začala používat metody, které společnost považovala za legitimní způsob prosazování cílů, jako je příprava reportů zajišťovaných najatými experty, lobování v parlamentu či spolupráce s novináři. Někteří přední aktivisté také vystupovali v televizních či rádiových debatách. Mediální obraz ekologických hnutí se v té době pozitivně proměnil (Jehlička, 2001).

Během druhé poloviny 90. let se česká environmentální scéna posunula od protestů k šíření expertního vědění v environmentální oblasti a k tvorbě politik. I jejich struktura se značně demokratizovala. Zelená hnutí také kvůli odlivu zahraničního financování začala více hledat podporovatele na domácí půdě a jejich členská základna se tak začala mírně rozrůstat. Environmentálním hnutím se také příliš nedařilo dosáhnout na státní podporu určenou neziskovým organizacím a tak na konci devadesátých let byla závislá především na dárcovské podpoře (Jehlička, 2001). I přesto se jim díky změně taktiky směrem k profesionalizaci a polo-institucionalizaci na konci 90. let podařilo znovu získat v české společnosti renomé poměrně respektované součásti občanské společnosti. Naproti tomuto institucionalizování environmentálních organizací se pak utvořila nová radikální antiglobalizační hnutí, která k sobě přitáhla poměrně velký počet mladých lidí (Jehlička, 2001). Environmentálním hnutím v podobě umírněných advokačních organizací se tak na konci 90. let a s nástupem Tošovského vlády v roce 1998 začala znovu otevírat cesta

k začleňování do politického procesu, a to jako partnerům pro tvorbu veřejných politik (Císař, 2008: 96).

Období profesionalizace zelených hnutí pokračuje i po přelomu tisíciletí. S postupným umírňováním projevu a odklonu od přímých akcí jako prostředků pro upozornění na problém klesá i míra aktivismu environmentálních organizací (Binka, 2009). Podle Binky zelená hnutí sice odborně posílila, ztratila ovšem svůj ekologický nábor. To je případ Hnutí Duha či Nesehnutí. Děti Země či Greenpeace pak podle něj ztratily ochotu prosazovat své přesvědčení v environmentálních záležitostech bez ohledu na veřejné mínění (Binka, 2009). To, jak si uvedeme dále, je zapříčiněno způsobem jejich financování, kdy závisejí na jednotlivých dárcích, což je činí nezávislými na grantech a státních podporách, ovšem je to zase veřejnost, které se musí ze svých akcí zpovídat, aby neztratili její podporu.

Poslední fáze procesu konformizace ekologických hnutí nastává podle Binky mezi lety 2003 až 2005 a nazývá ji „agenturizace“. Jedná se o postupnou přeměnu tehdy již poloprofesionálních hnutí téměř zbavených aktivismu v něco, co by se dalo nazvat lobbistické agentury, které jsou odborně zdatné, mají profesionální zázemí, ale velmi nízkou míru aktivismu. Dříve oblíbené přímé akce jsou vystřídány odbornými studii a kritika moderní společnosti je nahrazena snahou o drobné posuny parametrů systému, ovšem nejde už o kritiku systému jako takového (Binka, 2009). Novák v této souvislosti hovoří o přesunu environmentálních organizací, které byly původně kritiky systému zvnějšku, do jeho vlastních struktur. A to ne jen v České republice v průběhu 90. let, ale tento trend připisuje i celosvětovému environmentálnímu hnutí. Jakmile se aktivistická hnutí stala součástí systému, ztratila tak podle něj potenciál změny, který na začátku měla. Proti těmto konformistickým tendencím se pak ustavuje radikální aktivismus, který se systémem a tím pádem i s umírněnými environmentálními hnutími odmítá spolupracovat (Novák, 2013).

Trend Agenturizace hnutí v českém prostředí pokračuje až do současnosti. Nedá se tedy říci, že by environmentální hnutí působící v České republice byla radikálními aktivistickými organizacemi, a pokud tomu tak někdy bylo, tak jen po krátkou dobu zhruba do poloviny 90. let, a to ještě šlo o poměrně umírněnou formu aktivismu ve srovnání s hnutími podobného ražení v západní Evropě nebo v Severní Americe. V Čechách se environmentální hnutí uchylují k přímým akcím většinou jen v případě, že všechny ostatní

legální možnosti, jak situaci zvrátit, selhaly, což je i případ blokád v Národním parku Šumava.

Binka uvádí, že podle dotazovaných příslušníků hnutí Duha a Nesehnutí od roku 2000 prudce klesá počet přímých akcí pořádaných jejich organizacemi. Stoupá naopak počet aktivit spojených se vzděláváním, lobbingem a odbornou prací či aktivit spojených s chodem organizace. Stále také stoupá finanční síla jejich organizací a zlepšuje se kooperace se státní mocí (Binka, 2009).

Důležitým faktorem stojícím za určitou rehabilitací environmentálních organizací v očích lidí byl podle Císaře také vstup České republiky do Evropské unie v roce 2002. Podmínkou vstupu bylo totiž mimo jiné přehodnocení vztahů státu a občanské společnosti. Evropská unie klade důraz na „princip partnerství“ a to se odrazilo ve způsobu fungování politických institucí, které se tak začaly otevírat dialogu se zástupci různých nevládních organizací včetně organizací environmentálních a politika EU tak pomohla legitimizovat tyto organizace v očích veřejnosti (Císař, 2008).

K tomu však Císař jedním dechem dodává, že přestože proces evropeizace českých politických institucí aktivistům formálně zajistil přístup do politického systému a přestože je státní správa dnes těmto konzultacím po vzoru evropských norem přístupná, neznamena to, že aktivisté a nestátní organizace obecně mají nějaký významnější vliv na reálný obsah politik (Císař, 2008).

Významná je také otázka financování organizací. Po vstupu do Evropské unie totiž řada zahraničních dárců odchází dále na východ, protože pokládá Českou republiku za již dostatečně demokratizovanou a nepovažuje své působení zde za nadále nutné. Neziskové organizace tak v této době začaly být závislé na pomoci státu a místních dárců, což samo o sobě není problém, avšak může to představovat komplikaci pro takové organizace, které se zabývají nezávislou demokratickou kontrolou, monitorovací činností či obhajobou veřejných zájmů, tzv. watchdog organizacím (Rakušanová, 2005). Ty kvůli zachování nezávislosti nemohou a ani nechtějí být od státu financovány. Environmentální organizace často právě do této kategorie spadají. Zajistit si financování ze zdrojů EU, jako jsou například strukturální fondy, je zároveň pro mnoho organizací velmi složité (Rakušanová, 2008).

Důležitým zdrojem financování tak pro české organizace zůstávají i nadále zahraniční dárci. Na tomto principu funguje například Hnutí Duha. Zahraniční dárcovství však podle Císaře znamená pro organizace nutnost vyhovět ve své agendě požadavkům dárců a nutí je tak k menšímu radikalismu a ještě větší profesionalizaci. Proti tomu pak staví organizaci Greenpeace, která jako jediná je v České republice schopna financovat svůj chod pouze díky široké základně domácích přispěvatelů. Teoreticky by tak měla být ve svých vystoupeních radikálnější a nezávislejší. Ve skutečnosti se však podle Císaře tomuto ideálu vůbec nepodobá, protože se naopak oproti organizacím financovaným ze zahraničí „*musí ohlížet na většinové veřejné mínění, aby byla schopna mobilizovat potenciální přispěvatele*“ (Císař, 2008: 130). Je tedy zřejmé, že každý způsob financování organizací tak trochu svazuje ruce a nemůžeme říci, že by se situace nějak výrazně v tomto směru zlepšila ani po vstupu do Evropské unie.

Rakušanová však i přes zmíněné finanční těžkosti dokládá celkový nárůst počtu neziskových organizací v ČR po vstupu do Evropské unie a tento akt tak pokládá za významný impuls k rozvoji české občanské společnosti (Rakušanová, 2008).

V případě legislativy se vstup do Evropské unie projevil přijetím řady zákonů založených na principu partnerství občana a státu – na principech informovanosti a aktivní účasti veřejnosti na rozhodování. Tyto zákony přispívají mimo jiné také k legitimizaci činnosti občanských iniciativ. Patří sem například směrnice EIA (2011/92/EHS) či SEA (2001/42/ES) o posuzování vlivů na životní prostředí, kde je v rámci rozhodovacího procesu vymezena role dotčené veřejnosti, či směrnice číslo 2003/4/ES o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí.

Můžeme tedy prohlásit, že vstup České republiky do Evropské unie pomohl díky kladení důrazu na partnerství občana a státu oživit občanskou společnost a v jejím rámci rehabilitovat také iniciativy jako jsou environmentální organizace, které podle Jehličky po přelomu tisíciletí znovu začaly přebírat roli „pionýrů“ občanské společnosti (Jehlička, 2001: 81). Vliv Evropské unie je pro environmentální agendu rozhodně pozitivní v tom, že dostala možnost emancipovat se jako téma, které má ve společnosti váhu. Evropská unie ovšem zůstává spíše v pozadí a její vliv je nepřímý. Vývoj v oblasti ochrany přírody stejně tak jako veřejné mínění o nutnosti a způsobu této ochrany ovlivňuje hlavně domácí politická scéna. Ta, přestože v tomto směru přijala již řadu důležitých zákonů, přeci jen je

charakteristická spíše důrazem na ekonomický rozvoj a průmysl, často na úkor ochrany životního prostředí, a to téměř po celé porevoluční období.

3.3 Obraz environmentálních organizací v české společnosti

„...environmentalismus není nic jiného než novodobá inkarnace tradičního levičáctví.“ (Klaus, 2007: 33).

V minulé kapitole jsme dospěli k závěru, že po vstupu České republiky do Evropské unie se pozice environmentálních organizací posílila hlavně tím, že byly přijaty zákony na podporu zapojení občanů do rozhodování státu nebo obce. To je v mnohých očích rehabilitovalo jako právoplatné účastníky veřejné debaty na poli ochrany životního prostředí. Neslo to s sebou ovšem nutnou profesionalizaci a ztrátu radikalismu, který u tuzemských environmentálních hnutí přitom ani předtím nebyl v porovnání se západními zeměmi nijak veliký. To, jak jsou environmentální aktivisté nakonec českou společností vnímáni, ale ovlivňuje celá řada dalších faktorů, mezi nimiž zásadní roli má právě jejich mediální obraz. Názor veřejnosti na aktivisty je formován mnoha vlivy, přímými i nepřímými. Mezi mnohými dalšími tak můžeme vyzdvihnout například charakter samotných environmentálních hnutí působících v českém prostředí, tak jak jsme si jej popsali v minulé kapitole, či konkrétní události, ve kterých se aktivisté angažují, povaha a charakter politických stran propagujících „zelené myšlenky“, jejich rozhodnutí a důsledky těchto rozhodnutí. Velký vliv na postoj společnosti mají také jednotlivci, odborníci i laici, tak zvaní „opinion leadeři“, kteří jsou ze své pozice snadno viditelní a pro média atraktivní, a kteří se zapojují do veřejné debaty na téma ochrany životního prostředí. V této kapitole se budeme snažit některé z naznačených vlivů zachytit, abychom si tak mohli lépe utvořit obrázek o tom, co všechno může stát za přístupem veřejnosti k environmentálním aktivistům. Tím zasadíme pohled médií na tuto problematiku do širšího kontextu.

Environmentální problémy byly dříve a do jisté míry i v současnosti jsou chápány hlavně skrze optiku lidského zdraví. Jako nejzávažnější se lidem jeví to, co je přímo ohrožuje. Není tedy divu, že největšímu pochopení u veřejnosti se dostane aktivistům, kteří protestují například proti znečištěnému ovzduší či za vyčištění zamořených lokalit. Naopak ti aktivisté, kteří se angažují v kauzách kácení či lobují za rozšiřování bezzásahových zón

v národních parcích či chráněných krajinných oblastech, většinou nemají u veřejnosti takovou podporu. Z lidí protestujících proti kácení stromů se snad největší podpory dostává těm, kteří se snaží zabránit pokácení nějaké konkrétní aleje či skupiny stromů v prostoru měst. Vysvětlení bych hledala opět v pomyslné blízkosti problému, kdy člověk jedná spíše na základě vlastní přímé zkušenosti – má k místu utvořený vztah, ví, že ve stínu těchto stromů je v létě příjemné si odpočinout – než na základě informací, které se k němu dostanou přes média. V kauzách jako je kácení v národních parcích však pohled médií hraje pro lidi daleko významnější roli, a to právě kvůli absenci permanentní osobní zkušenosti, která je pro utváření postojů jinak určující. V takovýchto případech jsou lidé daleko více nuceni se spoléhat na to, jak se na situaci dívají odborníci či jiní zainteresovaní jedinci a jak je v médiích definována. Ovlivňuje je také kontext, který s kauzou souvisí a vývoj, který současné situaci předcházela. Konkrétně o vývoji v Národním parku Šumava si něco povíme v následující kapitole, základní fakta o vývoji environmentálního hnutí jako takového v České republice jsme shrnuli v kapitole předcházející. Na tomto místě nám tedy zbývá nastínit, jaké jsou další faktory, které mohou na společnost působit a ovlivňovat to, jak bude nakonec na aktivisty angažující se v blokáдах proti kácení na Šumavě nahlížet. Jaké další vlivy zde můžeme identifikovat? A kdo je lídrem debaty o environmentalismu v České republice v posledních letech?

Z politických institucí, které mají ve svém programu ochranu životního prostředí a zároveň jsou nejvíce sledovány veřejností, je na prvním místě jednoznačně Strana zelených. To, jaká je její politika, jaké jsou její hlavní priority a jaké zaznamenala za dobu svého působení úspěchy a neúspěchy, je pro veřejnost velice důležitým zdrojem formujícím její názory na environmentalismus jako takový. Strana zelených u nás vznikla okamžitě po Sametové revoluci (24. listopadu 1989) a od samého počátku ji provázela poměrně kostrbatá historie, na které se nejvíce podepisovaly vnitrostranické rozkoly. Na rozdíl od většiny západních levicově orientovaných Zelených je česká Strana zelených zakotvena spíše ve středu politického spektra s různými oscilacemi v čase mírně napravo či nalevo. Momentálně má ve straně převahu její levicovější sekce, ovšem v určitých obdobích v minulosti inklinovala zase k pravici. To dokazuje také vytvoření vládní koalice s pravicovými stranami po parlamentních volbách v roce 2006, kdy se poprvé dostala do poslanecké sněmovny jako samostatná strana. Poslanecká křesla však získala již předtím v roce 1992, kdy šla do voleb v koalici s dalšími stranami. V roce 1996 se strana

parlamentních voleb vůbec neúčastnila na protest proti svému vyřazení na severní Moravě a ve volbách v roce 1998, do kterých kandidovala již samostatně, nedosáhla příliš uspokojivého výsledku. Na Stranu zelených se v té době snášela řada kritiky z řad ekologických odborníků i aktivistů z důvodů její údajné nekompetentnosti (Pečínka, 2002). Většina ekoiniciativ se také od strany zelených do té doby distancovala a nespolupracovala s ní. V roce 2001 však došlo ke spojení Strany zelených s Občanským fórem (tzv. Brandýřským), které přivedlo do této strany například tehdejšího čelního aktivistu Hnutí Duha Jakuba Patočku. K významnému posunu pak došlo po parlamentních volbách v roce 2006, kdy Strana zelených překročila pětiprocentní hranici pro vstup do Poslanecké sněmovny a vstoupila do vládní koalice se dvěma pravicovými stranami. Ministrem životního prostředí se v této době stal představitel této strany Martin Bursík. Vnitřní nejednotnost strany, kde se začaly projevovat konflikty mezi dvěma názorovými proudy, jakož i účast v poměrně nepopulární vládní koalici, však významně podkopala Stranu zelených v očích jejích potenciálních voličů. A tuto důvěru pak ještě více narušil pád vlády, na kterém měly podíl dvě poslankyně původně zvolené za Stranu zelených. Další účast ve vládě se Zeleným zatím nepodařila, v roce 2010 se jejich výsledek propadl na 2,44 procenta ve volbách do poslanecké sněmovny, ovšem v zatím posledních volbách na podzim 2013 se začal opět mírně zvedat a dosáhl 3,19 procent.

Z velkých kauz, které mohly nejvíce za poslední dobu ovlivnit pohled veřejnosti na environmentální aktivisty, bychom měli zmínit především dvě: „solární boom“ a Temelín. Solární boom je spojen s rokem 2005, kdy poslanecká sněmovna schválila zákon o podpoře výroby elektrické energie z obnovitelných zdrojů, který zajistil pevnou výkupní cenu pro provozovatele fotovoltaických elektráren. To společně s nízkou pořizovací cenou technologie, daňovými úlevami a vysokými výkupními cenami spustilo zmíněný boom solárních elektráren na území České republiky. Veřejnost, vydatně podporována médii, nad celou věcí nevěřičně kroutila hlavou a to zejména poté, co byly vyčísleny budoucí finanční dopady. Odpovědnost za to celé pak v očích lidí padla byť neoprávněně i na Zelené¹⁰ a potažmo na všechny environmentální iniciativy za podporu obnovitelným zdrojům energie vůbec.

¹⁰ Martin Bursík, budoucí předseda Strany zelených, byl v té době poradcem lidoveckého ministra životního prostředí Libora Ambrozka a podílel se na prosazení návrhu o podpoře solární energie, ovšem na následné legislativní úpravě týkající se výše a garance výkupních cen solární energie vliv neměl.

Další kauzou, která tvoří část skládky faktorů ovlivňujících budoucí renomé environmentálních aktivistů v očích veřejnosti, jsou protesty spojené s dostavbou Temelína. V těch se v polovině 90. let angažovalo právě Hnutí Duha, které později organizovalo blokády kácení v Národním parku Šumava. Pro veřejnost to znamenalo zatím nejviditelnější ukázkou přímé akce v porevoluční České republice a reakce na ni byly poměrně rozporuplné. Hnutí Duha proto také později začalo spoléhat spíše na jiné formy prosazování svých cílů a od přímých akcí ustupovalo. V blokáдах proti dostavbě Temelína měli však hlavní podíl Rakouští aktivisté. Mimo tyto skupiny se do protestů zapojilo také sdružení Jihočeské matky a Strana zelených. Veřejnost je však v otázce jaderné energetiky rozdělená a jak ukazují nejnovější výzkumy veřejného mínění, kloní se spíše k její podpoře¹¹.

Jednoznačně nejviditelnějším oponentem environmentalismu v České republice, který měl z titulu své funkce významný vliv na veřejné mínění a to hlavně díky mimořádnému zájmu médií o jeho osobu, byl hlavně v posledních letech, ale de facto po celé období svého porevolučního veřejného vystupování, Václav Klaus. Jakožto prezident České republiky v letech 2003 až 2013 využíval svůj vliv k tomu, aby své názory na celé environmentální hnutí, globální oteplování či kácení stromů na Šumavě hlásal téměř při každé příležitosti, která se mu k tomu naskytla (pro více informací o Klausově pojetí přírody viz Dvořák, 2010). V podstatě tak pod sebou vybudoval a zaštitil celé neoliberální „kontrahnutí“, které se proti environmentalismu kriticky vymezuje a pro mnohé se stal určitým „opinion leaderem“ v této oblasti. *„Klausovi nevadí míra kontroverze, kterou ve společnosti působí, a nečiní mu problém otevírat politické debaty na nová témata jasně vyhraněnými postoji. Některé jeho názory se v mezidobí radikalizovaly, jiné byly upozaděny, mediálně zajímavé – zejména ohledně globálního oteplování – pak zdůraznil“* (Barna, 2010).

Hlavním tématem se pro Klause stala obrana lidské svobody. V jeho asi nejznámější knize *Modrá, nikoli zelená planeta* (Klaus, 2007), která je určitým vykrystalizováním celého Kalusova anti environmentálního tažení, považuje svobodu jedince za ohroženou, když musí čelit sílícímu vlivu environmentální ideologie ve

¹¹ Jak vyplývá z aktuálních údajů Centra pro výzkum veřejného mínění, pro dostavbu 3. a 4. bloku jaderné elektrárny Temelín je 54% českých občanů (18% s dostavbou rozhodně souhlasí a 36% s ní spíše souhlasí). Jen 31% české veřejnosti je proti (20% spíše a 11% rozhodně proti). Zbýlých 15% respondentů odpovědělo, že neví (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2013).

společnosti. Té pak přisuzuje hned několik hlavních prohřešků. Za prvé je to absence „vědeckosti“, což v jeho očích znamená absolutní nekompetentnost: „*Přestože se environmentalismus ohání vědeckostí, ve skutečnosti je ve své podstatě metafyzickou ideologií, která odmítá vidět svět, přírodu a lidstvo, jaké ve skutečnosti jsou, která odmítá vidět jejich přirozený evoluční vývoj a která absolutizuje současný stav přírody a světa a činí z něho jakousi nedotknutelnou normu, jejíž libovolnou změnu prezentuje jako fatální ohrožení*“ (Klaus, 2007: 18). Environmentalismus podle Klause nemá nic společného s exaktními přírodními vědami a on jím pro tuto jeho nekompetentnost pohrdá.

Klaus dále environmentalistům, které často označuje nevybíravými výrazy, vyčítá to, že se zájmem o přírodu jen zaštiťují, přičemž ve skutečnosti jim jde o něco úplně jiného. „*Tento ideový proud se v současnosti stal dominantní alternativou vůči ideologiím orientovaným důsledně a primárně na lidskou svobodu. Je světovým názorem, který chce radikálně a s jakýmkoli doprovodem „létáním třísek“ (tedy za cenu omezování lidské svobody a za cenu lidských životů) změnit svět, názorem, který chce změnit člověka, jeho chování, uspořádání společnosti, hodnotový systém. Prostě všechno*“ (Klaus, 2007: 17). Environmentalismus přirovnává k marxismu, který se stejně tak snaží lidskou spontaneitu nahradit centrálním plánováním světového vývoje (Klaus, 2007).

Environmentalismus se tak pro něho stává hlavním soupeřem a Klaus neopomene jedinou příležitost veřejně se opřít do kohokoli, kdo pro něj zosobňuje zmíněnou ideologii (a to ať už svými názory nebo třeba jen úpravou vlasů či zvoleným dopravním prostředkem na cestě do zaměstnání). Dává si přitom, na rozdíl od mnohých jiných, velký pozor na termíny, které používá. To on se stal hlavním uživatelem slova „ekologista“, které částečně právě kvůli Klausovu (a dalšími politiky) negativně zabarvenému užívání opustilo veřejný diskurz stejně rychle, jako do něj vstoupilo. V současné době tedy tyto skupiny označuje důsledně jako environmentalisty, aby je tak na rozdíl od většiny médií striktně oddělil od profesionálních ekologů.

Václav Klaus okolo sebe rád shromažďuje lidi, kteří zastávají podobné názory jako on. K takovým osobnostem patří například novinář, publicista a vystudovaný biolog Ivan Březina, který často s Klausem vystupuje společně¹². K problematice kůrovce na Šumavě tak například v říjnu 2011 Václav Klaus moderoval veřejný seminář s názvem „Kůrovcová kalamita - argumenty zastánců zdravého rozumu“, kde mezi dalšími příznivci kácení na

¹² Viz například jeho kniha Zelená apokalypsa s předmluvou Václava Klause.

Šumavě v čele s tehdejším ministrem životního prostředí Tomášem Chalupou vystoupil jako host právě Ivan Březina. Debata tak byla více přitakáváním a poplácáváním po ramenou než výměnou názorů. Klaus však tento nepoměr uznal, když prohlásil: *„Diskutující spíše inklinují k jednomu řešení. Neměli jsme ale pocit, že je potřeba zvát ty, co se přivazují ke stromům. Ať si dělají semináře bez nás“* (Škodová, IHNED, 12. 10. 2011). Aktivisty bránící kácení stromů na Šumavě přitom označuje za největší ohrožení parku: *„Největším nebezpečím jsou ekologičtí aktivisté a Šumava je hlavně český park“* (Škodová, IHNED, 12. 10. 2011).

Klausovy názory jsou poměrně jasné a konzistentní, díky jeho dlouhému angažmá na politické scéně a pozdější prezidentské funkci navíc veřejně známé. Ať již se s jeho názory ztotožňujeme či ne, nemůžeme mu upřít velký vliv na medializaci témat, kterými se zabývá, což samo o sobě přispívá k udržování veřejné debaty o těchto problémech a zároveň k nutnosti aktivizace jeho oponentů ve formulování adekvátních odpovědí na předkládané výzvy.

Bývalý prezident tak, dá se říci, během posledních přibližně patnácti let zformoval hlavní osu odporu proti environmentálnímu aktivismu v České republice. Tento proud je také možno označit za jeden z nejdůležitějších vlivů rámujeících debatu o environmentalismu ve společnosti v poslední době. Existuje ovšem řada osobností, které se staví pomyslně na opačnou stranu barikády, a i když jejich hlas ve společnosti nerezonuje tolik jako hlas bývalého prezidenta, stále mají velký potenciál ovlivňovat veřejné mínění, a to díky svému veřejnému vystupování a publikování textů v médiích. Mezi takové osobnosti, které často promlouvají prostřednictvím médií k veřejnosti o otázkách týkajících životního prostředí a společnosti, patří například sociolog Jan Keller či filosof Václav Bělohradský. Ti si však většinou se svými názory najdou cestu jen k těm, kteří si je sami vyhledají. Výroky Václava Klause na rozdíl od nich dorazí k mnohem širšímu spektru posluchačů, aniž by se ti o to museli sami zasadit. Obecně můžeme konstatovat, že obraz ekologických hnutí je v české společnosti silně polarizovaný a diskuze na environmentální témata se ve většině případů neobejdou bez emocí.

Konkrétně k problematice kůrovce na Šumavě se navíc v posledních letech stále častěji vyjadřuje také současný prezident České republiky Miloš Zeman. Ten se přidává k pomyslnému Klausovu křídlu a staví se silně na stranu příznivců zásahů proti kůrovci, což dal najevo i nedávným vetováním předkládaného senátního návrhu zákona o NP

Šumava. Tento byl kritizován i ze strany aktivistů a odpůrců kácení, ovšem Zemanova kritika přicházela přesně z opačné strany. On považuje navrhované rozšíření bezzásahových zón v parku za neúměrně vysoké. Ve svém projevu při návštěvě plzeňského kraje v květnu 2014, kde se problematice kůrovce věnoval, neopomněl také po vzoru svého předchůdce v prezidentském úřadu vyjádřit svůj názor na environmentální aktivisty, kteří se v kauze Šumavy angažují: „*Jako prezident udělám vše pro to, aby zločiny ekologických nebo zelených fanatiků dále nepokračovaly*“ (ČT24, 15. 5. 2014).

Jak ukazuje výzkum Centra pro výzkum veřejného mínění z roku 2002, veřejnost samotná se k ekologickým organizacím staví poměrně pozitivně, pokud jde o hodnocení jejich činnosti v ochraně životního prostředí. Podle výzkumu s názvem: „Kdo se nejlépe stará o životní prostředí“ (Centrum pro výzkum veřejného mínění, 2002) veřejnost hodnotí nejlépe práci obecních a městských úřadů (56 % dobře, 27 % špatně), dále ministerstva životního prostředí (49 % dobře, 37 % špatně) a hned poté právě činnost ekologických organizací (46 % dobře, 26 % špatně). To dokazuje, že občané nepovažují tyto organizace za nekompetentní a v celku kladně oceňují jejich aktivity. Podrobně se na výsledky výzkumu můžeme podívat v tabulce č. 2. Tam mimo jiné vidíme, že vláda, parlament a krajské úřady se v dobrém hodnocení umístily až za ekologickými organizacemi. Slovem „špatně“ ohodnotilo činnost ekologických organizací v ochraně životního prostředí vůbec nejméně respondentů v porovnání se všemi zbylými institucemi. Zajímavý je také údaj ve třetím sloupečku, který znázorňuje odpovědi „neví“. Tam je zřetelně naznačeno, že poměrně velké množství respondentů nevědělo, jak ohodnotit činnost environmentálních organizací v ochraně životního prostředí. To by se dalo interpretovat tak, že mnoho lidí má špatné povědomí o tom, jak ekologické organizace vlastně fungují a co je předmětem jejich činnosti, což nás opět přivádí k roli médií jako zprostředkovatele těchto informací a upozorňuje na důležitost, kterou v tomto případě pro veřejnost mají.

Tabulka 2: Hodnocení činnosti institucí/organizací v oblasti ekologie (v %)

	Dobře	Špatně	Neví
Vláda	39	43	18
MŽP ČR	49	37	14
Parlament ČR	23	50	27
Krajské úřady	27	27	46
Obecní / městské úřady	56	27	17
Ekologické organizace	46	26	28

Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění (2002).

Z výzkumu veřejného mínění vyplývá, že ekologické organizace nejsou lidmi vnímány v celku negativně. O to více nás tedy bude zajímat přístup médií k ekologickým aktivistům jako zástupcům těchto občanských iniciativ a to, jestli koresponduje s náladami ve společnosti či nikoli.

3.4 Ochrana přírody v Národním parku Šumava

„Posláním národního parku je uchování a zlepšení jeho přírodního prostředí, zejména ochrana či obnova samořídících funkcí přírodních systémů, přísná ochrana volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin, zachování typického vzhledu krajiny, naplňování vědeckých a výchovných cílů, jakož i využití území národního parku k turistice a rekreaci nezhoršující přírodní prostředí“ (Nařízení vlády České republiky č. 163/1991 Sb., § 2).

Nejstarším chráněným územím na Šumavě je „Pralesní rezervace Boubín“, která byla vyhlášena již v roce 1858 a stala se jedním z prvních chráněných území ve střední Evropě. Postupně následovaly další přírodní rezervace, které měly za cíl ochranu jednotlivých segmentů krajiny. V roce 1963 byla vyhlášena Chráněná krajinná oblast Šumava, což bylo první velkoplošně chráněné území na této lokalitě (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012). Rezervace, ve kterých bylo omezováno hospodaření, tedy vznikaly na území dnešního parku i mimo něj již před Sametovou revolucí. Co se týče běžného hospodaření v lesích, to bylo před pádem železné opony navíc v příhraničních oblastech Šumavy silně ovlivňováno omezenou možností vstupu lesních dělníků do těchto lokalit (Vacek, Podrázský, 2008). Situace s pravomocí ochrany přírody také nebyla ideální.

Přestože v roce 1970 bylo v Sušici zřízeno pracoviště správy CHKO, vliv jejích pracovníků na rozhodování místních úřadů byl zcela minimální (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012).

Po revoluci v roce 1989 se situace výrazně proměnila. V nejcennějších partiích Šumavy v roce 1991 došlo k vyhlášení Národního parku Šumava, a to na základě nařízení vlády ČR č. 163/1991 Sb. NP Šumava se se svou rozlohou 680 km² stal a dosud je největším národním parkem v České republice. Již s vyhlášením parku se však podle Kindlmann a spol. „vynořily různé spory o koncepci ochrany přírody v NPŠ, které se projevují především v návrzích a změnách zonace NPŠ, která v současnosti neodpovídá moderním vědeckým poznatkům“ (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012: 99)¹³. Kromě národního parku a chráněné krajinné oblasti však na Šumavě bylo zřízeno ještě třetí velkoplošně chráněné území, a tím je biosférická rezervace Šumava. Ta byla založena v roce 1990 pod patronací UNESCO. Celkem tedy na Šumavě vznikly tři typy velkoplošně chráněných území, která se částečně překrývají.

Další vývoj managementu v Národním parku Šumava, dá se říci, kopíruje porevoluční politický vývoj a je formován především sporem o způsob managementu chráněných území, a také o podobu zonace národního parku. Současná výrazná rozdrobenost prvních zón je přitom hlavním terčem kritiky domácích i zahraničních odborníků a institucí zabývajících se ochranou přírody.

V době počátečního entusiasmů v ochraně přírody na počátku 90. let, kdy první zóna parku dosahovala rozlohy 15 000 hektarů (22% rozlohy parku) v příhraniční oblasti v sousedství s Národním parkem Bavorský les (viz obrázek č. 1), se plán péče, který vznikl pod silným vlivem koncepce nezasahování do přírodních procesů v sousedním NP, stal ideovým základem státní správy ochrany přírody reprezentované správou NP a CHKO Šumava (Vacek, Podrázský, 2008). Tato situace však netrvala dlouho a už v roce 1993 je zřejmé, že došlo k určitému názorovému posunu oproti původní koncepci, jak dokazuje návrh řešení kalamitního stavu lýkožrouta smrkového předložený ředitelem Sekce ochrany

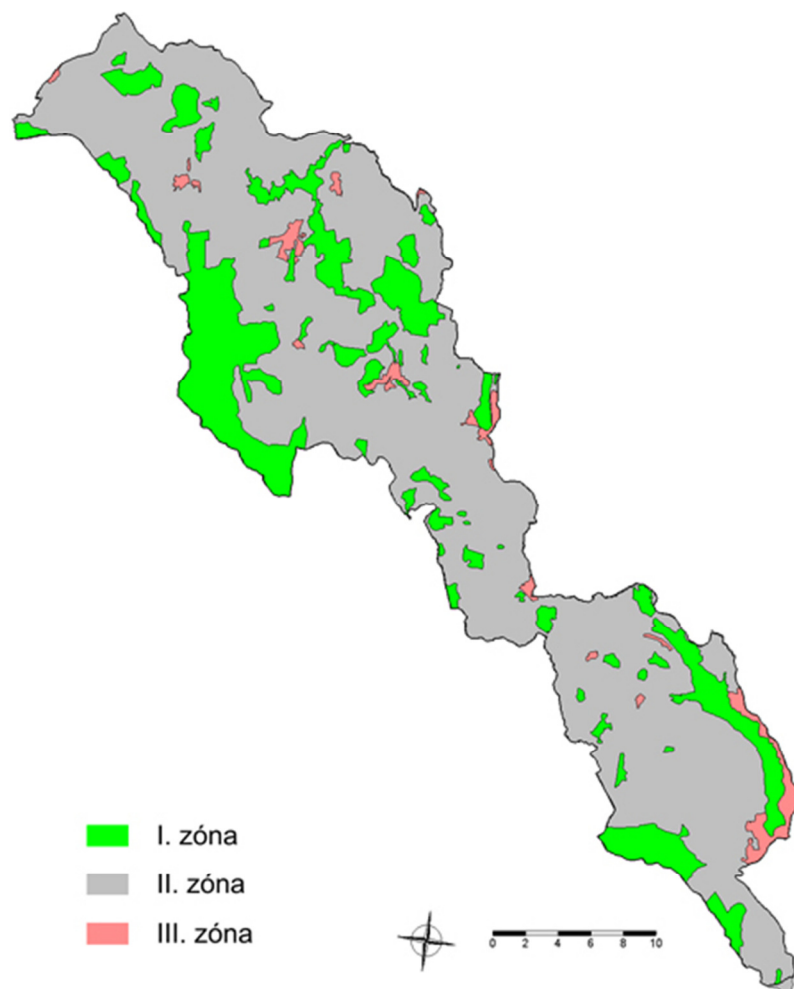
¹³ Tyto spory, ve své podstatě ideologické, se výrazně projevují i v odborné literatuře na téma Šumavy, a to již od doby vyhlášení parku. Ve své podstatě lze nalézt jen málo publikací, které by popisovaly situaci na Šumavě způsobem, který by bylo možné označit za neutrální a nezařaditelný ani do tábora odpůrců kácení, ani do skupiny jeho příznivců. To souvisí s již zmíněnou snahou o maximální míru vědeckého zaštitění obou stran sporu a vyplývá z toho, že ani pro kapitolu, která se snaží o prostý a faktický popis vývoje ochrany přírody na Šumavě, není lehké najít odpovídající zdroje.

přírody a krajiny MŽP ČR, který obsahoval mimo jiné toto konstatování: „*Od podzimu 1991 probíhají jednání o tom, jak z hlediska ochrany přírody, ochrany lesa a zájmů lesního hospodaření optimálně hospodařit v některých exponovaných částech NP, a to zejména v lokalitě Modravské slatě (3 600 ha). ... Mnohá jednání skončila křehkými kompromisy mezi lesními pracovníky na jedné straně a zástupci Správy NP – odpůrci jakýchkoliv hospodářských zásahů – na straně druhé. ... V souladu s ON 48 2711 je nutno okamžitě vyhlásit 8 ze 13 lesních správ na území NPŠ za kalamitní kůrovcové správy se stanovením řady mimořádných opatření, ... Zároveň je třeba maximálně omezit sebelépe myšlené experimenty pracovníků Správy NP v samoochráně lesa*“ (Vacek, Podrázský, 2008: 36).

Kůrovcová kalamita byla nakonec zpracována za přispění kalamitního štábu zřízeného rozhodnutím ministerstva životního prostředí. Další vývoj byl pak již zcela v režii správy NP, která měla právo výkonu státní správy i hospodaření. Na základě dohody ministra životního prostředí a ministra zemědělství byla vydána směrnice, která stanovila, že proti kůrovci se nebude zasahovat na výměře přibližně 2 000 ha.

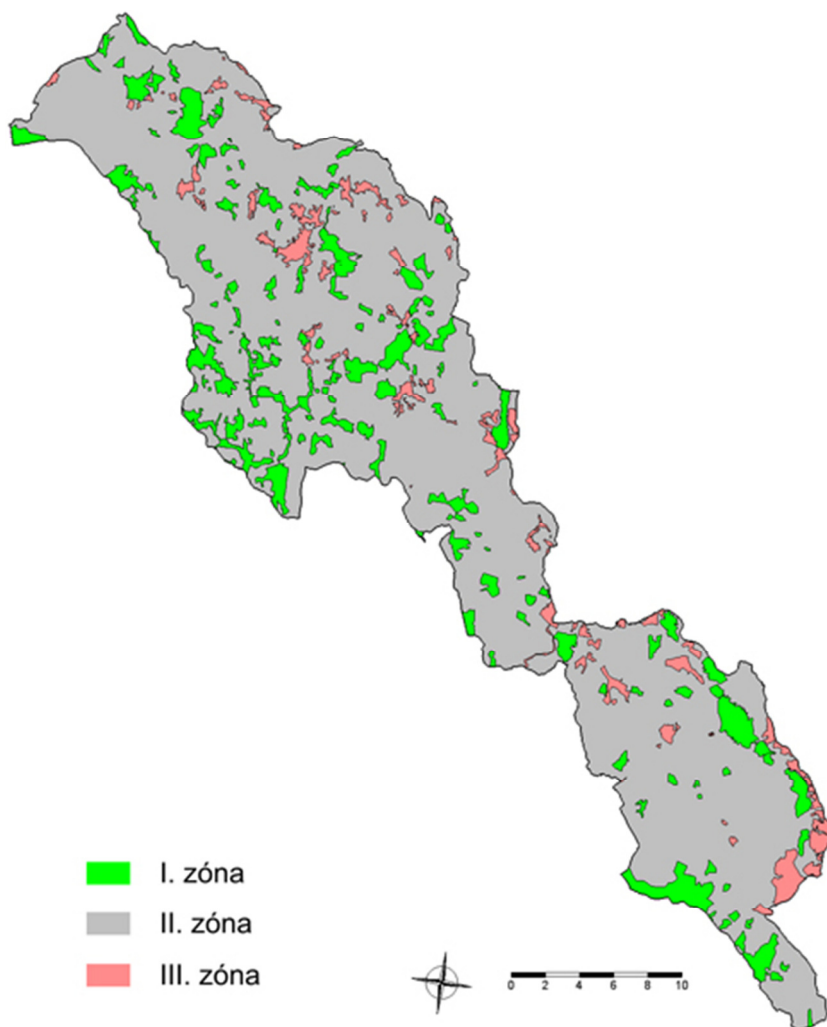
Mezi lety 1994 a 2003 se na tvorbě managementu parku podílel především jeho tehdejší ředitel Ivan Žlábek. Ten prosazoval program aktivní ochrany v boji proti lýkožroutu smrkovému. V roce 1995 byla na základě snah lesnických pracovníků a také jako odpověď na začínající gradaci kůrovce dosavadní zonace změněna (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012). Bylo schváleno nové uspořádání jednotlivých zón a první zóna byla rozdrobena na velké množství malých ploch (viz obrázek č. 2).

Obrázek 1: Zonace NP Šumava platná od jeho založení v roce 1991.

Zdroj: Matějka, Hruška, Kindlmann (2013).

Obrázek 2: Zonace NP Šumava platná od roku 1995 dosud.

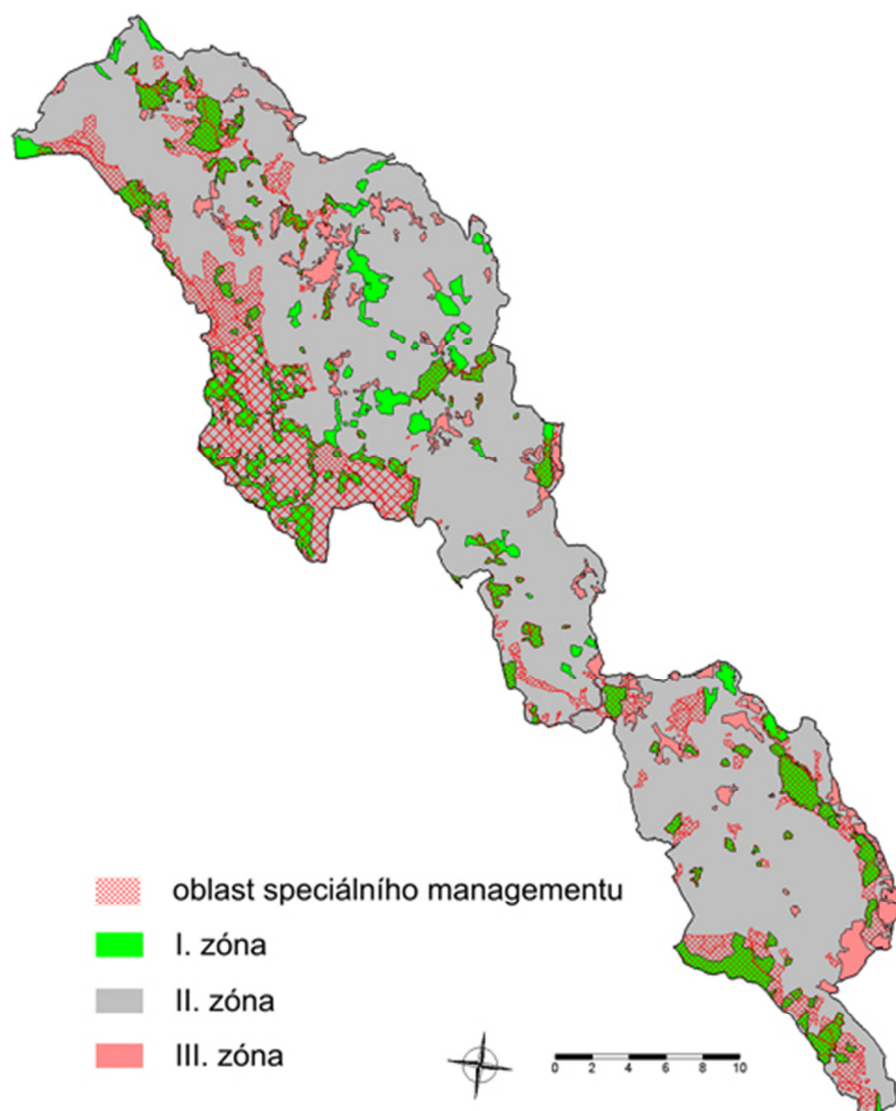
Zdroj: Matějka, Hruška, Kindlmann (2013).

„Změna přístupu k zonaci a tím také ke způsobu řešení kůrovcové kalamity vyvolala vlnu mediální kampaně“ (Vacek, Podrázský, 2008: 38). V tomto období začalo také rozsáhlé monitorování lesních ekosystémů a jejich výzkum, kterého se účastnila řada lesnických ústavů. Celková plocha první zóny od té doby představuje 8 807 ha (13% rozlohy parku) a tato zonace platí dosud.

Ivan Žlábek byl prvním ředitelem Národního parku Šumava, který ve funkci zažil blokádu místních lesů. Ta probíhala po 8 týdnů v létě 1999 (27. července až 21. září) v lokalitě Trojmezna po tom, co tehdejší ministr životního prostředí Miloš Kužvart povolil kácení kůrovcem napadených stromů v první zóně národního parku, která by měla být bezzásahová. Právě kvůli gradaci kůrovce zde byl do té doby bezzásahový režim v roce 1999 překotně zrušen.

V roce 2004 byl v reakci na problémy s rozdrobeností prvních zón vytvořen návrh změny zonace tak, aby tyto zóny byly více propojeny. Návrh však nebyl nikdy realizován. Místo toho bylo v roce 2007 zavedeno území s takzvaným speciálním managementem, které má propojit rozdrobené jádrové zóny parku a kde má být uplatňován „bezzásahový režim s ponecháním 100% dřevní hmoty v ekosystému k samovolnému zetlení“ (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012: 109). Území speciálního managementu zachycuje obrázek č. 3 Tato takzvaná červená mřížka do jisté míry kopíruje původní návrh na rozšíření a spojení prvních zón parku.

Obrázek 3: Území speciálního managementu, které propojuje existující první zóny.

Zdroj: Matějka, Hruška, Kindlmann (2013).

V letech 2004 až 2007 byl ředitelem národního parku Alois Pavlíčko a od roku 2007 do roku 2010 jej vystřídal František Krejčí. Oba byli často kritizováni ze strany zástupců šumavských obcí, naopak přírodovědci, ekologové i aktivisté jim byli poměrně nakloněni. V době druhé velké blokády proti kácení, kterou vyvrcholily spory ohledně asanace kůrovcem napadených stromů v oblasti Ptačího potoka v létě 2011 (zhruba od poloviny července do poloviny srpna), byl ředitelem parku Jan Stráský. Jeho působení v této funkci vzbudilo kontroverze právě kvůli jeho vytrvalému boji proti kůrovcové kalamitě, na jejíž řešení neváhal použít i nezákonné prostředky. Dotčená lokalita u Ptačího potoka byla totiž do roku 2011 téměř celá zařazena do území speciálního managementu, kde nejsou povoleny zásahy proti kůrovci, pokud není dojednána speciální výjimka. V roce 2011 však byla převedena opět do režimu běžného hospodaření a poté došlo právě ke kritizovanému kácení a odkorňování kůrovcem napadených stromů. Přitom právě tyto neuvážené meziroční změny v managementu území mohou být pro park destruktivní (Kindlmann, Matějka, Doležal, 2012).

V roce 2012 byl Jan Stráský nahrazen Jiřím Mánkem. Ten do jisté míry pokračoval ve Stráského politice. Počátkem května 2014 do funkce prozatimního ředitele nastoupil po odvolání Mánka Pavel Hubený, který se tak stal do této doby zatím posledním ředitelem Národního parku Šumava.

Spory mezi zastánci zasahování a nezasahování proti kůrovci v našem největším národním parku se tak v podstatě vedou už od jeho vyhlášení v roce 1991. Role Správy NP je v tomto sporu dvojznačná, zatímco na začátku 90. let byla Správa tím, kdo nejvíce bojoval za bezzásahovost, v posledním desetiletí a hlavně v posledních několika letech se situace obrací a Správa NP se nebojí poslat do prvních zón parku ani těžkou techniku. Uvidíme, jestli nástup nového prozatimního ředitele a následně ředitele vybraného na základě otevřeného výběrového řízení tuto situaci nějakým směrem posune, či nikoli.

Boj proti kůrovci však není jediným tématem, kterým se park dlouhodobě zabývá a které vzbuzuje rozporuplné reakce veřejnosti. Mezi dalšími tématy, která se v souvislosti se Šumavou pravidelně objevují v médiích, můžeme zmínit například nekončící boj o nové tratě pro sjezdové lyžování, či omezení spojená s ochranou tetřeva hlušce, který bývá

někdy nazýván erbovním ptákem tohoto národního parku. V minulosti mezi nejvýznamnější kauzy spojené se Šumavou patřil spor o těžbu zlata na tomto území.

Ve sporech o Šumavu se angažují hlavně obce, které se nachází na území Národního parku, státní správa reprezentovaná správou NP, vědci a rozličné zájmové skupiny od environmentálních aktivistů a nevládních organizací až po průmyslovou lobby.

4 METODOLOGIE

4.1 Metoda obsahové analýzy

„Analýza mediálních obsahů je jedním z hlavních úkolů při výzkumu politické komunikace“ (Scherer, 2004: 29).

Protože v případě nazírání médií na environmentální aktivisty či obecně na problematiku životního prostředí se o formu politické komunikace, byť přeneseně, jedná, zvolila jsem pro zpracování tohoto tématu právě obsahovou analýzu textu. Na základě charakteru výzkumného tématu jsem se rozhodla k použití kvantitativní analýzy, i když nejprve jsem zvažovala spíše kvalitativní metody. Důvodem je, že při použití této metody na rozdíl od kvalitativních postupů je možno zpracovat poměrně velké množství textu a výsledky je možné statisticky analyzovat (Scherer, 2004). Protože mým cílem je popsat, jak vybraná česká média informují o environmentálních aktivistech a jak se tento způsob informování mění v souvislosti s vývojem jednotlivých kauz či v závislosti na politické orientaci jednotlivých médií, je vhodné pro analýzu použít větší množství článků (v rozmezí několika let) a zvolit metodu, která umožní jejich vzájemné porovnávání. Přitom mi v analýze půjde hlavně o směr sdělení týkajících se aktivistů v rovině pozitivní / negativní či o prostor, který se jim jako aktérům sdělení v médiích dostává. Obecněji o vysledování nějakého trendu. I pro tento záměr je vhodnější volit spíše kvantitativní způsob analýzy. V analýze však budu využívat i smíšené metody, a to hlavně při interpretaci výsledků. Kombinace kvantitativních a kvalitativních metod se navzdory jejich odlišným východiskům vyskytuje v mnoha studiích (McQuail, 2002). Mně bude kvalitativní přístup nápomocný při interpretaci těch zjištění, které budou vyžadovat hlubší rozbor.

Kvantitativní obsahová analýza je, jak o tom píše Helmut Scherer (2004), vysoce strukturovaným a selektivním procesem, který vychází z metod sociálních věd založených na měření a kvantifikaci. Při použití této metody se mediální obsahy zkoumají pomocí několika vybraných znaků, které jsou předem definované. Díky vysoké míře strukturovanosti je pro tuto metodu charakteristické, že je možné ji dobře ověřit.

Opakovaným uplatňováním stejných metod by výzkumníci měli dojít ke stejným výsledkům. To pro kvalitativní metody neplatí. Pro výzkum zpravodajských médií, ve kterém je potřeba analyzovat poměrně velké množství článků v rozmezí několika let a následně dojít k nějakým zobecnitelným závěrům, jako v tomto případě, se kvantitativní či smíšená metoda obsahové analýzy tedy jeví jako nejvhodnější.

Základní postup při použití techniky obsahové analýzy shrnuje McQuail takto: 1) zvolíme vzorek obsahu, 2) vytvoříme relevantní rámec kategorií vnějších referentů (to jest věcí, o kterých se může v obsahu hovořit), 3) zvolíme „jednotku“ analýzy obsahu (to může být slovo, věta, oddíl nebo celý článek, obraz apod.), 4) pomocí počítání frekvence zvolených jednotek obsahu, které se zmiňují o pro nás relevantních tématech, umístíme obsah do připraveného rámce, 5) vyjádříme výsledky jako celkovou skladbu vybraného vzorku obsahu podle frekvence výskytu hledaných referencí (McQuail, 2002: 308). Já budu takto získané frekvence poté interpretovat v kontextu a pokusím se tak nastínit určitý diskurz, který se v médiích v souvislosti s aktivisty a blokádou Šumavy objevuje.

Při analýzách zpravodajských médií stojí v pozadí jako hlavní osa celého problému požadavek objektivity, který je na tato média kladen. Tento požadavek se podle Čábelové a kol. (2004) vztahuje k tomu, jak novináři shromažďují informace, jak je třídí a zpracovávají a jakým způsobem je šíří, což se projeví v konečném obsahu zpravodajství. *„Ve zpravodajském obsahu by se měla objektivita projevit poskytnutím dostatečně širokého spektra pohledů a názorů na mediovanou problematiku, zastáncům jednotlivých proudů poskytnout adekvátní prostor, a tak posloužit tomu, aby si veřejnost mohla svobodně a bez omezení vytvořit svůj vlastní názor“* (Čábelová et al., 2004: 74). Trampota v knize *„Zpravodajství“* objektivitu vnímá na základě dvou základních přístupů: Buď na ni lze nahlížet jako na rutinní stav, kterého je možné dosáhnout respektováním určitých profesních (novinářských) postupů, a nebo může být objektivita vnímána jako nějaký ideální a v praxi nedosažitelný stav a její artikulací v souvislosti se zpravodajstvím tím pádem vždy zastíráme jeho skutečný charakter, který je nutně subjektivní a ovlivněný osobou novináře, který se nám snaží reálné dění zprostředkovat (Trampota, 2006) .

Pro objektivitu je vedle *faktičnosti*, tedy podávání pravdivých a relevantních informací, zásadní také *vyváženost* a *neutralita* (neboli nestrannost). Právě k těmto dvěma vlastnostem se podle Čábelové a kol. váže metoda obsahové analýzy. Vyváženost podle

její definice znamená rovnoměrný přístup jednotlivých názorových proudů do obsahu zpravodajství a neutralitou rozumí nestrannost parciálních zájmům a snahu zachovat si patřičný odstup od sporu či krize (Čábelová et al., 2004). I já se ve svém výzkumu zaměřím především na složku nestrannosti, když budu zjišťovat, jaký prostor je ve vybraných médiích věnován vybraným účastníkům sporu v porovnání s těmi ostatními a jakým způsobem o nich média informují.

4.2 Výběrový soubor

4.2.1 Časové období pro analýzu

Články pro analýzu byly vybrány v časovém období jeden rok před až dva roky po blokádě. V případě první blokády bylo tedy časové období 1998 – 2001 (blokáda se uskutečnila v létě 1999) a v případě druhé blokády šlo o období 2010 – 2013 (blokáda probíhala v létě 2011). Takto dlouhé časové úseky byly zvoleny z toho důvodu, že mým hlavním záměrem je pomocí analýzy poukázat na rozdíly v přístupu médií k environmentálním aktivistům v různých fázích celé kauzy, což by nebylo možné v případě, že bych zvolila pouze krátké období jednotlivých blokád.

4.2.2 Výběr médií

Pro analýzu pohledu médií na environmentální aktivisty jsem se rozhodla vycházet z tištěných zpravodajských deníků. Při zkoumání pohledu médií na environmentální aktivisty mi v konečném důsledku jde o potenciální impakt, který tento pohled může na společnosti (čtenářích) zanechat a společně s dalšími výše zmíněnými vlivy tak formovat její pohled na celé environmentální hnutí či ochranu přírody jako takovou. Při výběru konkrétních deníků pro analýzu proto vycházím předně z jejich čtenosti. Zároveň je pro mě důležitým kritériem určitá míra serióznosti deníků, proto jsem do analýzy nezařadila bulvár, který je v absolutních číslech nejčtenější. Protože jedna z mých hypotéz se týká pravo-levého rozdělení na politickém spektru, tato kritéria jsem při výběru deníků pro

analýzu rovněž uplatnila. Následující tabulka (č. 3) znázorňuje sedm nejčtenějších celostátně vydávaných deníků.

Tabulka 3: Čtenost, prodaný náklad a politická orientace největších celostátních deníků v roce 2013

	Deník	Čtenost	Prodaný náklad	Politická orientace
1	Blesk	1 153 000	276 763	Bulvár: Pravicová
2	MF DNES	797 000	192 492	Pravicová
3	Právo	333 000	103 952	Levicová
4	Aha!	306 000	66 487	Bulvár: Středo-pravicová
5	Sport	245 000	40 223	Bez orientace: sport
6	Lidové noviny	194 000	38 709	Středo-pravicová
7	Hospodářské noviny	178 000	37 243	Pravicová

Zdroj: Media projekt (2013), Gawrecká (2013). Zpracovala autorka.

Na základě zmíněných kritérií jsem pro analýzu zvolila deník Mladá Fronta Dnes, který má spíše pravicové zaměření a deník Právo jako zástupce levicově orientovaného tisku. Oproti původnímu projektu byly z analýzy vyřazeny dva společenské týdeníky a to z důvodu jejich obtížnějšího rozdělení na pravo - levém politickém spektru. Rozhodla jsem se tak setrvat pouze u dvou celostátních deníků, aby byla analýza celistvější.

4.2.3 Výběr článků

Články pro analýzu byly vybírány na základě klíčových slov za pomoci databáze Anopress¹⁴, která obsahuje kompletní seznam článků z celostátních i regionálních mutací vybraných deníků v elektronické podobě. Výběr článků byl sestaven na základě klíčových slov: *aktivisté, ekologové, Šumava* ve skloňovaných obměnách. Z celkového počtu článků vygenerovaných pomocí klíčových slov jsem pak vybírala pouze ty, které se týkaly konkrétně blokad v Národním parku Šumava a témat s nimi přímo souvisejících. Byly tak vyřazeny články například o těžbě zlata, plánovaných sjezdovkách či ochraně tetřeva hlušce, kde se aktivisté také angažovali, ovšem s blokadou proti kácení tato témata přímo

¹⁴ Databáze Anopress IT, a.s. je dodavatelem profesionálního monitoringu médií a členem monitorovací společnosti NEWTON Media (více informací www.anopress.cz).

nesouvisela. Dále jsem eliminovala duplicitní články, pokud se objevovaly současně v celostátní i regionálních mutacích deníků. Z výběrového souboru byly také vyřazeny články, které pocházely z rubriky Fórum čtenářů a jí podobných, kde autory článků nebyli redaktoři či veřejně známé osobnosti, ale běžní občané, a to z toho důvodu, že téma této práce je pohled médií na zvolenou problematiku. Názory čtenářů by tedy představovaly určitou odchylku. Názorové články redaktorů, pravidelných přispěvatelů či osobností veřejného života byly naopak ve výběru ponechány, protože představují produkt, který média zaštiťují.

Tímto způsobem bylo vybráno celkem 707 článků, z toho 223 článků pro první blokádu (112 článků Právo a 111 článků Mladá fronta Dnes) a 484 článků pro druhou blokádu (88 článků Právo a 396 článků Mladá fronta Dnes), jak ukazuje tabulka č. 4.

Tabulka 4: Celkový počet článků, třídění podle deníku a let

1. blokáda			2. blokáda				
	MF Dnes	Právo	Celkem		MF Dnes	Právo	Celkem
1998	1	0	1	2010	28	2	30
1999	29	58	87	2011	226	59	285
2000	36	34	70	2012	90	18	108
2001	45	20	65	2013	52	9	61
Celkem	111	112	223	Celkem	396	88	484

Zdroj: Zpracovala autorka.

4.2.4 Výběr vzorku

Vzorek článků pro analýzu byl vybrán z celkového počtu článků na základě kvótního výběru podle předem určených kritérií, kterými jsou reprezentativnost v čase a za jednotlivá média a informační nasycenost článků (nebo jejich délka). Podle těchto kritérií bylo do výsledného vzorku vybráno cca 15% článků (tento výsledný poměr byl stanoven předem na základě konzultace s odbornou konzultantkou práce). Nejedná se tedy o náhodný výběr. Reprezentativnost v čase a za jednotlivá média znamená, že počet článků ve výběru odpovídá poměrově celkovému počtu článků podle roku a přibližně i měsíce, ve kterém byl otištěn, a za jednotlivé deníky. Z celkové matice článků byla vytvořena matice výběru a jednotlivé články pak vybírány na základě konkrétní kvóty pro rok, měsíc a

deník. Druhé kritérium, informační nasycenost nebo délka, znamená, že články, které byly vybrány ze všech možných (na základě předchozího kritéria), byly těmi nejdelšími či nejvíce informačně nasycenými (tedy s největším množstvím aktérů a témat) z nich.

Vzorek článků pro analýzu znázorňuje tabulka č. 5 a jedná se celkem o 115 článků, z nichž 36 je za období první blokády (18 článků Právo, 18 článků Mladá fronta Dnes) a 79 za období druhé blokády (19 článků Právo, 60 článků Mladá fronta Dnes). Důvodem nevyrovnaného množství článků pro první a druhou blokádu je jejich skutečné množství, které se liší přibližně dvojnásobně ve prospěch druhé blokády, která byla mnohem více mediálně pokrytá ze strany deníku Mladá fronta Dnes (viz tabulka č. 4). Deník Právo přitom oběma dvěma blokádám věnoval téměř vyrovnaný prostor (druhé blokádě dokonce o něco menší než té první). Důvody tohoto nárůstu zájmu Mladé fronty Dnes v období druhé blokády je možné spatřovat v zaměření redakce na tuto problematiku vyčleněním osob zodpovědných za její pokrytí (Václav Janouš je v Mladé frontě autorem naprosté většiny příspěvků na téma kácení na Šumavě v období druhé blokády, u deníku Právo je spektrum autorů článků mnohem pestřejší).

Tabulka 5: Počet článků ve vzorku pro analýzu, třídění podle blokády, deníku a let

	1. blokáda			2. blokáda			
	MF Dnes	Právo	Celkem		MF Dnes	Právo	Celkem
1998	1	0	1	2010	4	1	5
1999	4	9	13	2011	34	12	46
2000	5	5	10	2012	14	4	18
2001	7	3	10	2013	8	2	10
Celkem	18	18	36	Celkem	60	19	79

Zdroj: Zpracovala autorka.

4.3 Výzkumné otázky a hypotézy

Oproti původnímu projektu došlo ve formulaci hypotéz k mírným úpravám z důvodu lepší možnosti operacionalizace a také jasnější formulace výsledků. Charakter předkládaného projektu je kvalitativní - výsledky kódovacího procesu jsou kvantifikovány s cílem jejich srovnání. Při výběru článků pro zařazení do kódovacího procesu, nešlo o náhodný kvótní výběr článků, ale o výběr článků, které obsahují nejvíce argumentace, jsou

nejvíce informačně nasycené. Z tohoto důvodu, se v případě hypotéz nejedná o statistické hypotézy, které by bylo možné testovat metodou testování statistických hypotéz (srovnej Soukup 2010). Hypotézy zde slouží jako prostředek uchopení zkoumaného materiálu a strukturování analytického procesu.

Výzkumná otázka:

Jaký byl mediální obraz environmentálních aktivistů v průběhu dvou blokad proti kácení v Národním parku Šumava?

Hypotézy a jejich operacionalizace:

H1. Aktivisté nejsou v mainstreamových médiích subjekty komunikace, ale pasivními objekty sdělení.

- operacionalizace: přímá řeč, poměr přímé řeči aktivistů a ostatních, procentuální zastoupení aktivistů jako tématu (objekt)

H2. Mediální obraz environmentálních aktivistů je negativní především v průběhu blokády. V období před a po, je situace neutrálnější.

- operacionalizace: proporce pozitivně / negativně vyznívajících segmentů směrem k aktivistům před, v průběhu a po blokadě, srovnání pozitivně, negativně a neutrálně vyznívajících segmentů u různých aktérů

H3. Mediální informace o kauze kůrovce v NP Šumava se v průběhu času stává vyváženější – prostor k artikulaci zájmů, dostávají obě strany konfliktu.

- operacionalizace: prostor věnovaný oběma paradigmatům v čase – poměr výskytu paradigmatu „aktivní management“ a „pasivní management“ v médiích za jednotlivé roky

H3.1. Politická orientace médií má vliv na vyváženost informací (prostor věnovaný dvěma stranám konfliktu) a hodnocení aktivistů (pozitivní, negativní, neutrální).

Pravicová média dávají více prostoru paradigmatu aktivního managementu, levicová naopak paradigmatu pasivního managementu. Pravicově zaměřená média inklinují k negativní rétorice směrem k environmentálním aktivistům, levicová média o environmentálních aktivistech informují neutrálně.

- operacionalizace: prostor věnovaný každému paradigmatu – porovnání pravicové / levicové médium, procento pozitivních / negativních / neutrálních segmentů o aktivistech

4.4 Operacionalizace výzkumu

K analýze vybraného vzorku článků, který jsem získala na základě kritérií uvedených výše, jsem využila programu Atlas.ti, což je software primárně určený ke kvalitativní analýze textů, nahrávek, videí či obrázků (viz například Konopásek, 2007). Mně ovšem v této práci také dobře posloužil, a to díky možnosti kombinovat s jeho pomocí kvalitativní přístup k textům s jednoduchými kvantitativními analýzami vybraných kódovaných segmentů.

Jako jednotka analýzy byl zvolen „textový segment“ (věta či odstavec), který nesl nějakou informaci pro analýzu. Tou informací, která byla pro mě důležitá, byli především „aktéři“, tedy osoby nebo instituce, které se v médiích podílely na definování celé kauzy. Jako jednotka analýzy byl tedy vždy zvolen textový segment, ve kterém se vyskytoval nějaký aktér ať již v roli aktivního mluvčího nebo v roli předmětu hovoru někoho jiného.

Po vyznačení textových segmentů následuje fáze jejich „kódování“. To znamená, že každému vybranému segmentu přiřadíme odpovídající kódy na základě předem určeného kódovacího schématu. To v mém případě obsahovalo především tyto kategorie:

„**Aktér**“, tj. osoba nebo instituce, která vystupuje v roli mluvčího, ať již se jedná o její citaci či ne. K tomuto účelu byl sestaven seznam 23 možných aktérů: *Aktivisté, Vědci (přírodovědci), Lesníci, Správa NP Šumava, Správa NP Bavorský les, Dřevorubci, Místní Šumava, Místní Bavorský les, Starostové obcí Šumava, Politici regionální, Politici státní,*

Ministerstvo životního prostředí, Ministr životního prostředí¹⁵, Prezident, Policie, Veřejnost¹⁶, Turisté¹⁷, Novinář, Instituce EU, Soud, Česká inspekce životního prostředí, Lesy ČR a Ostatní.

„**Téma**“, zde jsem kódovala příslušnost aktéra k jednomu či druhému paradigmatu v ochraně přírody (kódy *Pro kácení - aktivní management* a *Proti kácení - pasivní management*), ovšem pouze v tom případě, že se aktér explicitně v tomto směru vyjádřil. Tento kód tedy nebyl použit vždy.

„**Citace**“, tento kód slouží k zachycení přímé řeči, či její absence u aktéra v textovém segmentu.

„**Objekt sdělení**“, kód byl využit v případě, kdy aktér hovořil o jiném účastníkovi diskuze (stejně kódy jako u kategorie Aktér).

„**Směr argumentu**“, zde jsem kódovala to, jakým způsobem aktér o objektu sdělení hovořil, neboli jak jej definoval (kódy *pozitivně, negativně, neutrálně*).

„**Strana**“, sledováno bylo, na jaké straně se článek objevil. Vycházela jsem přitom z předpokladu, že lidé svoji pozornost zaměřují hlavně na několik prvních stran novin a dalším stranám se již tolik nevěnují (kódovány tedy byly první 4 strany a pak zvlášť strany následující), články otištěné na zadních stranách novin tedy nebudou mít takový impakt.

Na tomto místě je důležité poznamenat, že takto sestavené kódovací schéma a způsob, jakým je analýza prováděna, má některá omezení. Nepodařilo se při ní zachytit například drobné nuance v projevu jednotlivých aktérů či celkové vyznění článku, které sice čtenáře silně ovlivňuje v tom, jak bude na jednotlivé účastníky sporu nahlížet, ovšem tento vliv je dosti subjektivní. Abych předešla problému odchylky ve výsledcích způsobené implementací těchto subjektivních definic ze strany výzkumníka, byla jsem nucena kódovat jen explicitně vyjádřená sdělení. Tím sice ztrácíme některé důležité momenty, které jsme chtěli zkoumat, ovšem analýza jako taková bude objektivnější a

¹⁵ Kategorie *Ministerstvo životního prostředí* a *Ministr životního prostředí* jsou rozděleny z toho důvodu, že ministr životního prostředí často v médiích vystupoval jako individuální řečník a jeho názory se ne vždy překrývaly s oficiálním stanoviskem ministerstva.

¹⁶ Kategorie *Veřejnost* měla poukázat na vyjádření obyvatel, kteří se na Šumavě nepohybují a ke kauze zaujímají nějaká stanoviska v tisku. Tato kategorie však byla využita pouze minimálně a bylo by možné ji přiřadit ke kategorii *Turisté*.

¹⁷ Kategorie *Turisté* značí lidi, kteří se ke kauze vyjadřují přímo z místa jejího konání, kam přijeli jako turisté.

snadněji porovnatelná s dalšími, které by sledovaly stejnou metodiku. Můžeme tedy říci, že jsme obětovali část validity, abychom tím posílili reliabilitu výzkumu.

5 ANALÝZA

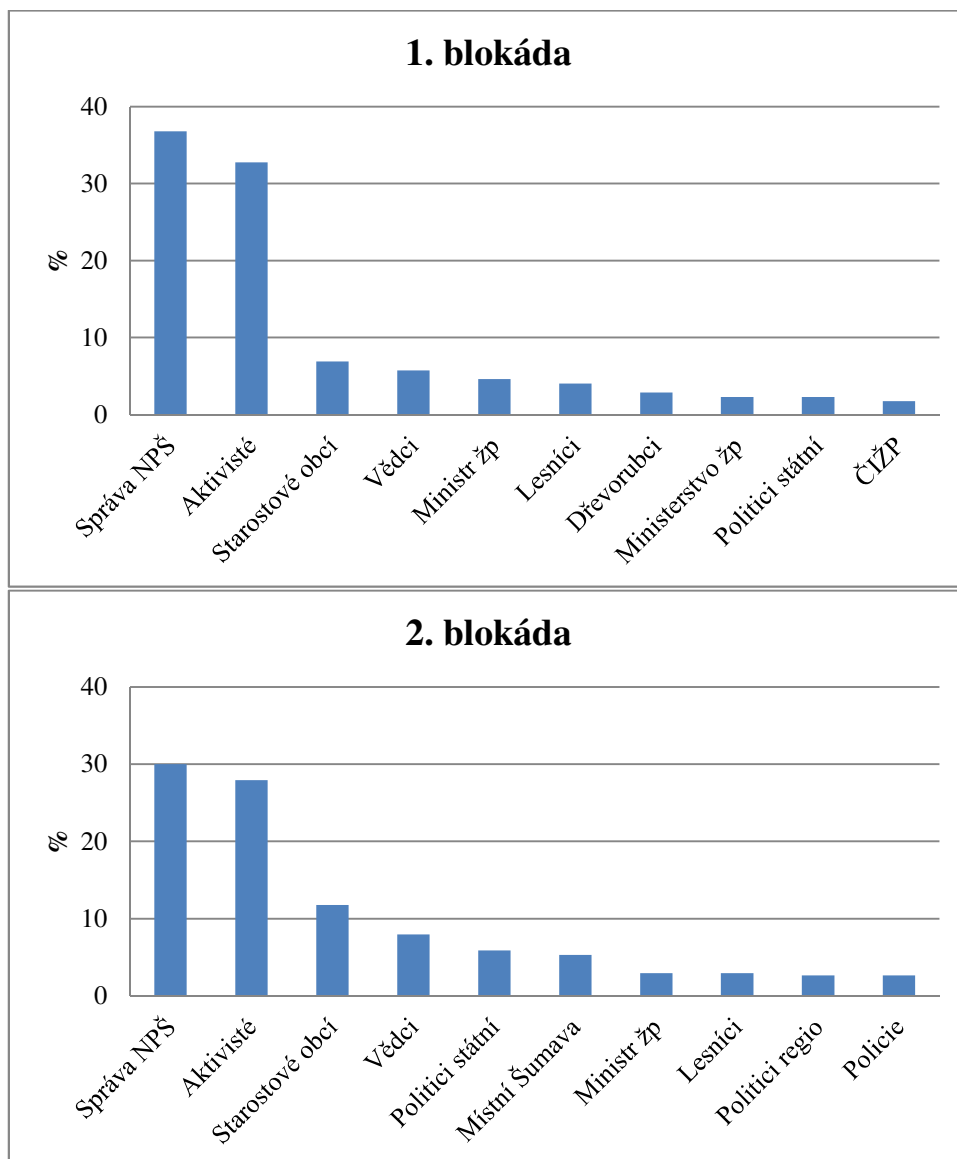
V této kapitole budu postupovat po jednotlivých hypotézách a budu se snažit se uspokojivě ověřit jejich platnost. Nejprve budu vycházet z dat získaných kódováním vybraných článků podle předem zvoleného klíče. Tyto výstupy mi poskytnou základní fakta ke zkoumaným jevům, a ty se pak budu snažit interpretovat kvalitativně na základě hlubšího rozboru zkoumaných článků a také v souvislosti s pozadím problému, které bylo v předchozích kapitolách nastíněno.

5.1 Aktivisté mezi aktivním subjektem diskuze a pasivním objektem sdělení

H1. Aktivisté nejsou v mainstreamových médiích subjekty komunikace, ale pasivními objekty sdělení.

Abych na první hypotézu dokázala nalézt odpověď, vytvořila jsem dvě dvojice grafů, které nám znázorňují jednak aktéry, kteří se v článcích o blokáдах Šumavy vyskytují nejčastěji (graf č. 1) a jednak to, jak moc jsou citováni vzhledem k jejich výskytu jako aktérů (graf č. 2). Ukazuje se, že tuto hypotézu nemůžeme jednoduše potvrdit ani vyvrátit.

Graf 1: Nejvýznamnější aktéři ve sledovaných médiích v období dvou blokád (v %)

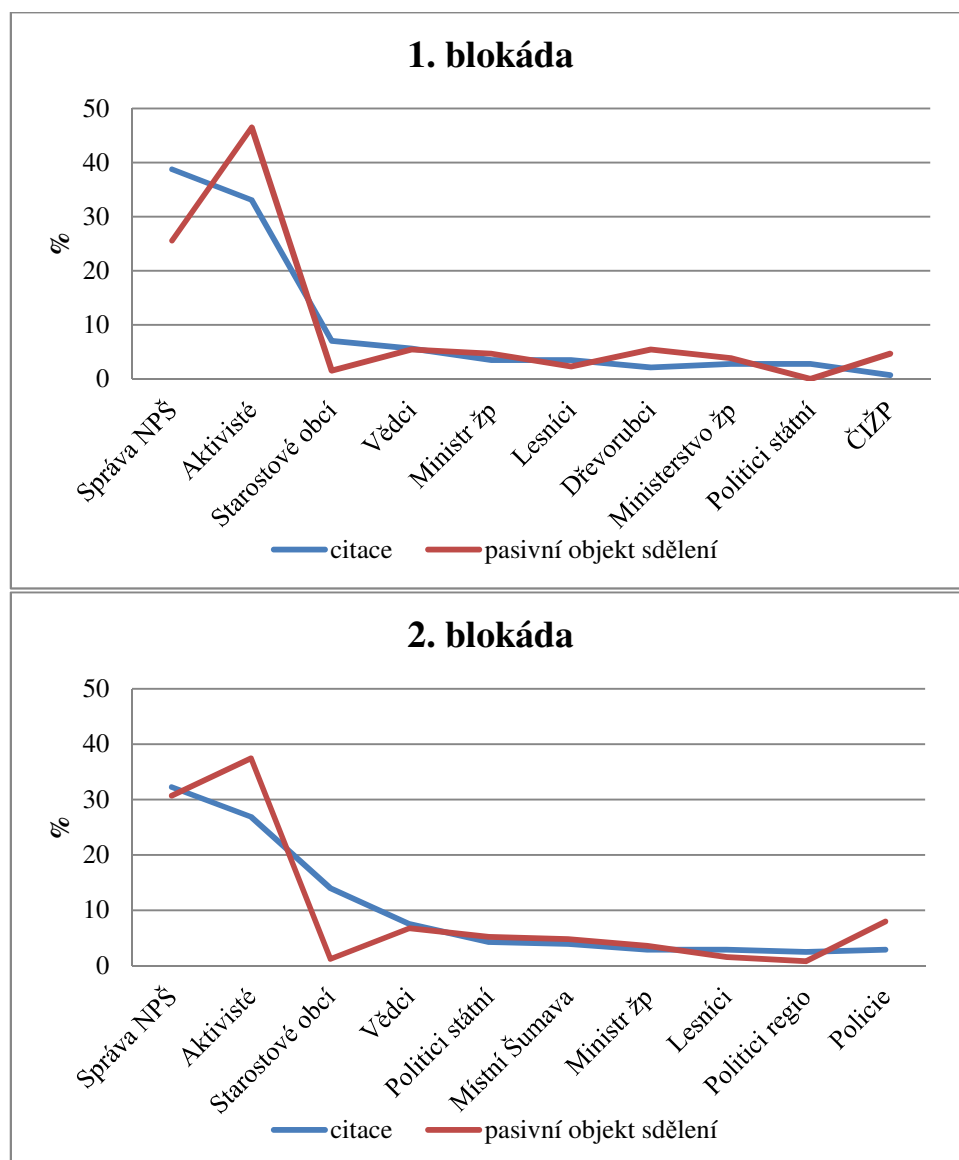
Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 6 v příloze.

Graf č. 1 znázorňuje, že v průběhu obou dvou blokád mezi nejvýznamnější aktéry, kteří tento spor v českých denících definovali, patřila *správa NPŠ* (její ředitel, mluvčí či zaměstnanci). V období první blokády byla aktérem 37% kódovaných segmentů a v období druhé blokády zaujímala 30% segmentů. Hned za správou NPŠ následovali *aktivisté* jako druhý nejvýznamnější aktér, kteří byli kódováni ve 33% větných segmentů u první blokády a ve 28% segmentů v období druhé blokády. Třetí a čtvrté místo v případě obou blokád patří *starostům šumavských obcí* a *vědci*, kteří však za prvními dvěma nejvýznamnějšími aktéry debaty výrazně zaostávali. Za zmínku stojí také další důležití aktéři celého sporu,

mezi které patří v případě první blokády především *ministr životního prostředí, lesníci, dřevorubci, Ministerstvo životního prostředí a celostátní politici*. V případě druhé blokády oproti té první posílila role státních politiků a do debaty se zapojili více také *místní obyvatelé Šumavy*. Ve druhé blokádě byl rovněž věnován prostor *policii*, aby se vyjádřila k zásahům proti aktivistům.

Mezi nejdůležitější aktéry - jednotlivce, kteří se ve sledovaném období vyskytovali v analyzovaných médiích, patřili: Jaromír Bláha, expert Hnutí Duha na problematiku lesů; Ivan Žlábek, ředitel NP Šumava v letech 1994 až 2003, za jehož působení došlo k první blokádě proti kácení v šumavském parku; Jan Stráský, ředitel NP Šumava od února 2011 do konce června 2012, jeho působení jako ředitele parku je spojeno s kontroverzními zásahy proti kůrovci, které vyústili v druhou velkou blokádu proti kácení v NP Šumava; Miloš Kužvart (ČSSD), ministr životního prostředí mezi lety 1998 a 2002, Tomáš Chalupa (ODS), ministr životního prostředí mezi lety 2011 a 2013 a v období druhé blokády také starosta obce Modrava Antonín Schubert.

Graf 2: Počet citací nejvýznamnějších aktérů a jejich výskyt jako pasivního objektu sdělení (v %)

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 7 v příloze.

Graf č. 2 znázorňuje počty citací přiřazených jednotlivým aktérům v průběhu obou blokád (modrá linie) a počet výskytu těchto aktérů jako pasivního objektu sdělení (červená linie). U každé blokády je uvedeno pouze 10 nejvýznamnějších aktérů. Můžeme tedy porovnat, v kolika případech měli jednotliví aktéři možnost sami se k problému vyjádřit a v kolika případech o nich bylo jako o aktérech sporu v denících pouze informováno. Tam, kde se červená linie dostává nad modrou, můžeme tedy konstatovat, že aktér v médiích vystupuje spíše jako pasivní objekt sdělení a naopak v případech, kdy modrá linie dosahuje

nad červenou, aktér v médiích vystupoval spíše jako aktivní účastník debaty. Podle toho, co jsme naznačili, můžeme říci, že k neaktivnějším účastníkům mediální diskuze patří *Správa NPŠ, Starostové obcí a politici*. Naopak k aktérům, kteří se v médiích sice vyskytují, ovšem více v roli pasivního objektu sdělení než v roli účastníka diskuze, jsou právě *aktivisté*, ke kterým můžeme přiřadit ještě *policii a dřevorubce*.

Odpověď na první hypotézu ovšem není tak jednoznačná, protože v absolutní hodnotě mají aktivisté v médiích jako citovaní aktéři nejvíce prostoru hned po správě NP Šumava a to v případě obou dvou blokád. Na základě dat tedy můžeme prohlásit, že aktivisté se v médiích vyskytují jako druzí nejčastěji citovaní aktéři vzhledem k ostatním a nemůžeme tedy souhlasit s tvrzením, že vystupují v roli pasivního objektu sdělení. Pokud ovšem porovnáme počet jejich citací a počet jejich výskytu jako pasivního objektu, tak jejich výskyt jako pasivního objektu komunikace v médiích převyšuje. To znamená, že je o nich často hovořeno z jiných stran, jsou komentovány jejich činnosti, ovšem méně často je jim dána možnost, aby se sami ke sporu vyjádřili.

5.2 Vývoj mediálního obrazu aktivistů v čase – před, v průběhu a po blokádě

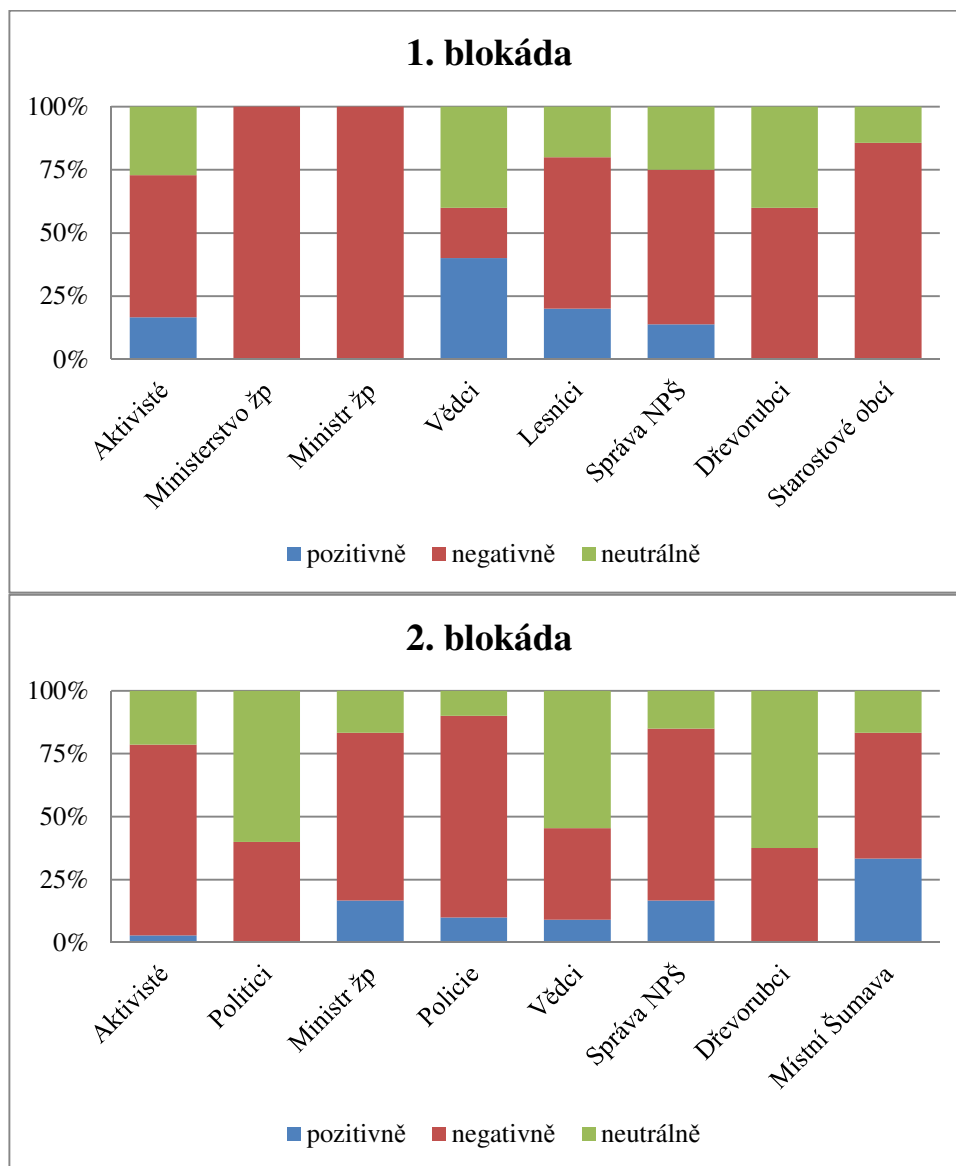
H2. Mediální obraz environmentálních aktivistů je negativní především v průběhu blokády. V období před a po, je situace neutrálnější.

Druhá hypotéza se snaží odpovědět na otázku „o kom se v médiích jak mluví“ (viz graf č. 3). Bude nás tedy zajímat, jací aktéři jsou v médiích předmětem komunikace a jak jsou ostatními definováni. To, jak jsou aktéři v médiích definováni, totiž podle mého názoru do velké míry ovlivňuje jejich výsledné vnímání čtenáři. Hlavní osou celé práce je pak otázka: „jak se v médiích mluví o *aktivistech* a *kdy*“ (viz graf č. 4). Hypotéza tvrdí, že mediální obraz aktivistů je negativní hlavně v průběhu blokády, zatímco před blokádou a po blokádě je situace neutrálnější. Bude nás tedy zajímat hlavně vývoj v čase a porovnání dvou blokád mezi sebou. Nejprve se však podíváme na to, jak jsou v médiích definováni všichni hlavní aktéři, abychom si utvořili obrázek o tom, jak si aktivisté stojí v porovnání s ostatními.

Zde je ještě potřeba zmínit, že do analýzy se nemohly dostat rozličné skryté významy schované za neutrálními výrazy. Kódovány byly jen větné segmenty, ve kterých bylo jasně patrné, o kom se mluví a jakým způsobem. Drobné nuance despektu či naopak obdivu, které jsou z celkového vyznění článku pro čtenáře patrné, se tak v analýze nemohly promítnout. Příkladem kódovaného *negativně* hodnoceného aktéra (v tomto případě Správy NPŠ) může být tento větný segment:

„Ředitel Ústavu pro životní prostředí Jan Frouz a profesor ekologie z Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy Pavel Kindlmann při té příležitosti odsoudili masivní kácení u Ptačího potoka nedaleko Modravy. Právě kvůli němu už přes dva týdny probíhá na místě blokáda ekologických aktivistů. ‚Je otázkou, proč chceme mít národní parky. Ředitel šumavského parku Jan Stráský jej chce uměle vytvořit, ale takový park se spíše bude podobat Stromovce a měl by jen minimální ochránářskou hodnotu,‘ řekl Kindlmann“ (Viktora, Janouš MF Dnes, 2.8.2011).

Graf 3: Jak byli aktéři v médiích nejčastěji definováni (v %)

Pozn: V grafu vidíme 8 nejdůležitějších aktérů, o kterých bylo v médiích hovořeno jako o objektech sdělení, tj. graf neodráží jejich vlastní definici, ale to, jakým způsobem o nich hovořil někdo jiný.

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 8 v příloze.

Při pohledu na graf č. 3 si můžeme povšimnout, že *aktivisté* nejsou jediným aktérem, který je v médiích definován převážně negativně (tedy hovoří se o něm v negativním smyslu). V případě první blokády vidíme velmi negativní pozici *ministerstva* a *ministra životního prostředí* a také *starostů šumavských obcí*. Pro interpretaci však také musíme vzít v úvahu výskyt těchto aktérů (viz graf č. 1) a ten v případě *ministra* a

Ministerstva životního prostředí nebyl nijak vysoký. Nic to ovšem nemění na faktu, že když o nich noviny psaly, psaly o nich kriticky.

U *aktivistů* v době první blokády vidíme i poměrně významné zastoupení pozitivních a neutrálních definic. V případě druhé blokády je tady u *aktivistů* znát jistý posun, a to omezení pozitivních a neutrálních definic ve prospěch těch negativních. Podle těchto výsledků by se tedy dalo usuzovat, že aktivisté v době první blokády v roce 1999 měli v médiích (a potažmo ve společnosti) větší podporu, než při druhé blokáde o dvanáct let později (pokud tedy přijmeme fakt, že média odrážejí nějakou společenskou realitu). Rozhodně se dá prohlásit, že média v době okolo druhé blokády informovala o aktivistech ve většině případů v negativních spojeních.

Ve stejném světle jako aktivisté se v médiích v době druhé blokády objevila už jen *policie*, která byla mnohými kritizována za kontroverzní zásahy proti aktivistům v šumavských lesích. Dalším spíše negativně definovaným aktérem byla v médiích v době obou blokáde *správa NP Šumava*. Zástupci správy jsou společně s aktivisty nejcitovanějšími aktéry a objevovali se téměř v každé mediální debatě na téma kácení na Šumavě a problému kůrovce. Zde je také nutné poznamenat, že mnohé z těchto negativních definic u správy NPŠ a aktivistů jsou právě výsledkem střetu názorů mezi těmito dvěma aktéry v médiích, přičemž oběma stranám byl věnován poměrně vyrovnaný mediální prostor a akce jedné strany téměř vždy následovala reakci strany druhé. Jak si můžeme všimnout v grafu č. 1 správa NP Šumava má však přeci jen nad aktivisty v počtu výskytů jako aktéra v médiích mírně navrch.

Dalším významným aktérem sporu jsou *vědci*. Ty jsou v médiích definováni způsobem, který odráží jejich celospolečenské uznání a převažují u nich v případě obou blokáde pozitivní a neutrální definice.

Ještě jednou je však třeba poznamenat, že analýza nemohla zachytit všechny jemné nuance řeči novinářů, které mají za cíl aktéra vykreslit v určitém světle, aniž by to daly otevřeně najevo. Kódovány byly pouze segmenty, kde bylo *jasně* patrné, kdo o kom mluví a z jaké pozice.

Výstupem kvalitativní analýzy článků je pak určitá typologie, která se snaží zachytit hlavní směry negativních argumentů směrem k aktivistům. V analyzovaných médiích se tyto negativní definice aktivistů objevovaly nejčastěji v následujících

souvislostech: 1) aktivisté jednají nelegálně a svojí činností tak narušují stanovená pravidla (to je mimochodem hlavním argumentem obou stran sporu, aktivisté také správně NP Šumava vytýkají především nelegálnost kácení¹⁸); 2) aktivisté brání v práci lidem, kteří zde mají nějaké povinnosti, de facto jsou viděni jako zátěž fungujícího systému; 3) aktivisté jako původci ekonomických škod a to jednak za zásah policie a jednak za maření plánu těžby; 4) aktivisté definováni jako nekompetentní aktéři sporu, laici, kteří nemají v debatě expertů a politiků místo; 5) aktivisté jako původci újmy na zdraví a ohrožení lesních dělníků a 6) aktivisté jako fiktivní původci kůrovcové kalamity a to z důvodu jejich předchozí činnosti (minulé blokády) či nepřímého vlivu na správu oblasti v minulosti (například v osobě Martina Bursíka jako člena Strany zelených v křesle ministra životního prostředí). Zajímavé je, že s faktickým cílem aktivistů, tedy zabránění kácení, souvisí pouze tento poslední argument. Ve většině případů jsou tedy aktivisté kritizováni spíše v souvislosti se způsobem, jakým své cíle prosazují, než s cíli samotnými.

Následující citace odrážejí hlavní negativní argumenty adresované aktivistům, které se v médiích v průběhu obou dvou sledovaných období objevovaly:

Aktivisté páchající přestupky, porušující zákony – argument nelegality:

„Čtyři aktivisté, kteří opakovaně nedbali výzev k opuštění prostoru a kladli odpor, byli vyvedeni v poutech a odvezeni na obvodní oddělení pro podezření ze spáchání přestupku proti lesnímu zákonu“ (Pokorný, Právo, 26. 7. 2011).

„V minulých pěti dnech předvedli policisté na obvodní oddělení 83 aktivistů, protože nechtěli opustit místa těžby. Přestupku se jich dopustilo opakovaně 21, nyní mohou dostat od sušického městského úřadu ve správním řízení pokutu až 30 tisíc korun“ (Orholz, Právo, 1. 8. 2011).

Aktivisté jako ti, kteří brání lidem vykonávat svou práci – argument zátěže:

„Šumavští starostové volají po ukončení blokády. Tvrdí, že manévry policie a strážců stojí zbytečně denně stovky tisíc korun. „Samozřejmě tam musí být strážci i policisté. Bohužel, aktivisté si vzali určité území jako rukojmí a díky nim jsou strážci tady, místo aby třeba na Březníku pomáhali lidem jako průvodci a policisté třeba dohlíželi na

¹⁸ Celý spor se tak dostává z roviny faktické a názorové debaty o tom, jak nejlépe zajistit ochranu přírody v určitém místě, do roviny legislativní, kde nejdůležitějším argumentem je udělená či neudělená výjimka ze zákona a od toho se odvíjející oprávněnost či neoprávněnost akcí znesvářených stran.

pořádek jinde na Plzeňsku,‘ komentuje starosta Modravý Antonín Schubert“ (Janouš, MF Dnes, 9. 8. 2011).

Aktivisté svou činností působící ekonomické škody – argument ekonomických škod:

„1 045 210 korun. Na tuto sumu policie vyčíslila náklady za nasazení proti ekologickým aktivistům, kteří se pokoušeli blokovat kácení kůrovcem napadených stromů u Modravý na Šumavě“ (MF Dnes, 1. 9. 2011).

Aktivisté jako laici – argument nekompetentnosti:

„Modrava je pro mě srdeční záležitostí. Narodila jsem se tam a žila tam do svých 25 let. Můj otec zde navíc pracoval jako lesník. Trápí mě sledování bezmoci obyvatel Šumavy, kterým hrstka několika desítek samozvaných ochránců přírody ztrpčuje život,‘ řekla Právu lékařka“ (Pokorný, Právo, 6. 8. 2011).

Aktivisté jako příčina újmy na zdraví – argument veřejného ohrožení:

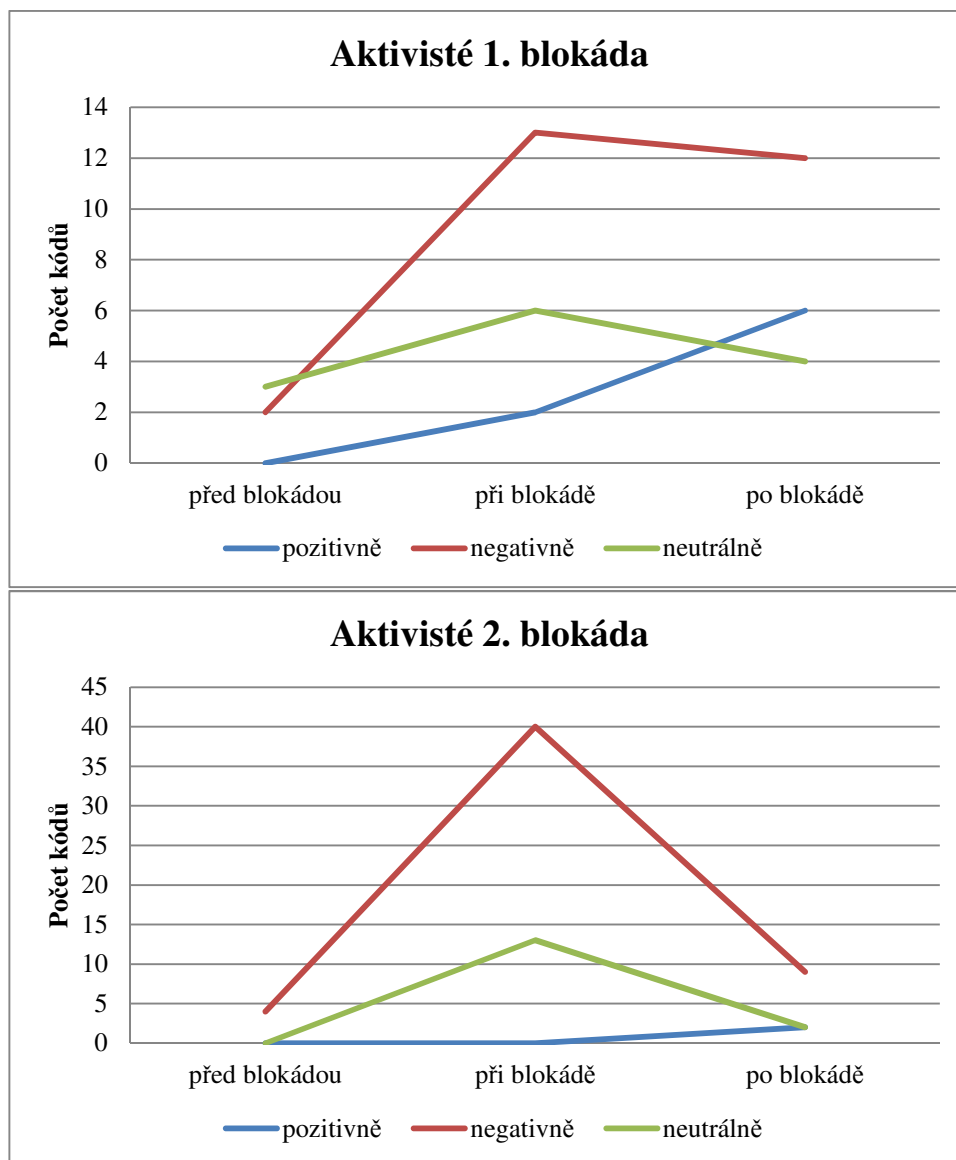
„Zkušený lesník se tam řízl pilou do levého boku a odvezla jej sanita. Byl to první úraz, který se stal v lesích, kde aktivisté měsíc blokovali kácení. Stanislav, jehož příjmení redakce zná, ale neuvádí, pochází ze Zdíkova na Prachaticku a stromy Na Ztraceném kácel od začátku srpna. Byl na lokalitě, která patřila mezi nejproblematičtější, protože ji blokovalo nejvíce ekologických aktivistů. Vbíhali nám i pod padající stromy. Když člověk kácí, má helmu a sluchátka, tak zaprvé nic neslyší a zadruhé musí koukat pořád na řetěz na pile, který se točí před ním, což znamená, že se přitom nemůže nikam rozhlížet,‘ vypráví Stanislav a popisuje jednotlivé dny“ (Janouš, MF Dnes, 18. 8. 2011).

Aktivisté jako příčina kůrovcové kalamity – argument odpovědnosti za škody:

„Tam, kde se ekologičtí aktivisté přivazovali, tak tam les není. Zakládat divočinu na Šumavě je, jako zakládat zoologickou zahradu. Respektuji to, ale netoleruji, aby se rozrostla po celém parku,‘ říká lidem Stráský a ti mu nadšeně tleskají“ (Janouš, MF Dnes, 22. 8. 2011).

„Zbyněk Boublík, *Lesy ČR: „Kořeny kůrovcové kalamity v šumavském národním parku jsou ideově spojeny právě s Hnutím Duha“*“ (Šrámková, MF Dnes, 12. 7. 2010).

Graf 4: Mediální obraz aktivistů v období před blokádou, při jejím průběhu a po skončení

Pozn: Články z období jeden rok před až dva roky po blokádě. Zde jsou pro lepší ilustraci použity absolutní hodnoty místo procent.

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 9 v příloze.

Graf č. 4 nás dostává k jádru problému, kterému se tato práce věnuje, protože nám znázorňuje časovou osu, která zachycuje situaci před samotnou blokádou, při ní a nakonec po jejím skončení. Pozadím celého problému a důvodem zkoumání tohoto jevu je

nesrovnalost mezi tím, jak na aktivisty nahlíží veřejnost jako na zástupce ekologických organizací, kterým podle výzkumů veřejného mínění (viz kap. 3.3.) poměrně důvěřuje jako těm, kdo se dobře stará o životní prostředí, a jejich mediální reprezentací. Mediální obraz těchto aktivistů a organizací v době, kdy se o životní prostředí právě aktivně starají, je totiž vesměs negativní a této veřejné podpoře příliš neodpovídá. Jak jsou tedy aktivisté v médiích definováni v různých fázích zkoumaného období?

V grafu znázorňujícím první blokádu si můžeme všimnout, že v období „před blokádou“ počet *neutrálních* definic převyšoval počet *negativních* definic aktivistů. To se stalo jen jednou za celé zkoumané období. V období „při blokádě“ pak výrazně stoupá počet *negativních* definic směrem k aktivistům, a to v případě obou dvou blokád. To potvrzuje naši hypotézu o tom, že obraz environmentálních aktivistů je negativní především v průběhu blokády, přičemž před a po blokádě je situace neutrálnější. I z grafů můžeme vysledovat, že ve třetím období „po blokádě“ se nám křivky argumentace opět vzájemně přibližují a to v případě obou blokád. Přibývá tedy *pozitivních* a *neutrálních* definic aktivistů, a naopak těch *negativních* ubývá. Počet kódů se poměrně významně liší, pokud porovnáme první a druhou blokádu. To je způsobeno faktem, že první blokáda byla mnohem méně mediálně pokryta, co se našich zkoumaných deníků týče (viz tabulka č. 4).

Proč jsou tedy aktivisté v průběhu blokády definováni výrazně negativně, zatímco v jiných obdobích je o nich informováno neutrálně? Vysvětlení je možné hledat v tom, jak do hloubky noviny o problému píší. Po přečtení všech vybraných článků je totiž patrné, že v období, které blokádě předchází, je mnohem více rozvinuta diskuze o správnosti či nesprávnosti zásahů proti kůrovci v bezzásahových zónách, debata je vedena na úrovni přírodovědců, lesníků či politiků a přizváni jsou k ní také aktivisté, a to jako respektovaní účastníci. Téma je v období před blokádou pojímáno z širší perspektivy a diskuze je vedena z obou stran korektněji, bez přímého napadání těch, kteří zastávají opačná stanoviska. Nešťastné na této počáteční diskuzi je, že se odehrává spíše na zadních stránkách novin, takže běžný čtenář jí nemusí věnovat mnoho pozornosti (viz graf 6).

Jeho pozornosti naopak neunikne období blokády, kdy články na toto téma plní přední stránky novin. Diskuze se v tomto období ovšem smršťuje na vzájemné osočování a napadání jednotlivých účastníků sporu. Aktivisté v této debatě sice mají důležité slovo, ale místo přednášení argumentů a vysvětlování jejich motivů a důvodů blokády veřejnosti mají v mediálním prostoru místo jen jejich nejvíce viditelné aktivity, často pro mnohé

kontroverzní, jako je přivazování účastníků blokády ke stromům, jejich vyvážení z lesa policií a následné stížnosti na tento postup. Správa národního parku jako nejvýznamnější aktér pak v době blokády obviňuje aktivisty z jednoho porušení zákona za druhým a aktivisté jí oplácí stejnou mincí.

Aktivisté jsou v době blokády obviňováni z nekompetentnosti: *„Ted' se jim ale svůj názor rozhodla spontánně říci jedna turistka středních let. „Ještě vám tam chybí, zachraňte kůrovce,“ vykřikuje s odkazem na vyvěšený transparent. „Mně se tyhle aktivity zelených nelíbí, připadají mi laické,“ říká mi po chvíli. Když upozorňuji, že za zelenými stojí i někteří vědci z Akademie věd, paní Lohniská - jak se představila - tvrdí, že ani to by ji nepřimělo ke změně názoru. „Když vidím ty mrtvé stromy...““* (Tureček, Právo, 14. 8. 1999). Obvinění z nekompetentnosti je přitom v českém prostředí, zvyklém spoléhat se na oficiální autority, hlavně ty vědecké (jak bylo naznačeno v části Background), vážný problém. Nic na tom nemění fakt, že později je aktivistům a jejich argumentům dáváno za pravdu, a to dokonce přímo z úst ředitele Národního parku Šumava: *„Pro srovnání, v hospodářském lese, když se zalesňuje, se na hektar uměle vysazuje okolo tří tisíc stromků. Například na Modravsku jich byl v letech 1994 až 2002 na ploše přes 1,3 tisíce hektarů vysazen téměř milion. Hlavně smrčků. „Přežilo jich ale jen minimum. Byly to vyhozené peníze. Příroda vytvoří mnohem více odolných stromů, než člověk vysází, a podle našeho zjištění je není nikde nutné vysazovat uměle,“ doplnil ředitel parku František Krejčí“* (Janouš, MF Dnes, 23. 9. 2010). Tato a podobná prohlášení ovšem opět zaznívají až v období mimo samotné blokády a nejsou proto pro média tolik atraktivní, aby je zařazovala na první stránky novin.

Správa národního parku přitom v případě zastává ambivalentní pozice a má tendenci klonit se na jednu či na druhou stranu sporu v závislosti na tom, kdo je zrovna v jejím vedení. Tak také po odstoupení Františka Krejčího z čela parku a nástupu Jana Stráského v roce 2011 je patrné, že se přiklání zpět k podpoře principu aktivního managementu: *„S kůrovcem nemůžeme žertovat. Pokud chceme zachovat u Modravy lesy zelené, je třeba se kůrovci postavit,“ říká rezolutně Stráský“* (Janouš, MF Dnes, 16. 7. 2011).

V průběhu druhé blokády byli aktivisté ostatními aktéry také často osočováni z nezákonnosti svého jednání: *„Těžba začala a zřejmě i bude pokračovat za asistence policie. Aktivisté totiž chtějí v blokádě pokračovat, a to i přesto, že jim ukončení blokády*

nařídil klatovský okresní soud předběžným opatřením. Podle něho se má Hnutí Duha zdržet jakéhokoliv organizování pohybu, pobytu a jiné činnosti fyzických osob v lesích parku,‘ zdůraznil mluvčí správy šumavského národního parku Pavel Pechoušek“ (Pokorný, Právo, 26. 7. 2011).

V době po skončení blokády se však situace začala otáčet spíše ve prospěch aktivistů, co se nelegálnosti blokády a kácení samotného týče: *„Po příjezdu na místo bylo povinností policistů vyhodnotit, zda je těžba zákonná. Že těžba tam byla nezákonná, vyplývá ze zákona. Policisté ale místo jednoznačného závěru dospěli k tomu, že se nemohou postavit ani na jednu stranu sporu. Když policie nebyla přesvědčena o zákonnosti těžby, nemohla přistoupit k zákroku,‘ konstatoval předseda senátu Alexandr Krysl“ (Ježek, MF Dnes, 14. 12. 2013). Přispěla k tomu i Česká inspekce životního prostředí, když uložila pokutu Správě šumavského parku: *„Pokuta, kterou udělila inspekce životního prostředí Národnímu parku Šumava, zahrnuje i sankci za loňské kácení kůrovcem napadených stromů Na Ztraceném. Vyplývá to z rozhodnutí, které má MF DNES k dispozici. Univerzita Karlova v něm také říká, že asanace byla zbytečná a lokalitu poškodí“ (Petříčková, MF Dnes, 5. 9. 2012).**

Na těchto příkladech vidíme, jak rozdílně bylo ke kauze přistupováno v různých fázích jejího vývoje. To se samozřejmě odrazilo na vnímání samotných aktivistů, kteří se v ní angažovali. Proto je velice důležité, aby novináři o takovýchto událostech psali kontinuálně, a to i v době po jejich odeznění. Jak ale vidíme při pohledu na celkové množství článků, které se o této kauze v novinách objevovalo (viz tabulka č. 4), jejich absolutní většina byla, hlavně v případě druhé blokády, publikována v průběhu několika týdnů kolem jejího trvání. Argumenty podrobněji vysvětlující celou situaci, či pozdější rozsudky dávající mnohdy aktivistům za pravdu, tak neměly šanci získat pozornost širšího publika.

5.3 Média jako vyvážená aréna artikulace zájmů v kauze kůrovce v NP Šumava

H3. Mediální informace o kauze kůrovce v NP Šumava se v průběhu času stává vyváženější – prostor k artikulaci zájmů, dostávají obě strany konfliktu.

U této hypotézy mě zajímalo hlavně to, jestli média dostala svému poslání, co se objektivitu týče, tedy jestli nedopřávají více prostoru stoupencům jedné strany sporu na úkor té druhé. Zde bylo tedy nutné kódovat argumentaci jednotlivých aktérů. Protože mnozí aktéři se pohybují někde na pomezí, či v čase mění svou pozici, nebylo možné pouze podívat se, jakým konkrétním aktérům byl věnován jaký prostor. Kódovány byly proto větné segmenty, ve kterých se aktéři explicitně vyjádřili o tom, jaký názor na kácení zastávají. Jako příklad můžeme uvést následující větný segment, který byl zakódován jako stanovisko *pro kácení*:

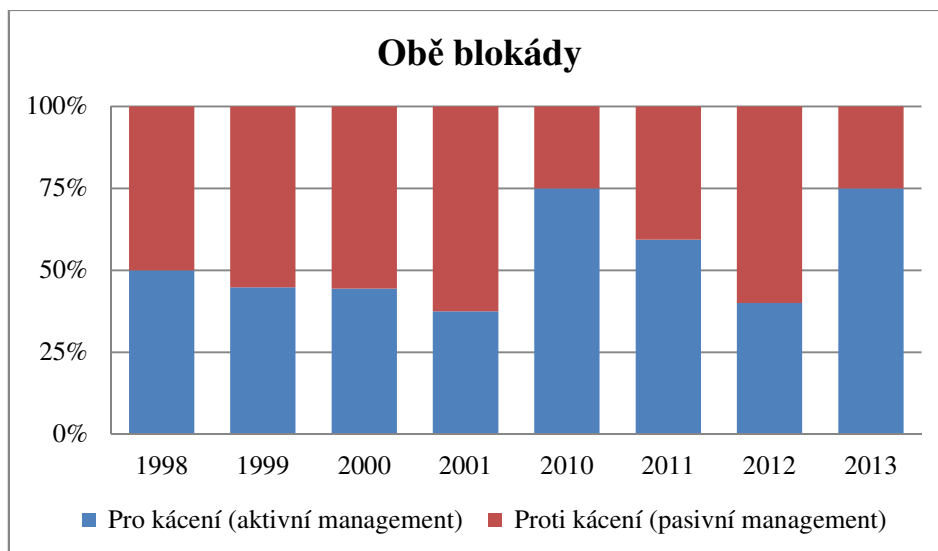
„Právě Nová Pec a Horní Planá trpí vysokou nezaměstnaností. Hůlka soudí, že je to daň za to, že se tato obec a město nacházejí na území Národního parku Šumava. ‚Před vznikem parku jsme tady v okolí měli sedm set pracovních míst, nyní jich je jedenáct,‘ uvedl. Zdůraznil přitom, že na Šumavě prakticky skončila veškerá dřevovýroba. Přitom právě toto odvětví nabízelo pracovní místa pro celé rodiny. ‚Jenže teď není co zpracovávat, protože stromy raději necháváme uschnout v lese, abychom tím náhodou neublížili přírodě,‘ konstatoval (Nedvěd, MF Dnes, 11. 5. 2013).

Kdybychom měli hlavní aktéry rozdělit na zastánce paradigmatu aktivního (kácení) a pasivního (nezasahování) managementu, konstatovali bychom, že mezi nejsilnějšími zastánce pasivního managementu v této kauze patří *aktivisté* a část *vědců* (většinou přírodovědci), na pomezí mezi oběma dvěma paradigmaty stojí *politici*, spíše na straně paradigmatu aktivního managementu jsou *lesníci* a *ministerstvo životního prostředí*. *Ministry životního prostředí* v době blokády lze také přiřadit k příznivcům aktivního managementu, stejně jako *správu NPŠ*, a jeho nejhlasilivějšími přívrženci jsou *Starostové obcí na Šumavě* a *místní obyvatelé Šumavy*.

Někteří aktéři sporu mají však silně proměnlivou roli a v čase mění svou pozici, k těm patří hlavně *správa NP Šumava*, která se kloní většinou na stranu zastánců aktivního managementu, ovšem podle toho, kdo právě stojí v jejím čele, a také podle fáze, ve které je

zrovna konflikt ohledně kácení, stojí někdy i více ve středu mezi oběma paradigmaty. Proměnlivá je také role politiků a *ministerstva životního prostředí*¹⁹.

Graf 5: Prostor, který dostávají obě strany konfliktu v médiích v průběhu let (v %)

Pozn: Kódována byla pouze vyjádřená stanoviska jednotlivých aktérů k problému kůrovce.

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 10 v příloze.

Když se podíváme na graf č. 5, vidíme, že prostor věnovaný zastáncům obou přístupů (*pasivního a aktivního managementu*) je až na některé výkyvy poměrně vyvážený. V průběhu první blokády v roce 1999 měli dokonce v médiích převahu argumenty zastánců pasivního managementu (tedy odpůrců kácení). V průběhu druhé blokády v roce 2011 se však situace otočila a to především v době před blokádou, kdy tři čtvrtiny mediálního prostoru zaujímala argumentace zastánců kácení oproti jedné čtvrtině mediálního prostoru pro jeho odpůrce. Po skončení blokády v roce 2012 se situace opět lehce otočila a více prostoru (60%) získali v médiích opět odpůrci kácení. Tento vývoj v podstatě kopíruje i vývoj naznačený v odpovědi na předchozí hypotézu, že tedy v průběhu blokády média dávají velký prostor kritice aktivistů, ovšem po skončení blokády, kdy se situace uklidní, jsou aktivisté opět svým způsobem rehabilitováni. Stejný vývoj se dá sledovat i u paradigmat v ochraně přírody. V době vyhroceného sporu se do popředí dostává argumentace odsuzující blokádu a hájící kácení v Národním parku, ovšem

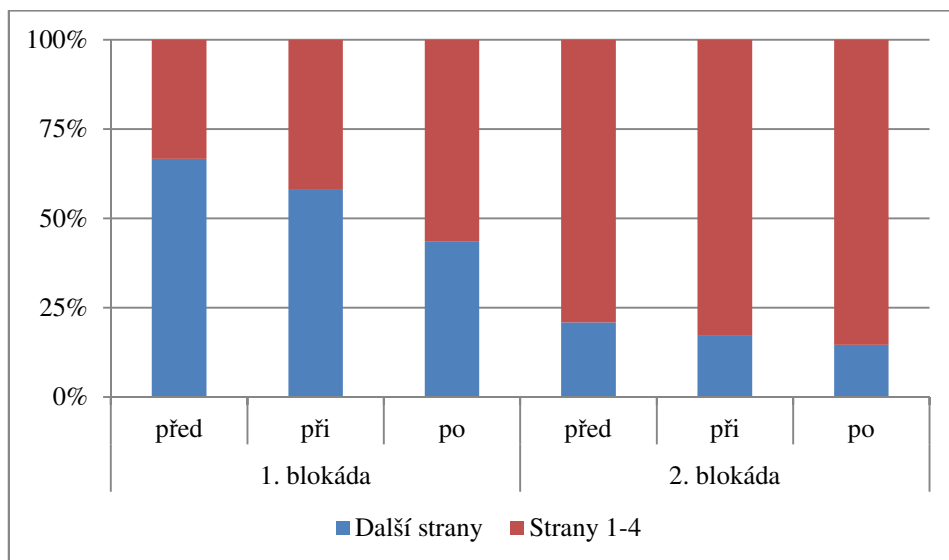
¹⁹ Jedná se pouze o přehled kategorií aktérů, jak je zde máme definovány a jak se nejčastěji v médiích objevují, který slouží pouze pro schematickou představu. Nechci v žádném případě tvrdit, že všichni reální aktéři spadající do jednotlivých kategorií vystupují ve shodě s tímto schématem.

za nějakou dobu po skončení blokády se opět začíná prosazovat vyrovnanější diskuze obou dvou proudů. Nechci tím říci, že by docházelo ke smíření dvou táborů, pouze je jim oběma dán odpovídající prostor v médiích k vyjádření svých postojů.

U roku 2013 nám se nám opět křivka vychyluje směrem k argumentaci *pro kácení*. Ta znovu zaujímá 75% mediálního prostoru ve zkoumaných denících. Zde je to dáno především projednáváním nového zákona o Šumavě, což je diskuze, která se vede hlavně na úrovni politiky a spektrum aktérů zde není tak široké.

Celkově však nemůžeme říci, že by média v této kauze porušovala princip objektivity. Z analyzovaných článků je patrná poměrně úpěnlivá snaha novinářů věnovat prostor oběma stranám sporu, takže když zazní nějaký názor z jedné strany, následuje jej okamžitě odpověď strany druhé. Problém by bylo možné spatřovat spíše v umístění článků na jednotlivých stranách (viz graf č. 6), a tedy v atraktivitě pro čtenáře. Téma se totiž vždy dostává postupně na přední strany, ale to až v průběhu blokad. V období před blokadou, kdy je diskuze nejvyrovnanější a argumentace obou stran nejobsáhlejší, kauze ještě není věnována taková mediální pozornost, jako potom v průběhu blokády, takže lidé nemají možnost zhodnotit situaci nezaujatě. Toto ovšem není přímo chyba novinářů, je to pravděpodobně údělem každé podobné kauzy, v ochraně přírody především. Jak již bylo naznačeno výše, média sledují 24 hodinový cyklus mediální produkce a delší časové období, po které kauza trvá, je pro ně těžko uchopitelné. Zvláště v případě, že mediálně zajímavé okamžiky se odehrávají pouze v úzkém období blokad. Výsledkem tedy je, že ta věcná část diskuze, ve které jsou aktivisté poměrně respektovanými účastníky debaty, se odehrává většinou na zadních stranách deníků, kdežto mediálně atraktivní momenty, jako například vyvážení aktivistů z lesa policií, bývají otištěny na předních stranách a lidé tak tyto informace mnohem snadněji zaznamenají.

Graf 6: Výskyt článků o šumavské kauze podle strany, na které byly otištěny (v %)

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 11 v příloze.

V grafu č. 6 si navíc můžeme všimnout poměrně významného rozdílu mezi jednotlivými blokádami, a to v tom, na jakých stranách se informace o kůrovci na Šumavě nejčastěji objevovaly. V prvním sledovaném období mezi lety 1998 a 2001 je z grafu patrné, že zájem médií o tuto kauzu nebyl nijak výrazný, protože většina článků byla otištěna na zadních stranách deníků. V průběhu blokády a po jejím skončení si sice více článků našlo cestu na přední strany, ale tento poměr je stále nesrovnatelný s druhou blokádou, kdy počet článků na předních čtyřech stranách výrazně převyšoval (přibližně 80% po celé období druhé blokády). Vždy ovšem nějakou dobu trvá, než si média kauzy všimnou, jak dokazuje pozvolný nárůst počtu článků na předních stranách novin v průběhu jejího trvání.

Jak si tento zvýšený zájem médií o druhou blokádu vysvětlit? Může to být tím, že se kauza Šumava za dobu dvanácti let od první blokády více zabydla ve veřejném prostoru díky svému politickému podtextu, střídání ředitelů parku a změnám jeho koncepce, navíc spor byl při druhé blokáde vyhocenější a účastnilo se jej širší spektrum aktérů (viz výše). Pro média se tak celá kauza mohla stát atraktivnějším tématem.

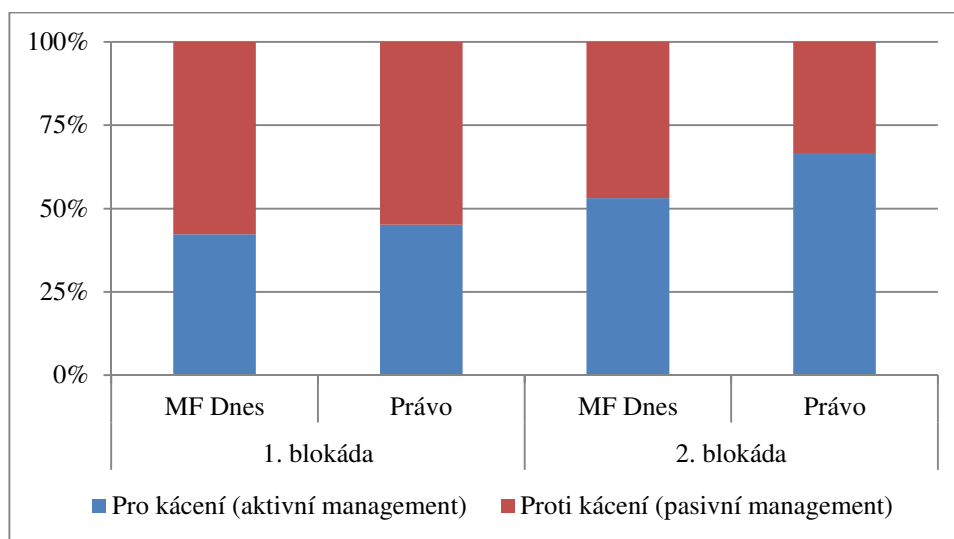
5.3.1 Vliv politické orientace médií na vyváženost informací a hodnocení aktivistů

H3.1. Politická orientace médií má vliv na vyváženost informací (prostor věnovaný dvěma stranám konfliktu) a hodnocení aktivistů (pozitivní, negativní, neutrální).

Pravicová média dávají více prostoru paradigmatu aktivního managementu, levicová naopak paradigmatu pasivního managementu. Pravicově zaměřená média inklinují k negativní rétorice směrem k environmentálním aktivistům, levicová média o environmentálních aktivistech informují neutrálně.

Tato poslední hypotéza byla do analýzy zařazena proto, abychom dokázali postihnout, jestli existují nějaké významné rozdíly v přístupech jednotlivých médií, když se nějakým způsobem profilují na pravo / levém politickém spektru. K tomuto účelu jsem zvolila dva indikátory, a to zaprvé prostor věnovaný dvěma pomyslným paradigmatům v ochraně přírody reprezentované příznivci pasivního managementu (proti kácení) a příznivci aktivního managementu (pro kácení), a zadruhé přístup k aktivistům v jednotlivých denících, tedy to, jak jsou v článcích definováni (pozitivně, negativně či neutrálně).

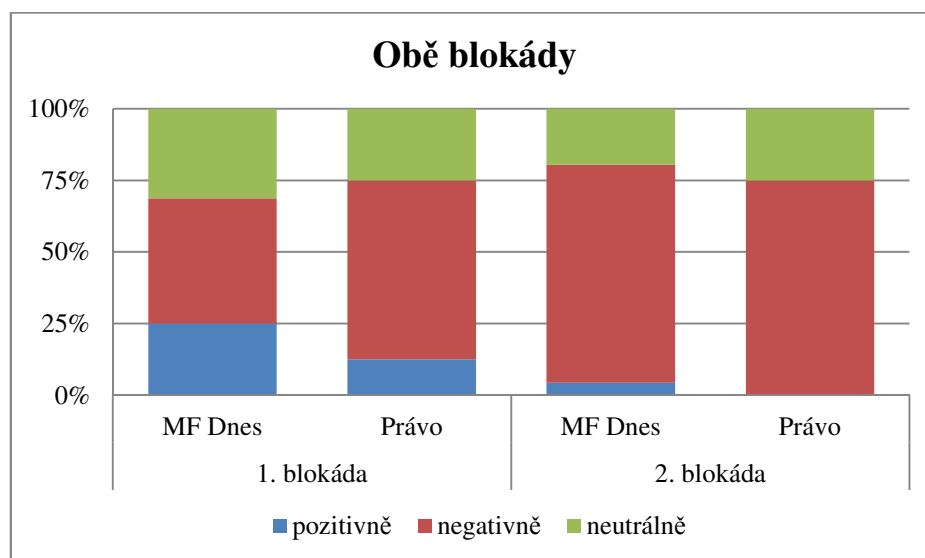
Graf 7: Prostor věnovaný dvěma stranám konfliktu, porovnání MF Dnes a Právo (v %)

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 12 v příloze.

Jak si můžeme všimnout v grafu č. 7, politická orientace médií nemá tak silný vliv na vyváženost informací, jak by se dalo čekat. Oproti našemu předpokladu, že pravicová média budou dávat více prostoru paradigmatu aktivního managementu (podpora kácení) a levicová média naopak paradigmatu pasivního managementu (podpora nezasahování), se ukázalo, že je tomu spíše lehce naopak. V období první blokády má u obou deníků lehkou převahu paradigma pasivního managementu (58% MF Dnes a 55% Právo) a v období druhé blokády je to zase paradigma aktivního managementu (53% MF Dnes a 67% Právo), přičemž u deníku Právo je prostor věnovaný paradigmatu aktivního managementu v období druhé blokády dokonce výrazně větší (67% aktivní management / 33% pasivní management). Celkově vzato však rozdíl v prostoru, který jednotlivá paradigma v denících zaujímala, není tak výrazný, aby se na jeho základě dalo docházet k nějakým závěrům. Zůstaňme tedy raději u konstatování, že politická orientace médií nemá příliš signifikantní vliv na to, kolik prostoru je v nich věnováno jednotlivým paradigmům v ochraně přírody.

Graf 8: Jak jsou aktivisté v médiích definováni, porovnání MF Dnes a Právo (v %)

Zdroj: Zpracovala autorka na základě tabulky č. 13 v příloze.

U druhé části hypotézy, otázky na hodnocení aktivistů podle pravo / levé orientace médií, je situace obdobná jako v případě prostoru pro jednotlivá paradigma. Spíše můžeme konstatovat, že se situace liší v porovnání první a druhé blokády, než u deníků mezi sebou. Relativně pozitivnější definování aktivistů v období první blokády by se dalo

interpretovat tak, že emoce v době první blokády nebyly na jedné ani druhé straně tolik vyhocené a celá událost nebyla tolik politizovaná. Aktivisté totiž v tomto sporu nejsou kritizováni tolik kvůli svým cílům, jako kvůli způsobu, jakým se je snaží prosadit, a tento způsob (tedy blokáda) byl spolu se zásahem policie proti ní hlavním tématem, které se v souvislosti s aktivisty v období druhého sledovaného období zmiňovalo. Zde tedy možné vysvětlení celkově negativnějšího hodnocení aktivistů v období druhé blokády.

Oba deníky tedy odrážejí spíše trendy ve vnímání obou blokády, když v období první blokády definují aktivisty sice převážně negativně (44% MF Dnes a 63% Právo), ale významnou roli zde zaujímají i pozitivní a neutrální argumenty směrem k aktivistům (25% pozitivních a 31% neutrálních argumentů MF Dnes, 13% pozitivních a 25% neutrálních argumentů Právo). V období druhé blokády, kdy byla situace mnohem více mediálně sledovaná a politicky vyhocená, převažuje u obou deníků výrazně negativní argumentace směrem k aktivistům (76% negativních argumentů MF Dnes, 75% negativních argumentů Právo). Deník Právo sice nemá v období druhé blokády u aktivistů ani jeden kódovaný pozitivní argument, ale množství neutrálních argumentů je zase o něco vyšší než u Mladé fronty Dnes a v součtu pozitivních a neutrálních argumentů si tedy deníky stojí stejně. Proto bych se na rozdíl mezi dvěma deníky v období druhé blokády příliš neorientovala a ani v období první blokády není tento rozdíl nijak markantní. Nejvyrovnaněji jsou aktivisté definováni v období první blokády u MF Dnes, jak si můžeme všimnout v levém sloupečku grafu č. 6 (pozitivně 25%, neutrálně 31% a negativně 44%).

Můžeme tedy opět říci, že politická orientace médií se nám do výsledků příliš nepromítá, protože rozdíly mezi množstvím pozitivních a negativních argumentů směrem k aktivistům při porovnání jednotlivých deníků nejsou nijak veliké. To může být pozitivní i negativní zjištění, podle toho, jak se na to díváme. Pozitivní, protože vidíme, že deníky nepodléhají příliš tlakům politické orientace a čtenáři nabízí poměrně objektivní sdělení bez ohledu na to, do kterého názorového proudu se sami řadí. Negativně ovšem může být tento fakt vnímán v době, kdy je tato orientace médií skrytá, nepřiznaná, a my máme dojem, že nám jsou předkládány objektivní informace, ale ty jsou přitom ideologicky zabarvené. Buď je tedy nutné, aby se média od ideologie oprostila, což reálně nelze, a nebo, aby ji otevřeně dala najevo tak, aby čtenář měl možnost lépe se v situaci orientovat.

Rozdíly, které jsem mezi deníky zaznamenala v tomto případě, tedy nebyly ideologického, ale spíše praktického rázu. Jednalo se spíše o rozložení pozornosti

jednotlivých deníků v průběhu obou blokád a také o množství aktérů, kteří měli šanci se ke kauze vyjádřit, a jejich rozmanitost. Deník MF Dnes se od Práva lišil tím, že pokrýval celou kauzu mnohem vyváženěji a po delší časové období, kdežto deník Právo se jí věnoval hlavně v krátké době blokády. To může mít také vliv na hodnocení aktivistů v deníku Právo a věnovaný prostor pro obě paradigmaty, protože jak jsme si již dříve řekli (viz hypotéza č. 2), kauza byla v době blokády v médiích uchopena dosti rozdílně, než v době před a po ní. U deníku Právo však naopak můžeme konstatovat širší rozpětí jednotlivých aktérů, a to nejen co se institucí týče, ale i osob, které instituce zastupují, zde bylo možno identifikovat větší množství než u deníku MF Dnes, který má tendenci opakovaně oslovovat jedny a tytéž osobnosti.

6 SYNTÉZA

V předchozí kapitole jsme se snažili nalézt odpovědi na čtyři hypotézy, a cílem této části je shrnutí získaných poznatků a jejich zasazení do kontextu aktivismu, ochrany životního prostředí a jejich vnímání v ČR a zpět do teoretického rámce práce. Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaký je mediální obraz environmentálních aktivistů v průběhu dvou velkých blokád proti kácení v Národním parku Šumava, přičemž nás zajímalo, jak se tento obraz vyvíjel v době před blokádou, při jejím průběhu a pak také nějakou dobu po jejím skončení. Naše druhá hypotéza totiž obsahovala předpoklad, že se tento obraz mění. K pochopení celé situace nám potom sloužily hypotézy H2, H3.1. a H3.2., které se snažily odpovědět na otázku, jakou pozici mají aktivisté v mediálním prostoru a jak je tento prostor rozdělen co se jednotlivých aktérů a paradigmat, které zastávají, týče, tedy jestli jsou informace o nich poskytované vyvážené. Tato vyváženost informací nás pak zajímala také v kontextu politické orientace jednotlivých deníků.

První hypotéza o převážně pasivní roli aktivistů v médiích nebyla potvrzena. Naopak analýza ukazuje, že procentuální zastoupení jejich vlastních citací vzhledem k jejich výskytu jako subjektu či objektu komunikace v médiích je poměrně vysoký, dokonce druhý nejvyšší v porovnání s ostatními významnými aktéry této kauzy. Více citací v poměru ke svému pasivnímu výskytu v analyzovaných novinách má pouze správa NP Šumava, která této diskuzi v průběhu obou blokád dominuje. Aktéři tedy v novinách mají prostor pro vyjádření, ovšem tady je potřeba podívat se na problém z kvalitativní perspektivy, a z té vyplývá, že prostor, který je jim v médiích věnován, a to hlavně v průběhu blokády, která je samozřejmě nejsilněji mediálně pokrytá, není vyplněn argumentací, ale spíše okamžitými reakcemi na nastalou situaci. Argumentaci se noviny věnují totiž převážně v době před samotnou blokádou, kdy mediální pozornost není ke kauze příliš upnuta.

Tento stav nám dokládá i analýza druhé hypotézy, která se snaží odpovědět na otázku, jak se mediální obraz aktivistů mění v čase. Z výsledků analýzy je patrné, že tento obraz se v čase dynamicky proměňuje, tedy aktivisté jsou v médiích jinak definováni před začátkem blokády, při jejím průběhu a po jejím skončení. Z analytického hlediska se jako nejzajímavější ukázalo období před samotnou blokádou, kdy je procento pozitivních a neutrálních definic aktivistů největší vzhledem k procentu těch negativních. V tomto

období totiž dochází v médiích k nejrozvinutější diskuzi o ochraně přírody, jejích principech a cílech, a jejímiž jsou aktivisté plnohodnotnými a respektovanými účastníky společně s vědci, zástupci správy NP Šumava či politiky. To se odráží také právě v jejich neutrálních a pozitivních definicích ze strany ostatních aktérů či novinářů. Hlavní problém tedy spočívá v tom, že zatímco v době před blokadou jsou snášeny argumenty a celá věc je poměrně odborně definována za účasti aktivistů, média jí nevěnují příliš pozornosti. V době blokády a po jejím skončení je mediální prostor naopak plný konkrétních mediálně zajímavých a pro veřejnost kontroverzních činů aktivistů, kde rozumná argumentace a vysvětlení jejich příčin mnohdy chybí. Lidé však díky jejímu silnému mediálnímu pokrytí tuto debatu začnou sledovat až v tomto momentě a logické argumenty a příčiny akcí aktivistů jim tak mohou zůstat skryty.

Poslední dvě vzájemně propojené hypotézy se soustředily na míru vyváženosti, co se týče dvou hlavních paradigmat (aktivního a pasivního managementu) v ochraně přírody, a to jak v čase, tak dle politické orientace médií. Výsledky analýzy potvrzují snahu médií věnovat odpovídající prostor oběma stranám sporu a tak ve většině případů kdykoli je zveřejněno nějaké prohlášení jedné strany, okamžitě jej následuje reakce strany druhé. Určitou výchytku lze zaznamenat jen u druhé blokády, a to směrem k paradigmatu aktivního managementu, jehož obhájcem byl ve sledovaných tištěných médiích - především v deníku Právo, věnován větší prostor, než obhájcem paradigmatu pasivního managementu.

Přestože v době předcházející blokáde jsou aktivisté poměrně plnohodnotnými účastníky debaty, v době blokády to tak není. Zde se projevuje tendence naznačená již v teoretické části, že aktivisté fungují spíše jako „spouštěči“ kauz, jako ti, kteří na něco upozorní, ale role těch, kteří ji pak pro veřejnost definují, je jim odepřena. Tomu odpovídá také nařčení aktivistů z toho, že jsou to „laici“, jak bylo citováno výše. Odráží se tam přístup české veřejnosti k environmentálním hnutím a aktivismu vůbec, který byl naznačený v kapitole Obraz environmentálních organizací v české společnosti.

Proto se aktivisté neustále zaštiťují vědci, jako autoritou, která jim u veřejnosti tím, že podpoří jejich postoje, zajistí větší váhu a respekt. Vědce však jako „palné zbraně“ argumentace využívají v této kauze obě strany konfliktu. Na tento fakt trefně poukazuje článek MF Dnes s názvem „Bojovníci o Šumavu rekrutují vědce“, který mimo jiné uvádí, že: „Pro laika je téměř nemožné vyznat se v zamotaném sporu o to, jak správně vyřešit

kůrovcovou kalamitu na Šumavě. Ta strana, která veřejnost přesvědčí, že za ní stojí badatelé a vědci, tedy získá výhodu ... zjednodušeně lze říct, že většina akademiků přírodovědeckého zaměření – biologů, botaniků, entomologů, ornitologů či vědců věnujících se ekologii a biodiverzitě – s kácením u Modravy nesouhlasí ... za Stráským naopak stojí většina vědců, kteří se zabývají lesnictvím. Podle nich není les u Modravy nijak zvlášť vzácný a kácení napadených smrků je nejúčinnější cesta, jak šíření kůrovce zastavit“ (Viktora, Janouš, MF Dnes, 2.8.2011).

Zjednodušeně by se dalo říci, že v České republice je zvykem v otázkách ochrany přírody důvěřovat odborníkům a pouze jejich postoje považují za legitimní. To se odráží i v postupech environmentálních organizací, které se od 90. let významně profesionalizovaly a na veřejnost se snaží působit hlavně pomocí upozorňování na nezákonné jednání (což je i případ Šumavy), pomocí vzdělávacích programů či produkce odborných publikací a jiných výstupů. Protestní část těchto organizací ustoupila silně do pozadí. K akcím, jako je blokáda v Národním parku Šumava, se pak neuchylují jako k preferovanému jednání, ale spíše jako k poslední možnosti, jak reálně zabránit pro ně nepřijatelnému jednání ze strany státní správy. Tento přístup se od první blokády v roce 1999 ještě posílil: „*Ekologičtí aktivisté chtějí, aby situaci nejprve vyřešily úřady. Až ty selžou, půjdou si sami sednout ke kmenům*“ (Janouš, MF Dnes, 14. 7. 2011).

Obecně je situace kolem blokády proti kácení na Šumavě v médiích vyhocená a extrémně polarizovaná - je ukázkovým příkladem boje dvou paradigmat v ochraně přírody proti sobě. Aktivisté v něm v podstatě výhradně představují zástupce jedné strany, a to obhájců paradigmatu pasivního managementu, tedy nezasahování do přírodních procesů. Během celého období u obou dvou blokády zde vznikají různé koalice aktérů stavící se na jednu či na druhou stranu. Pro aktivisty jsou po celou dobu sporu hlavními koaličními partnery vědci přírodovědného zaměření.

Hlavní problém na straně médií nespočívají v nevyváženosti prostoru, poskytovaného jedné či druhé straně sporu, analýza poukázala na nevyvážené pokrytí této problematiky v čase. Média totiž svou pozornost zaměřují především na několik málo týdnů až měsíců v době, kdy se koná samotná blokáda, a lidé tak nemají šanci uspokojivě se v celém případě orientovat a zachytit tak události, které samotné blokádě předchází. Aktivisté jsou v mediálně nejsledovanějším čase v médiích zobrazováni převážně v negativním světle, přičemž v době před blokádou a nějakou dobu po ní, je situace

neutrálnější (a ne tolik pro aktivisty delegitimizující), protože to, co je vnímáno negativně, jsou hlavně prostředky, které aktivisté volí k prosazování svých cílů a které, jak bylo naznačeno v teoretické části, nemají v české společnosti přílišnou podporu. Širší mediální pozornosti navíc uniklo například důležité soudní rozhodnutí, která mluvilo ve prospěch aktivistů a odsoudilo samotné kácení i zásah policie proti aktivistům jako nelegální (viz kap. 2.3.), a tím aktivistům legitimitu do značné míry navracelo.

Nedá se však říci, že by zde chyba byla vyloženě na straně médií, nebo alespoň ne úmyslná. Kauzy jako je tato totiž často trpí problémem většiny environmentálních kauz, a tím je dlouhodobý cyklus, ve kterém se odvíjí, a který se jednoduše neslučuje s 24 - hodinovým cyklem mediální produkce, jak jsme zmínili v kapitole 2.1.3. Životní prostředí v médiích.

7 ZÁVĚR

Tato diplomová práce je syntézou tří typů literatury, zaprvé literatury o mediální komunikaci, dále o nových sociálních hnutích a environmentálních organizacích, a nakonec o ochraně přírody. Spojuje tak v sobě jednak téma médií a jejich přístupu k jedné konkrétní kauze, ale také téma ochrany přírody a roli občanské společnosti v ní, a to konkrétně v případě kauzy kácení kůrovcem napadených stromů v Národním parku Šumava. Jejím hlavním cílem bylo popsat, jak média informují o environmentálních aktivistech, kteří se zde angažovali, což se podařilo na základě nalezení odpovědí na zvolené hypotézy, a to pomocí obsahové analýzy vybraných tištěných médií. Mimo to byla v práci také rozvinuta širší diskuze o tom, z čeho mediální obraz aktivistů vlastně vychází, tedy jaké je jeho pozadí a jaká je pozice environmentálních organizací a aktivismu v rámci české společnosti. Otevřeno bylo také téma Šumavského parku a jeho managementu a identifikovány příčiny a ideologické pozadí sporu, který vyústil v blokády proti kácení v letech 1999 a 2011.

Práce se soustředila na otázku, zda informace, které média o aktivistech poskytují, jsou vyvážené, a také jak se mediální obraz aktivistů vyvíjí, pokud porovnáme obě dvě blokády mezi sebou, nebo když se zaměříme na jednotlivé fáze obou blokád. Na základě dlouhodobého sledování celé kauzy bylo mým předpokladem, že tento obraz se v čase mění. Protože pohled aktivistů na problematiku kácení v národním parku a pohled jejich odpůrců odpovídá v podstatě dvěma přístupům k ochraně přírody jako takové, zajímalo mě také, jaký prostor vybraná média (v mém případě deníky Mladá fronta Dnes a Právo) věnují oběma těmto paradigmatům.

Výsledky analýzy oproti původnímu předpokladu ukázaly, že ve vybraném vzorku článků za obě média je patrná vyváženost prostoru, který je věnován jednotlivým paradigmatům. Především však u první blokády, u té druhé je zaznamenán mírný přesah prostoru věnovanému paradigmatu aktivního managementu (příznivcům kácení) v analyzovaných člancích. Přesto tento rozdíl není nijak markantní a lze konstatovat, že se média v tomto případě snaží svému postulátu vyváženosti poměrně úspěšně dostat.

Problém naopak spatřuji v neutralitě médií. Z analýzy vyplývá, že v období, kdy probíhají blokády, jsou aktivisté v médiích definováni velice negativním způsobem ze strany ostatních účastníků sporu. V období před blokádou a po jejím skončení je přítom

situace neutrálnější. Problém není ani tak v negativních definicích samotných, ale spíše v tom, že se nejspíše dostanou k očím čtenářů. Mediální pokrytí celé kauzy je totiž v jejich různých fázích extrémně nevyrovnané a lidé tak nemají téměř šanci zaznamenat diskuzi, která se o tématu vede před samotnou blokádou, a které jsou aktivisté plnohodnotnými a respektovanými účastníky. Tento fakt se odráží i v množství jejich pozitivních a neutrálních definic v tisku v období před blokádou, které je významně vyšší, než při jejím průběhu. V průběhu blokády a krátce po jejich skončení se mediální diskuze naopak točí pouze okolo často kontroverzních akcí aktivistů, kdy brání stromy vlastními těly, či jsou z lesa odváděni policií, kdy jediná argumentace mezi aktéry spočívá ve vzájemném napadání a kritice druhé strany. Této pro média zajímavé fázi je věnována největší pozornost na prvních stránkách deníků a dozví se tak o ní největší množství lidí. Aktivisté navíc v této fázi nevystupují v médiích jako respektovaní účastníci debaty, ale jako laici, jejichž samostatné názory nemají přílišnou váhu a kteří pro posílení svých argumentů musí hledat podporu u jiných aktérů, kterými jsou nejčastěji vědci. Ti ve společnosti pobírají z účastníků sporu pravděpodobně největší autoritu, protože se jimi mají tendenci zaštiťovat obě strany sporu.

V období po ukončení blokády je ještě několik měsíců pozornost médií k doznívající kauze upřena, ovšem poté opět klesá a přesunuje se k jiným souvisejícím tématům, jako je například debata o novém zákonu o Šumavě, která probíhá po ukončení druhé blokády. Aktivistům se sice po dvou letech od jejího skončení dostane rehabilitace u soudu, kde jsou jejich argumenty potvrzeny rozsudkem o nelegálnosti kácení i zásahu policie na místě blokády, ovšem mediální pozornosti se tento závěr kauzy již příliš netěší a nemá tedy šanci, aby jej zaznamenal širší okruh veřejnosti.

V tomto nevyrovnaném informování o celé kauze vidím hlavní problém médií a také to, co aktivisty v očích veřejnosti poškozují nejvíce. Jejich argumentaci totiž mnoho lidí nemá šanci zaznamenat a k očím veřejnosti se dostane jen krátký úsek celé kauzy, ve kterém aktivisté nehrají příliš populární roli. Zde je hlavní slabina médií informujících o environmentálních aktivistech a o kauzách v ochraně přírody vůbec. Tento problém ovšem vychází z podstaty mediálních rutin a není tedy příliš pravděpodobné, že by se dal do budoucna nějak ovlivnit. Environmentální kauzy a aktivity ekologických aktivistů jsou totiž ze své podstaty dlouhodobé a 24 hodinový mediální cyklus je na ně příliš krátký. Proto nutně dochází ke zkreslení a zjednodušení celého problému ze strany médií a ve

výsledku k neobjektivnímu zpravodajství o těchto tématech. Chyba však částečně může být i na straně aktivistů, potažmo environmentálních organizací, a to v tom, že se sami nesnaží pozornost médií udržovat dlouhodobě, více se v nich objevovat i mimo vypjaté situace a přicházet s tématy, která by byla pro média zajímavá a obrátila by pozornost veřejnosti k širšímu spektru aktivit, které v ochraně přírody vykonávají.

Role zpravodajských médií spočívá v informování o událostech z co možná nejvíce stran tak, aby příjemce těchto informací mohl situaci nezávisle vyhodnotit a vytvořit si o ní svůj vlastní obrázek. Média jsou důležitá hlavně v těch případech, kdy neexistuje možnost osobně si informace ověřit. V kauzách týkajících se ochrany životního prostředí do této kategorie spadá většina témat, protože zde kromě osobní zkušenosti hraje velkou úlohu také expertní vědění. Proto je pro veřejnost velice důležité, aby informace o životním prostředí poskytované zpravodajskými médii byly objektivní, vyvážené, neutrální, ale také úplné, a to především, co se časového horizontu týče. Samozřejmě že důležitá je i kritická a investigativní role médií, ovšem tato angažovaná a subjektivně velmi ovlivněná stránka musí být jasně oddělena od neutrálního zpravodajství, kde je role novináře jako osoby potlačena, a do popředí se dostává snaha situaci přetlumočit příjemci ve stavu co možná nejblížejšímu reálné skutečnosti a poskytnout mu tak co nejkompletnější podklady pro jeho vlastní interpretaci. Osoba novináře a kritická role médií podle mého názoru přichází až ve druhém kroku a měla by být předmětem názorových rubrik, týdeníků či článků jasně se takto profilujících.

Spor o kácení stromů v Národním parku Šumava je celkově dosti vyhocený. Diskuze je hlavně v průběhu blokády plná názorů a emocí a vyjadřuje se k ní velké množství aktérů z obou táborů. Jedná se v podstatě o boj o veřejné mínění, protože budoucí osud Národního parku je do značné míry závislý na něm. Proto je role médií v této kauze velice důležitá. Média zde hrají roli určitého prostředníka, který zajišťuje platformu komunikace vzájemně znesvářených stran. Ve skutečnosti však média často sama napomáhají spor ještě více vyhocovat, když upozorňují na extrémní projevy na obou jeho stranách.

Aktivisté zde vystupují jako jeden z hlavních aktérů, ovšem můžeme si všimnout poměrně značného rozdílu mezi tím, kdy je o nich hovořeno z jiných stran a kdy sami dostávají možnost se k případu vyjádřit (jejich přítomnost v médiích jako pasivního aktéra převažuje). Tento rozdíl je u nich ze všech zaznamenaných aktérů sporu největší, i když

absolutní počet citací aktivistů byl v případě obou dvou blokad druhý největší. Aktivisté se tedy v médiích vyjadřují často, ovšem ještě častěji je o nich hovořeno z jiných stran.

Aktivisté v tomto sporu také doplácí na fakt, že konzervativní česká společnost je ochotná mnohem více v ochraně přírody spoléhat na názory neangažovaných odborníků, než aktivistů, kteří vystupují pro ně určitým extrémním způsobem. Pro aktivisty tak není jednoduché si získávat všeobecný respekt. Proti nim stojí také fakt, že porevoluční, hlavně pravicové vlády, od druhé poloviny 90. let nebyly myšlenky aktivismu a občanské společnosti příliš nakloněny, což dokládá i zapsání několika ekologických hnutí na seznam extremistických organizací v roce 1995. Obraz environmentálních aktivistů v české společnosti a environmentalismu jako myšlenkového směru obecně ovlivňovaly v poslední době také další faktory, mezi kterými asi nejsilněji zaznívala soustavná kritika ze strany bývalého prezidenta České republiky Václava Klause. Z průzkumů veřejného mínění přitom vyplývá, že lidé mají obecně k environmentálním organizacím poměrně velkou důvěru a považují je za instituci, která se dobře stará o ochranu životního prostředí. Úloha médií tedy v tomto směru spočívá hlavně v medializaci aktivit environmentálních organizací a aktivistů, a to nejen v době vyhrocených střetů, ale kontinuálně, aby tak lidé měli možnost znát pozadí celého problému a lépe se v něm orientovat.

Hlavním přínosem práce je zdůraznění role a odpovědnosti médií za vytváření obrazu environmentálních aktivistů v očích veřejnosti. Práce se oproti dalším, které byly na podobné téma napsány, zabývala konkrétně aktivisty jako aktéry určitého sporu a přinesla hlubší rozbor toho, jak je jejich vnímání veřejností a médií utvářeno, z jakých kořenů vychází a co jej ovlivňuje. Práce navíc nezkoumala kauzu staticky, ale zaměřila se na její vývoj a na změny, ke kterým v přístupu médií dochází v čase. Zdůraznila tím slabiny médií ohledně informování o dlouhodobějších kauzách a poukázala tak na určitý obecnější trend, který se týká hlavně otázek životního prostředí.

LITERATURA

Odborné publikace a články

Barna, Lukáš. 2010. „Vývoj environmentálního myšlení u Václava Klause.“ *Diplomová práce*. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Bohuslav Binka.

Berger, Peter I., Luckmann, Thomas. 1999. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Binka, Bohuslav. 2008. *Zelený extremismus - Ideje a mentalita českých environmentálních hnutí*. Brno: Masarykova univerzita.

Callicott, J. Baird. 1985. „Intrinsic value, quantum theory, and environmental ethics.“ *Environmental Ethics*, 7(3): 257-275.

Callicott, J. Baird. 1990. „Whiter conservation ethics?“ *Conservation biology*, 4(1): 15-20.

Císař, Ondřej. 2008. *Politický aktivismus v České republice*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Čábelová, Lenka, Jiráček, Jan, Končelík, Jakub, Reifová, Irena, Trampota, Tomáš. 2004. „Praktický projekt Český rozhlas o České televizi.“ Pp. 71 – 149 in Schulz, Winfried, Scherer, Helmut, Hagen, Lutz, Reifová, Irena, Končelík, Jakub. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Nakladatelství Karolinum.

Činová, Ludmila. 2012. „Obraz šumavské blokády (2011) ve vybraných českých médiích.“ *Bakalářská práce*. Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Naděžda Johanišová.

Dvořák, Ondřej. 2010. „Václav Klaus a ‚příroda‘.“ *Diplomová práce*. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií. Vedoucí práce Arnošt Novák.

Gawrecká, Daniela. 2013. „Who Watches the Watchmen? Risk Perception and Security vs. the Privacy Dilemma in the Czech Press.“ *Prague SECONOMICS Discussion Papers*. Online. Dostupné z: <http://www.seconomicsproject.eu/downloads>. Staženo 10. 4. 2014.

Hansen, Anders. 1991. „The media and the social construction of the environment.“ *Media, Culture and Society*, 13(4): 443-458.

- Hansen, Anders. 2010. *Environment, media and communication*. London: Routledge.
- Härtel, Handrij, Křenová, Zdeňka. 2009. „Dilema priorit: Chráníme biodiverzitu nebo procesy?“ *Ochrana přírody*, 5: 17-21.
- Hofmeister, Jeňýk. 2014. „Bezzásahový režim v lesích kulturní krajiny střední Evropy.“ *Ochrana přírody*, 2: 14-16.
- Jehlička, Petr. 2001. „The new subversives - Czech environmentalists after 1989.“ Pp. 81-94 in Flam, Helena (ed.). *Pink, purple, green: women's, religious, environmental, and gay/lesbian movements in central Europe today*. Boulder, USA: East European Monographs.
- Jiráček, Jan, Říchnová, Blanka. 2000. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum.
- Kindlmann, Pavel, Matějka, Karel, Doležal, Petr. 2012. *Lesy Šumavy, lýkožrout a ochrana přírody*. Praha: Karolinum.
- Klaus, Václav. 2007. *Modrá, nikoli zelená planeta*. Praha: Dokořán.
- Konopásek, Zdeněk. 2007. „Making thinking visible with Atlas.ti: Computer assisted qualitative analysis as textual practices.“ *Historical Social Research, Supplement: Grounded Theory Reader*, 19: 276-298.
- Leopold, Aldo. 1949. *A Sand County Almanac: and sketches here and there*. New York: Oxford University Press.
- Lipmann, Walter. 1965. *Public opinion*. New York: The Free Press. Cit. podle: Jiráček, Jan, Říchnová, Blanka. 2000. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum.
- Luhmann, Niklas. 2014. *Realita masmédií*. Praha: Academia.
- Macnaghten, Phil, Urry, John. 1998. *Contested Natures*. London: SAGE Publications.
- Mansfeldová, Zdenka, Kroupa Aleš (eds.). 2005. *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Matějka, Karel, Hruška, Jakub, Kindlmann, Pavel. 2013. „Jak má vypadat smysluplná zonace národního parku Šumava?“ *Živa*, 5/2013.
- Mazzoleni, Gianpietro, Schulz, Winfried. 1999. „Mediatization of Politics: A Challenge for Democracy?“ *Political Communication*, 16(3): 247-261.
- McLuhan, Marshall. 1991. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Odeon.

McNair, Brian. 2011. *An Introduction to Political Communication*. Taylor & Francis Ltd. - M.U.A.

McQuail, Denis. 2002. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.

Novák, Arnošt. 2008. „Příroda a životní prostředí ve zpravodajských médiích.“ Pp. 177-189 in *Média dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Novák, Arnošt. 2010. „Zpravodajské pokrytí environmentální tematiky.“ Pp. 203-226 in *Kultura–Média–Komunikace*. Olomouc: Univerzita Palackého.

Novák, Arnošt. 2013. „Česká environmentální přímá akce v mezinárodním kontextu.“ *Mezinárodní vztahy* 48(3): 81-103.

Parviainen, Jari, Bücking, W., Vandekerkhove, K., Schuck, A., Päivinen, R. 2000. „Strict forest reserves in Europe: efforts to enhance biodiversity and research on forests left for free development in Europe (EU-COST-Action E4).“ *Forestry* 73(2): 107-118.

Pečínka, Pavel. 2002. *Zelená zleva? Historie ekologických stran v Evropě*. Praha: G plus G.

Pichardo, Nelson A. 1997. „New social movements: A critical review.“ *Annual Review of Sociology* 23(1): 411-430.

Rakušanová, Petra. 2005. „Třetí sektor a občanská participace v České republice.“ Pp. 81-103 in Mansfeldová, Zdenka, Kroupa, Aleš (eds.). *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Rakušanová, Petra. 2007. *Povaha občanské společnosti v České republice v kontextu střední Evropy*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.

Rakušanová, Petra. 2008. „Organizovaná občanská společnost v České republice po vstupu do Evropské unie.“ Pp. 97-120 in Mansfeldová, Zdenka, Kroupa, Aleš (eds.). *Proměny reprezentace zájmů po vstupu do Evropské unie*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Scott, Alan. 1990. *Ideology and the new social movements*. London: Unwin Hyman.

Scherer, Helmut. 2004. „Úvod do metody obsahové analýzy.“ Pp. 29-50 in Schulz, Winfried, Scherer, Helmut, Hagen, Lutz, Reifová, Irena, Končelík, Jakub. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum.

Sklenička, Petr. 2013. *Pronajatá krajina*. Praha: Centrum pro krajinu.

Soukup, Petr. 2010. „Nesprávná užívání statistické významnosti a jejich možná řešení.“ *Data a výzkum – SDA Info* 4(2): 77-104.

Šlapáková, Barbora. 2012. „Proměny mediální reprezentace ekologické agentury v českém tisku.“ *Diplomová práce*. Masarykova univerzita. Fakulta sociálních studií. Vedoucí práce Jaromír Volek.

Trampota, Tomáš. 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.

Vacek, Stanislav, Podrázský, Vilém. 2008. *Stav, vývoj a management lesních ekosystémů v průběhu existence Národního parku Šumava*. Kostelec nad Černými lesy: Lesnická práce.

West, David. 2004. „New social movements“. Pp. 265-276 in Gaus, Gerald F., Kukathas, Chandran (eds.). *Handbook of political theory*. Sage.

Znebejánek, František. 1997. *Sociální hnutí*. Praha: Sociologické nakladatelství.

Reporty a jiné dokumenty

Centrum pro výzkum veřejného mínění 2014. Tisková zpráva: Důvěra některým institucím veřejného života – březen 2014. Sociologický ústav AV ČR. Online. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7205/f3/po140328.pdf. Staženo 10. 6. 2014.

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2013. Tisková zpráva: Veřejnost o energetice – květen 2013. Sociologický ústav AV ČR. Online. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a7033/f3/oe130617a.pdf. Staženo 8. 1. 2014.

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2002. Tisková zpráva: Kdo se nejlépe stará o životní prostředí. Sociologický ústav AV ČR. Online. Dostupné z: http://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c1/a2818/f3/100087s_OE20716.pdf. Staženo 8. 1. 2014.

Media projekt 2013. Online. Dostupné z: http://www.median.cz/docs/MP_2013_zprava.pdf. Staženo 12. 5. 2014.

Nařízení vlády České republiky č. 163/1991 Sb. ze dne 20. března 1991.

Rybková, Eva a Řiháčková, Věra. 2013. „Mapování digitálních médií: Česká republika.“ *Zpráva Open Society Foundations*. Online. Dostupné z:

http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/mapping-digital-media-czech-republic-cz-20140214_0.pdf. Staženo 5. 6. 2014.

World Press Freedom Index 2014. Online. Dostupné z: <http://rsf.org/index2014/en-index2014.php>. Staženo 5. 6. 2014.

Citované novinové články a reportáže

Binka, Bohuslav. 2009. „Zelení úředníci se zbytkem vzpurné duše aneb Osud environmentálních hnutí v České republice“. *Ekolist*, 28. 5. 2009. Online. Dostupné z: <http://ekolist.cz/cz/publicistika/eseje/esej-zeleni-urednici-se-zbytkem-vzpurne-duse-aneb-osud-environmentalnich-hnuti-v-ceske-republice>. Staženo 2. 4. 2014.

ČT24. 2014. „Zeman potvrdil veto pro zákon o Šumavě, ale pustil se i do jeho kritiků.“ 15. 5. 2014. Online. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/273244-zeman-potvrdil-veto-pro-zakon-o-sumave-ale-pustil-se-i-do-jeho-kritiku/>. Staženo 20. 5. 2014.

Janouš, Václav. 2010. „Správa parku: Lesy se obnoví samy Starostové: Takhle Šumava uschne.“ *MF Dnes*, 23. 9. 2010.

Janouš, Václav. 2011. „Ke kmenům teprve když selžou úřady“. *MF Dnes*, 14. 7. 2011.

Janouš, Václav. 2011. „Šumava: Duha blokuje kácení.“ *MF Dnes*, 16. 7. 2011.

Janouš, Václav. 2011. „Kvůli blokadě chybí strážci parku v lesích Šumavy.“ *MF Dnes*, 9. 8. 2011.

Janouš, Václav. 2011. „Při kácení dával pozor na aktivisty. Sám se přitom řízl pilou do boku.“ *MF Dnes*, 18. 8. 2011.

Janouš, Václav. 2011. „Zakládat divočinu na Šumavě? To je, jako tam dělat zoo.“ *MF Dnes*, 22. 8. 2011.

Ježek, Petr. 2013. „Policie neměla na Šumavě zasahovat proti aktivistům.“ *MF Dnes*, 14. 12. 2013.

MF Dnes, 1. 9. 2011. „Policejní manévry při blokadě stály přes milion.“

Nedvěd, Jaroslav. 2013. „Spor o pravidla na Šumavě je v parlamentním finále.“ *MF Dnes*, 11. 5. 2013.

Orholz, Pavel. 2011. „Aktivisté v lesích poblíž Modravy při blokadě dřevaře neslyšeli.“ *Právo*, 1. 8. 2011.

- Petříčková, Petra. 2012. „Kácení Na Ztraceném bylo zbytečné.“ *MF Dnes*, 5. 9. 2012.
- Petříčková, Petra, Janouš, Václav. 2011. „O kácení na Šumavě se zajímá Brusel, aktivisté dál visí ve větvích“. *MF Dnes*, 28. 7. 2011.
- Pokorný, Petr. 2011. „U Modravy se kácí, musela zasáhnout policie.“ *Právo*, 26. 7. 2011.
- Pokorný, Petr. 2011. „Zubařka bojuje proti blokádníkům hladovkou.“ *Právo*, 6. 8. 2011.
- Škodová, Hana. 2011. „Klaus: Největším nebezpečím pro šumavský park jsou aktivisté.“ *IHNED (internetové zpravodajství Hospodářských novin)*, 12. 10. 2011. Online. Dostupné z: <http://zpravy.ihned.cz/c1-53193170-klaus-nejvetsim-nebezpecim-pro-sumavsky-park-jsou-aktiviste>. Staženo 20. 5. 2014.
- Šrámková, Jitka. 2010. „Další konflikt na Šumavě. Střelivem je zase kůrovec.“ *MF Dnes*, 12. 7. 2010.
- Tureček, Břetislav. 1999. „Na Šumavě vrcholí válka o kůrovce.“ *Právo*, 14. 8. 1999.
- Viktora, Antonín, Janouš, Václav. 2011. „Bojovníci o Šumavu rekrutují vědce“. *MF Dnes*, 2. 8. 2011.

SEZNAM PŘÍLOH

P1. Kódovací schéma	111
P2. Seznam tabulek a grafů	112
P3. Tabulky k jednotlivým grafům	113
P4. Projekt diplomové práce	116

PŘÍLOHY

P1. Kódovací schéma

1. Aktér | 1.1. Aktivisté | 1.2. Vědci | 1.3. Lesníci | 1.4. Správa NP Šumava | 1.5. Správa parku Bavorský les | 1.6. Dřevorubci | 1.7. Místní Šumava | 1.8. Místní Bavorský les | 1.9. Politici místní | 1.10. Politici regionální | 1.11. Politici státní | 1.12. Ministerstvo žp | 1.13. Ministr žp | 1.14. Prezident | 1.15. Policie | 1.16. Veřejnost | 1.17. Turisté | 1.18. Novinář | 1.19. InSTITUTE EU | 1.20. Soud | 1.21. Ostatní | 1.22. ČIŽP | 1.23. Lesy ČR

2. Téma | 2.1. Pro kácení (aktivní management) | 2.2. Proti kácení (pasivní management) | 2.3. Nevyjádřené

3. Citace aktérů

4. Objekt sdělení | 4.1. Aktivisté | 4.2. Vědci | 4.3. Lesníci | 4.4. Správa NP Šumava | 4.5. Správa parku Bavorský les | 4.6. Dřevorubci | 4.7. Místní Šumava | 4.8. Místní Bavorský les | 4.9. Politici místní | 4.10. Politici regionální | 4.11. Politici státní | 4.12. Ministerstvo žp | 4.13. Ministr žp | 4.14. Prezident | 4.15. Policie | 4.16. Veřejnost | 4.17. Turisté | 4.18. Novinář | 4.19. InSTITUTE EU | 4.20. Soud | 4.21. Ostatní | 4.22. ČIŽP | 4.23. Lesy ČR

5. Směr argumentu - jak | 5.1. Pozitivně | 5.2. Negativně | 5.3. Neutrálně

6. Vztah mezi aktéry | 6.1. Koalice pro kácení | 6.2. Koalice proti kácení | 6.3. Neutrální

7. Média | 7.1. MF Dnes | 7.2. Právo | 7.3. Reflex | 7.4. Respekt

8. Strana | 8.1. Strana 1 | 8.2. Strana 2 | 8.3. Strana 3 | 8.4. Strana 4 | 8.5. Další strany

P2. Seznam tabulek a grafů

Seznam grafů

GRAF 1: NEJVÝZNAMNĚJŠÍ AKTÉŘI VE SLEDOVANÝCH MÉDIÍCH V OBDOBÍ DVOU BLOKÁD (v %).....	75 -
GRAF 2: POČET CITACÍ NEJVÝZ. AKTÉRŮ A JEJICH VÝSKYT JAKO PASIVNÍHO OBJEKTU SDĚLENÍ (v %)	77 -
GRAF 3: JAK BYLI AKTÉŘI V MÉDIÍCH NEJČASTĚJI DEFINOVÁNI (v %)	80 -
GRAF 4: MEDIÁLNÍ OBRAZ AKTIVISTŮ V OBDOBÍ PŘED BLOKÁDOU, PŘI JEJÍM PRŮBĚHU A PO SKONČENÍ.....	84 -
GRAF 5: PROSTOR, KTERÝ DOSTÁVAJÍ OBĚ STRANY KONFLIKTU V MÉDIÍCH V PRŮBĚHU LET (v %)	89 -
GRAF 6: VÝSKYT ČLÁNKŮ O ŠUMAVSKÉ KAUZE PODLE STRANY, NA KTERÉ BYLY OTIŠTĚNY (v %)	91 -
GRAF 7: PROSTOR VĚNOVANÝ DVĚMA STRANÁM KONFLIKTU, POROVNÁNÍ MF DNES A PRÁVO (v %)	92 -
GRAF 8: JAK JSOU AKTIVISTÉ V MÉDIÍCH DEFINOVÁNI, POROVNÁNÍ MF DNES A PRÁVO (v %)	93 -

Seznam tabulek

TABULKA 1: TYPOLOGIE AKTIVISMU	30 -
TABULKA 2: HODNOCENÍ ČINNOSTI INSTITUCÍ/ORGANIZACÍ V OBLASTI EKOLOGIE (v %)	56 -
TABULKA 3: ČTENOST, PRODANÝ NÁKLAD A POLIT. ORIENTACE NEJ. CELOSTÁTNÍCH DENÍKŮ V ROCE 2013 -	67 -
TABULKA 4: CELKOVÝ POČET ČLÁNKŮ, TŘÍDĚNÍ PODLE DENÍKU A LET	68 -
TABULKA 5: POČET ČLÁNKŮ VE VZORKU PRO ANALÝZU, TŘÍDĚNÍ PODLE BLOKÁDY, DENÍKU A LET.....	69 -
TABULKA 6: NEJVÝZNAMNĚJŠÍ AKTÉŘI VE SLEDOVANÝCH MÉDIÍCH V OBDOBÍ DVOU BLOKÁD (v %)	113 -
TABULKA 7: POČET CITACÍ NEJVÝZ. AKTÉRŮ A JEJICH VÝSKYT JAKO PASIVNÍHO OBJEKTU SDĚLENÍ (v %) -	113 -
TABULKA 8: JAK BYLI AKTÉŘI V MÉDIÍCH NEJČASTĚJI DEFINOVÁNI (v %)	114 -
TABULKA 9: MEDIÁLNÍ OBRAZ AKTIVISTŮ V OBD. PŘED BLOKÁDOU, PŘI JEJÍM PRŮBĚHU A PO SKONČENÍ..	114 -
TABULKA 10: PROSTOR, KTERÝ DOSTÁVAJÍ OBĚ STRANY KONFLIKTU V MÉDIÍCH V PRŮBĚHU LET (v %)...	114 -
TABULKA 11: VÝSKYT ČLÁNKŮ O ŠUMAVSKÉ KAUZE PODLE STRANY, NA KTERÉ BYLY OTIŠTĚNY (v %)...	115 -
TABULKA 12: PROSTOR VĚNOVANÝ DVĚMA STRANÁM KONF., POROVNÁNÍ MF DNES A PRÁVO (v %)	115 -
TABULKA 13: JAK JSOU AKTIVISTÉ V MÉDIÍCH DEFINOVÁNI, POROVNÁNÍ MF DNES A PRÁVO (v %)	115 -

P3. Tabulky k jednotlivým grafům

Tabulka 6: Nejvýznamnější aktéři ve sledovaných médiích v období dvou blokad (v %)

1. blokáda			2. blokáda		
1.	Správa NPŠ	37	1.	Správa NPŠ	30
2.	Aktivisté	33	2.	Aktivisté	28
3.	Starostové obcí	7	3.	Starostové obcí	12
4.	Vědci	6	4.	Vědci	8
5.	Ministr žp	5	5.	Politici státní	6
6.	Lesníci	4	6.	Místní Šumava	5
7.	Dřevorubci	3	7.	Ministr žp	3
8.	Ministerstvo žp	2	8.	Lesníci	3
9.	Politici státní	2	9.	Politici region.	3
10.	ČIŽP	2	10.	Policie	3
	Celkem	100		Celkem	100

Tabulka 7: Počet citací nejvýznamnějších aktérů a jejich výskyt jako pasivního objektu sdělení (v %)

1. blokáda			2. blokáda		
	citace	pasivní objekt sdělení		citace	pasivní objekt sdělení
Správa NPŠ	39	26	Správa NPŠ	32	31
Aktivisté	33	47	Aktivisté	27	37
Starostové obcí	7	2	Starostové obcí	14	1
Vědci	6	5	Vědci	8	7
Ministr žp	4	5	Politici státní	4	5
Lesníci	4	2	Místní Šumava	4	5
Dřevorubci	2	5	Ministr žp	3	4
Ministerstvo žp	3	4	Lesníci	3	2
Politici státní	3	0	Politici regio	3	1
ČIŽP	1	5	Policie	3	8
Celkem	100	100	Celkem	100	100

Tabulka 8: Jak byli aktéři v médiích nejčastěji definováni (v %)

1. blokáda	Aktivisté	Ministers tvo žp	Ministr žp	Vědci	Lesníci	Správa NPŠ	Dřevorub ci	Starostové obcí
pozitivně	17	0	0	40	20	14	0	0
negativně	56	100	100	20	60	61	60	86
neutrálně	27	0	0	40	20	25	40	14
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100
2. blokáda	Aktivisté	Politici	Ministr žp	Policie	Vědci	Správa NPŠ	Dřevorub ci	Místní Šumava
pozitivně	3	0	17	10	9	17	0	33
negativně	76	40	67	80	36	68	38	50
neutrálně	21	60	17	10	55	15	63	17
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabulka 9: Mediální obraz aktivistů v období před blokádou, při jejím průběhu a po skončení

1. blokáda	před blokádou	při blokádě	po blokádě
pozitivně	0	2	6
negativně	2	13	12
neutrálně	3	6	4
2. blokáda	před blokádou	při blokádě	po blokádě
pozitivně	0	0	2
negativně	4	40	9
neutrálně	0	13	2

Tabulka 10: Prostor, který dostávají obě strany konfliktu v médiích v průběhu let (v %)

Rok	1998	1999	2000	2001	2010	2011	2012	2013
Pro kácení (aktivní management)	50	45	44	38	75	59	40	75
Protí kácení (pasivní management)	50	55	56	63	25	41	60	25
Celkem	100	100	100	100	100	100	100	100

Tabulka 11: Výskyt článků o šumavské kauze podle strany, na které byly otištěny (v %)

	1. blokáda			2. blokáda		
	před	při	po	před	při	po
Další strany	67	58	43	21	17	15
Strany 1-4	33	42	57	79	83	85
Celkem	100	100	100	100	100	100

Tabulka 12: Prostor věnovaný dvěma stranám konfliktu, porovnání MF Dnes a Právo (v %)

	1. blokáda		2. blokáda	
	MF Dnes	Právo	MF Dnes	Právo
Pro kácení (aktivní management)	42	45	53	67
Proti kácení (pasivní management)	58	55	47	33
Celkem	100	100	100	100

Tabulka 13: Jak jsou aktivisté v médiích definováni, porovnání MF Dnes a Právo (v %)

	1. blokáda		2. blokáda	
	MF Dnes	Právo	MF Dnes	Právo
pozitivně	25	13	4	0
negativně	44	63	76	75
neutrálně	31	25	20	25
Celkem	100	100	100	100

P4. Projekt diplomové práce

Fakulta humanitních studií UK

katedra magisterského oboru

Sociální a kulturní ekologie

U Kříže 8/661, 158 00 Praha 5-Jinonice

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly:
Favla Vamburová, Bc.
2. Osobní číslo (UČO): 35347725
3. Rok immatrikulace na FHS UK (rok studia, rok mag. studia):
2011
4. Datum zápisu na katedru sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok):
září 2011
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny:
Slaďování práce a rodičovství: zajištění péče o děti na pracovišti zaměstnavatele jako součást firemní „family friendly policy“
Sociologie a sociální politika, FSV UK, rok obhajoby: 2009, v Praze - Jinonicích
6. Předmět práce:
„Aktivisté dít viat vo věřích.“ Mediální obraz environmentálních aktivistů. Případová studie protestů proti kácení v Národním parku Šumava v letech 1999 a 2011.
7. Obecní kontext (sociální téma, téma práce [slovník... do světa]):
Způsob, jakým média informují o tom, co se kolem nás děje, do jaké míry ovlivňuje naše vlastní postoje k určité události. Předtím, než média by se měla snažit poskytnout ideologicky nezávislý popis situace či její rozběr, neděje se tak vždycky. Konkrétně v kontextu, ve kterých jako aktéři vystupují environmentální aktivisté, bychom si měli uvědomit, o objektivitu hledali jen těžko. Média nás často již výběrem slovníku naladí na vlnu neshody s environmentálními aktivisty, aniž bychom o nich a o tom, proti čemu protestují, věděli cokoli dalšího.
Protesty proti kácení stromů v Národním parku Šumava pravidelně plní stránky předních českých deníků. To, jakým způsobem noviny informují o těchto událostech a lidech, kteří se v protestech angažují, může mít velký vliv na názory veřejnosti a potažmo na budoucí směřování celého Národního parku. V současné době, kdy soud po dvou letech od protestů proti kácení v nejcitlivějších lokalitách Šumavy v létě 2011 označil blokádu nejen za legitimní, ale i legální, a naopak za nezákonné označil samotné kácení i zásah policie proti aktivistům, je otázka nazírání podobných protestních akcí médii více než aktuální.
8. Metodický název práce, případně další údaje (např. rok...):

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

Především zformulování bude mediální obraz environmentálních aktivistů na příkladu dvou velkých protestů proti báňské těžbě v Národním parku Šumava v letech 1999 a 2011. Bude sledován přístup médií k aktivistům během dvou období a krátce po nich. Bude zkoumán prostor, jaký aktivisté a zejména hnutí, která zastupují, v médiích dostávají a také zpětně, jakým o nich média informují. Teoretickým východiskem práce je přístup mediální konstruktivní reality.

9. ~~Formulovat výzkumné otázky, event. jen výzkumný problém:~~

Aktivisté nejsou v mainstreamových médiích subjekty komunikace, ale pasivní objekty sdělení.

Přístup médií k environmentálním aktivistům se mění podle toho, jak se konkrétní kauza vyvíjí.

Způsob osvětlení environmentálních aktivistů médii se postupně zlepšuje.

Prostředí, které aktivisté v médiích dostávají k artikulaci svých názorů, se postupně zvlhčuje.

Pravicově zaměřená média inklinují k negativnímu zobrazení vztahů k environmentálním aktivistům, levicová média o environmentálních aktivistech informují neutrálně.

10. ~~Metodologický postup, metody a nástroje, které budou v práci použity:~~

Uraňová analýza tisku za pomoci programu Atlas.ti

Analýza dvou největších českých deníků profilujících se na pravo-levém politickém spektru (deník *MF Deník* a deník *Právo*) doplněná o analýzu dvou týdeníků (*Respekt* a *Reflex*)

Vyhledávání pomocí klíčových slov: *aktivisté, ekologové, Šumava*

Časové období pro analýzu (jeden rok před a dva roky po blokádě):

- 1998 - 2001 a 2010 - 2013

11. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. *praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.*):

Cílem diplomové práce je prokázat na mediální konstruktivní obrazu environmentálních aktivistů. Positivním důsledkem by mělo být zapojení veřejné debaty o účinnosti ekologických aktivistů a o současném nastřídání na ně.

12. ~~Čím bude práce doplněna či rozšířena (tabulky, grafy, mapy, přílohy):~~

Práce je aplikací teorie mediální konstruktivní reality na konkrétním případě.

13. Jaké bude (bude-li) její teoretické zobecnění a přínos:

14. Struktura DP (*předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol*):

- Úvod
- Teoretická část
 - environmentální hnutí, nová sociální hnutí
 - mediální komunikace, politická komunikace médií
- Background
 - environmentální hnutí v ČR, nejvýznamnější kauzy od 90. let
 - obraz environmentálních hnutí ve společnosti

o situace v Národním parku Šumava

- Metoda
- Analýza
- Shrnutí
- Závěr

15. Předběžná bibliografie k tématu

Berger, Peter L., and Thomas Luckmann. 1999. *Sociální konstrukce reality. Pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Centrum pro výzkum veřejného mínění. 2002. *Tisková zpráva: Kdo se nejlépe stará o životní prostředí*. Sociologický ústav AV ČR.

Hansen, Anders. 1991. "The media and the social construction of the environment." *Media, Culture and Society* 13(4): 443-458.

Hančl, Jan. 2002. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Fortál.

McQuail, Denis. 2002. *Úvod do teorie masové komunikace* (Mass communication theory: an introduction). Trans. Jan Jiráček and Miroslav Kabát. Prague: Portál.

Novák, A. 2008. „Příroda a životní prostředí ve zpravodajských médiích.“ Pp.177-189 in *Média dnes*. Olomouc: Univerzita Palackého

Rakušanová, Petra. 2005. „Třetí sektor a občanská participace v České republice.“ Pp. 81-103 in Mansfeldová Z. a Kroupa A. (eds.) *Participace a zájmové organizace v České republice*. Praha, Sociologické nakladatelství.

Schulz, Winfried, et al. 2004. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Karolinum.

Sklenička, Petr. 2013. „Ekologové proti vibrátorům a ekologické rakve“. In *Pronajatá krajina*. Centrum pro krajinu, s.r.o.

16. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. et Mgr. Arnošt Novák

Konzultantka práce: PhDr. Petra Rakušanová Guasti, M.A., Ph.D.

Jinonice

19/03/14

diplomant

vedoucí DP

vedoucí katedry SKE